

MOKSLO LIETUVA

2006 m. spalio 26–lapkričio 8 d. LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 18(352)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį Kaina 2 Lt

XXII Baltijos šalių mokslo istorijos konferencija

Juozas Algimantas KRIKŠTOPAITIS

Kokybiškai mūsų konferenciją galima nusakyti „sausais“ skaičiais: į konferencijos programą buvo įtraukti 155 pranešimai. Tarp jų 12 į Plenerinę sesiją ir 144 į 9 teminių sekcijų programą. Į konferenciją susirinko apie 230 dalyvių ir klausytojų, atvykusių iš 35 miestų, 15 valstybių, atstovaujančių trimis žemynams. Buvo perskaityti 142 pranešimai, išleistos dvi tezių *Historia scientiarum Baltica* knygos. Nuo būsimo renginio pradžios informacija apie jį buvo teikiama internete. Pirmąją konferencijos dieną Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje buvo atidaryta paroda *Baltijos šalių mokslo istorikų ryšiai*.

Baltijos šalių mokslo istorikų konferencijų tradicija puoselėjama jau nuo 1958 m., kai įžymieji mokslo veikėjai prof. Paulas Stradinis ir prof. Paulius Slavėnas, pasitelkę dar kelis mokslo autoritetus nutarė įkurti kas treji metai šaukiamą konferenciją, kurioje būtų plėtojama humanitarinė gamtos (medicinos, fizikos, matematikos, geologijos ir t. t.) ir technikos mokslų dimensija, istorinė mokslininkų (ne humanitarų) istorinė savimonė. Priminsiu, kad konferencijos, atsiskyrusios nuo „sąjunginių“ renginių, steigimas tais sovietmečio laikais buvo drąsus žingsnis, kurį buvo galima suprasti kaip „nacionalistinių“ išsišokimą, kaip pastangą „atskilti“ nuo sovietų centralizuotos ir stropiai kontroliuojamos mokslo sistemos. Kad padėtis „neįkaistų“, iš pradžių buvo kviečiami Maskvos ir Leningrado mokslo veikėjai. Taip šis sumanymas lėtai, bet stabiliai plėtojosi, apimdamas ne tik „grynąsias“ mokslo bei technikos istorijos sritis, bet ir mokslo filosofijos bei mokslo sociologijos kryptis.

Ši tradicija be pertrūkių tęsiasi iki šiol. Jos rengiamos trijų Baltijos šalių sostinėse arba šalia jų (Tartu) pagal kaitos principą. Mūsų organizuota konferencija – jau 22-oji; kita įvyks po kelerių metų Rygoje.

Nukelta į 6 p.

Jos Didenybę karalienę Elžbietą II sudomino prof. Artūro Žukausko pasakojimas apie šviesos taikymą augalams auginti; klausosi Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus, Lietuvos ambasadorius Jungtinėje Karalystėje Vygaudas Ušackas, švietimo ir mokslo ministrė Roma Žakaitienė

Karalienė Elžbieta II Vilniaus universitete

Dar niekada „senoji geroji Anglija“ nebuvė taip arti Lietuvos, kaip šiomis spalio dienomis, kai Jos Didenybė Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės Karalienė Elžbieta II (Elisabeth II) valstybinio vizito metu aplankė Lietuvą. Karalienė lydėjo jos vyras Jo Karališkoji Prakilnybė Edinburgo hercogas Filipas. Tai 79 užsienio vizitas, kurio metu karalienę lydi hercogas Filipas.

Ilgiausiai Europoje valdanti monarchė yra ne vien gilių Anglijos istorinių tradicijų ir tautos telkimo, bet ir sugebėjimo išlikti savotiš-

ku pastovumo etalonu savo valstybės žmo-nėms ir pasauliui, simbolis. Per 50 karalienės Elžbietos II valdymo metų subyrėjo Didžiosios Britanijos imperija, bet nepajudinamai išliko karalienės autoritetas. Į praeitį nugrimzdo imperijų laikai, bet ne Europos monarchijos, kurios istorinių virsmų ir revoliucijų liepsnose išliko kai kurių tautų konsolidavimo bei pastovumo beprotiškame pasaulyje stabilizuojančia jėga, savotišku etalonu.

Nieko pastovaus ir švento nėra nebent bulvarinei spaudai, kurios akiratyje Jungtinėje Karalystėje nuolat atsoduria ir kara-

liškosios šeimos nariai. Ir vis dėlto karalienė Elžbieta II išlieka populiarumo viršūnėje, gal todėl taip mėgsta būti tarp žmonių. Tai ji įrodė ir vizito į Lietuvą metu. Ir šiaudien Elžbieta II yra 125 milijonų planetos gyventojų karalienė, nes be Didžiosios Britanijos sandraugai priklauso ir daug kitų šalių.

Seime karalienė priminė „Tautinės giesmės“ žodžius

Spalio 17-ąją Jos Didenybė karalienė Elžbieta II aplankė Antakalnio kapines, padėjo vainiką Sausio 13-osios aukų memorialiui. Savo apsilankymu Didžiosios Britanijos monarchė pagerbė Lietuvos Respublikos Seimą, kur pasakė vienintelę Baltijos valstybėse šios kelionės metu oficialią kalbą. Jos Didenybė išreiškė pasitenkinimą, kad per pastaruosius 15 metų ekonominiai ir socialiniai ryšiai tarp Jungtinės Karalystės ir Lietuvos sparčiai stiprėja, Lietuva vis labiau pritaria britiškam požiūriui ir pasaulio reikalus, tad Londonas pasielgė teisingai palaikęs Europos Sąjungos ir NATO plėtrą į Rytus.

„Niekada neturėtume pamiršti to, ką Lietuva iškentėjo savo kelyje į laisvę. Žudynių, kankinimų, deportacijų ir trėmimų metai, trukę didesnę dvidešimtojo amžiaus dalį, yra vieni tamsiausių mūsų žemyno istorijos puslapių. Čia, Vilniuje, negalime pamiršti ir holokausto tragedijos“, – iš Seimo tribūnos kalbėjo Didžiosios Britanijos monarchė. Okupacijos metais Jungtinės Karalystės ir Baltijos valstybių ryšiai buvo suvaržyti, per pastaruosius penkiolika metų vėl iš naujo atrandame vieni kitus. „Vertiname didžiulę įvairovę, o ji yra vienas svarbiausių Europą apibrėžiančių požymių, ir jį praturtinate mūsų žemyną savo unikalia kalba, kultūra ir patirtimi“, – savo prakalboje teigė Elžbieta II. Ji pažymėjo, kad Lietuvai būdinga šviežia ir energijos kupina dvasia, gimusi iš kovos bei laimėjimų, ir visa tai randa atgarsį britų širdyse. „Tikiu, kad Britanija turi daug ką pasiūlyti lietuviams. Tikiuosi, kad ateityje tiek viena, tiek kita kryptimi vyks vis daugiau jaunų žmonių, kurie dirbdami, mokydamiesi ar lankydamiesi šalyje turistiniais tikslais vieni apie kitus sužinos daug naujo. Lietuvos tūkstantmečio jubiliejus 2009 m. ir Vilniaus tapimas Europos kultūros sostine tais pačiais metais atveria daug naujų galimybių, tarp jų ir bendradarbiavimą su Liverpulio miestu, tapsiančiu Europos kultūros sostine 2008 metais“, – kalbėjo Elžbieta II, pakvietusi lietuvių sportininkus ir žiūrovus į 2012 m. Olimpines žaidynes Londone.

Nukelta į 2 p.

3 p.

SKVERBIANTIS
Į GYVYBĖS
PASLAPTIS

4–5 p.

DĖL
HABILITACIJOS

10–11 p.

KODĖL
BUŠMENAI IR
HOTENTOTAI
CAKSI?

14 p.

FATALIŠKOJI
ISTORIJA

16 p.

APIE PENSINIŲ
MOKSLININKŲ
APRŪPINIMĄ

Gedimino Zemiško nuotraukos

Vilniaus universitete Jos Didenybė karalienė Elžbieta II susitinka su studentais

Karalienė Elžbieta II Vilniaus universitete

Atkelta iš 1 p.

„Sveikiname jūsų dinamiškumą, kūrybingumą ir atsidasvimą laisvės bei demokratijos idealams, galintiems tiek daug duoti jūsų partneriams ir pasauliui. Pone Seimo Pirmininke, į naują šimtmetį kartu žengiant iššūkių kupinu keliu, leiskite pacituoti jūsų *Tautinės giesmės* žodžius „ir šviesa ir tiesa mūs žingsnius telydi“, – šiais žodžiais Jos Didenybė karalienė Elžbieta II baigė savo kalbą Seimo tribūnoje.

XV amžiaus Lietuvos žemėlapis daro įspūdį net karaliams

Jos Didenybė taip pat susitiko su Seimo valdybos nariais ir politinių frakcijų seniūnais bei grupelę Nepriklausomybės Akto signatarų, apžiūrėjo parodą apie Seimo istoriją: nuo jo įkūrimo Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XV amžiuje iki šių dienų, susipažino su fotografijomis, atspindinčiomis svarbiausius 1988–1991 m. įvykius. Pasak parodą pristačiusio Seimo pirmojo pavaduotojo Česlovo Juršeno, karalienė pirmiausia susidomėjo viduramžių žemėlapiu, kuriame vaizduojama Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė, kai jos teritorija driekėsi nuo Baltijos iki Juodosios jūros. Karalienė pakvietė įdėmiau apžiūrėti šį žemėlapi ir savo vyrą, atkreipdama dėmesį į buvusius Lietuvos valdų dydį.

Jaudinančius Jos Didenybės žodžius, kaip ir visą kalbą Seime, galėjo girdėti ir dideliame ekrane matyti Vilniaus Rotušės aikštėje susirinkę vilniečiai ir sostinės svečiai, suvažinę iš visos Lietuvos. Karalienė Elžbieta II išreiškė norą susitikti su paprastais žmonėmis ir tą norą galėjo įgyvendinti. Iš Seimo rūmų karališkasis kortėžas atvažiavo į Rotušės aikštę, kur karalienė, jos vyras Edinburgo hercogas, Lietuvos Prezidentas Valdas Adamkus su žmona Alma ir juos lydintys ofi-

cialūs asmenys ėjo pro juos šiltai sveikinusių vilniečius ir miesto svečius.

Pažymėsime, kad Rotušės aikštėje daugiausia buvo matyti jauni veidai ir tai teikė ypatingos jaunatviškos nuotaikos, kurią puikiai atitiko geriausių Lietuvos dainininkų atliekami kūriniai.

Lietuviai persistengė

Kai kurie Anglijos laikraščiai jau kitą dieną netruko pastebėti, kad karalienė tikėjosi artimesnio bendravimo su paprastais žmonėmis, gal nesitikėjo išvysti tiek daug policijos ir apsaugininkų. Dviem britų dienraščiams užkliuvo, kad karalienės apsaugai Vilniuje, esą, buvo skirtas pernelyg didelis dėmesys. *Daily Telegraph* ironizuoja, kad monarchės sutiko būriai policininkų, kas trečias minioje dėvėjo juodą odinį švarką, buvo su ausinukais ir raudonu ženkluku atlape, turėjo paslėptą ginklą. Pro žurnalistų akis neprasprūdo ir ginkluoti snaiperiai, budėję ant Rotušės pastato ir kitų senamiesčio pastatų stogų. Vilniečiai nesistebėjo, nes spėjo įprasti prie tokio padidinto saugumo užtikrinimo JAV prezidento Džordžo Bušo ir Kinijos prezidento Dzian Zeminio vizitų metu, bet britams toks pabrėžtinai atsargumas tikriausiai atrodė kiek keistai. Anot *Daily Telegraph*, karališkos palynos atstovai nutarė, kad minia galėtų atrodyti „fotogeniškiau“. Po tylaus pokalbio su saugumo vadais likus kelioms minutėms iki Jos Didenybės pasirodymo Rotušės aikštėje bent pusė apsaugininkų atsitraukė į antrą eilę. Kitas dienraštis *The Times* užsiminė, kad lietuvių troškimas užtikrinti karalienės apsaugą prieštaravo jos norui susitikti su kuo daugiau lietuvių.

Lietuvos vadovybės valstybės apsaugos departamento vadovai tikina, kad iš Jungtinės Karalystės atstovo jokių ypatingų saugumo reikalavimų nebuvo, todėl viskas vyko Lietuvoje įprasta tvarka pagal atvy-

kusio svečio rangą. Viešą tvarką ir karalienės saugumą užtikrino 388 pareigūnai.

Jos Didenybė pareiškė norą susitikti Lietuvoje su savo bendraamžiais lietuviams. Buvo nutarta pakviesti po vieną 80-metį atstovą iš kiekvienos apskrities. Į Didžiosios Britanijos ambasadoriaus surengtą priėmimą Vilniaus rotušėje atvyko ir čia susitiko su Jos Didenybe. Tai nepaprastas įspūdis šio susitikimo dalyviams, o kartu nebylus ir neįkyrus priminimas, kaip reikia gerbti ir nepamiršti savo šalies garbingo amžiaus žmonių.

Ta proga pažymėsime, kad karalienė Elžbieta II globoja 620 labdaros įstaigų ir organizacijų. Kitąmet lapkričio 20-ąją karalienė Elžbieta II ir Edinburgo hercogas Filipas rengiasi švęsti „deimantines“ vestuves, nes susituokė 1947 metais. Ta intencija pora išsiuntė daugiau nei 280 tūkstančių sveikinimo telegramų poroms, šventusioms savo „deimantinių“ vestuvių jubiliejų.

Dovanos

Lietuvos Prezidento rūmuose karalienės laukė oficialūs valstybės apdovanojimai ir dovanos. Jos Didenybė apdovanota aukščiausiu Lietuvos Vytauto Didžiojo ordinu su aukso grandine. Lietuvos Prezidentas Valdas Adamkus, panašiai kaip kadaise Ronaldas Reiganas, Lechas Valensa ir Džordžas Bušas, apdovanotas antruoju pagal reikšmingumą Jungtinėje Karalystėje garbingiausiu Pirties ordinu.

Monarchei įteiktu Vytauto Didžiojo ordinu labai susidomėjo jos vyras Edinburgo hercogas Filipas, kuriam Prezidentas V. Adamkus paaiškino, kad šis ordinas pavadintas Lietuvos didžiojo kunigaikščio vardu, o jo valdymo laikais Lietuvos valstybė siekė nuo Baltijos iki Juodosios jūros. Ši žinia, atrodo, padarė įspūdį Edinburgo hercogui ir jis paprašė pakartoti, kaip reikia teisingai ištarti Vytauto vardą.

Vis dėlto karališkoji pora neužsiminė apie galimus giminystės ryšius su senovės Lietuvos vadovais. Tokią žinią prieš karalienės vizitą pagarsino istorikas Alfredas Bumblauskas, panašes istorinius šaltinius ir tarp būtovės slėpinių aptikęs žinią, kuri gali sudominti Jungtinės Karalystės ir Lietuvos istorinių sąsajų tyrinėtojus. Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Kazimiero (1427–1492 m.) dukte Sofija nutekėjo į Brandenburą, Hohencolernų dinastiją, kurios moteriška linija susijusi su karalienės Elžbietos II protėviais – Stiuartų-Hanoverių dinastija. Vadinas, per moterų kilmės liniją galima nutiesti ryšį tarp Gediminaičių ir Stiuartų-Hanoverių. Skaičiuojant nuo didžiojo kunigaikščio Gedimino valdymo laikų, dabartinė Jungtinės Karalystės monarchė būtų 20-osios, o nuo Kazimiero Jogailaičio – 17-osios kartos valdovė. Per vokiečių Hohencolernų dinastiją lietuviškų šaknų Jungtinės Karalystės karališkoje šeimoje paieškoti pasiūlė anglų istorikas Styvenas Rowelas (Rowell), gyvenantis ir dirbantis Lietuvoje. Ką apie tai mano pati Anglijos karalienė, taip ir nesužinosime, nes pagal įprastą etiketą karalienės klausinėti nepriimta.

Paminėsime, kad Lietuvos Prezidentas karalienei įteikė žymaus lietuvių dailininko Petro Repšio sukurtus medalius, skirtus reikšmingiausiems Lietuvos įvykiams. Pirmoji mūsų šalies pora dovanų gavo paveikslą, kuriame pavaizduoti Holirūdauz rūmai (*The Palace of Holyroodhouse*) Škotijoje, ir dvispalvio stiklo flakoną su Jos Didenybės inicialais.

Senajoje Alma mater

Po pietų Edinburgo hercogas Filipas su ponia Alma Adamkiene važiavo į Vilniaus universiteto Botanikos sodą Kairėnuose, ten apsilankė rudens spalvomis pasipuošusiam sode, garbusis svečias pasodino medį.

Tuo pačiu metu Jos Didenybė karalienė Elžbieta II su Lietuvos Prezidentu Valdu Adamkumi apsilankė senajame Vilniaus universitete. Rektorių Benediktas Juodka Jos Didenybę pasitiko priešais vartus į Didįjį kiemą šalia Sv. Jonų bažnyčios. Šį momentą ekranuose galėjo stebėti ir didžiajame kieme laukiantys universiteto svečiai. Į kiemą įžengusią monarchę ir Lietuvos Prezidentą studentai, Senato nariai ir svečiai pasitiko šiltais plojimais, o studentai mojavė vėliavėlėmis, kurių vienoje pusėje buvo Lietuvos, kitoje – Jungtinės Karalystės vėliava. Į Didįjį kiemą galėjo ateiti visi norintys studentai, tereikėjo parodyti studento pažymėjimą. Ar visi norintys sugebėjo patekti, šių eilučių autoriui sunku pasakyti. Mat norinčiųjų eilė Sarbėvijaus kieme nuinguriavo iki pat vartų, o patekimo į Didįjį kiemą procedūra buvo gana sudėtinga, panaši į keleivių tikrinimą oro uostuose.

Grįžkime prie karalienės pasirodymo momento Didžiajame kieme. Jos Didenybė pirmiausia pasuko prie juodomis togomis apsirengusių Vilniaus universiteto Senato narių, kurie išsirikiavę laukė karalienės priešais Sv. Jonų bažnyčios fasadą. Duris į bažnyčios vidų simboliškai saugojo Renesanso laikų karine ekipuote pasipuošę kariai. Gera proga priminti, kad karalienė Elžbieta II yra kelių karinių pulkų vyriausioji vadė, taip pat Jungtinės Karalystės ginkluotųjų pajėgų vyriausioji vadė. Tai pirmoji karališkosios šeimos moteris, atlikusi karinę tarnybą ir ligi šiol besidominti ginkluote. Jos Didenybė susižavėjo ir Lietuvos karių atkurtoji viduramžių ekipuote. Išvydusi senovės lietuvių karius Prezidentūros kieme jos sutikimo metu neslėpė susidomėjimo ir pageidavo dar kartą išvysti juos vakare. Viduramžiai ir to meto ryšiai tarp Anglijos ir Lietuvos buvo prisiminti karalienės kalboje, pasakytoje Seime...

Studentai nesumišo

Universitete galėjome įsitikinti, kad Jos didenybė domisi ne vien karyba, bet ir mokslu. Karalienei buvo įdomu, kas vaizduojama universiteto vėliavoje, ką reiškia vieni ar kiti simboliai. Senato narių buvo klausama, kokiems mokslams jie atstovauja, kokie fakultetai yra universitete. Kokiais atvejais vilkimos togos ir panašiai.

Karalienė kiek ilgiau užsibuvo prie Didįjį kiemą užplūdusių studentų, kuriuos Jos Didenybė spėjo dar daugiau pakalbinti. Paklausė, ką studijuoja dauguma čia esančių studentų. Išgirdusi, kad dauguma – Filologijos fakulteto studentų, karalienė pastebėjo: „Tai čia studijuoja beveik vien merginos?“ Išgirdo atsakymą, kad taip jau įprasta. Po vieną kitą klausimą Jos Didenybė uždavinėjo ir kitiems studentams. Tė guviai atsakinėjo, tad kalbos barjeras, regis, bendravimui kliūčių nesudarė. Karalienė nustebo, sutikusi studentų iš Didžiosios Britanijos, kurie, pasirodo, atvyko studijuoti lietuvių kalbos. Monarchei buvo įdomu, kokių kalbų galima išmokyti Vilniaus universitete, neslėpė pasitenkinimo, kai išgirdo, kad galima pramokti japonų, kinų ir net labai retų pasaulio kalbų. Karalienė, atrodo, buvo maloniai nustebinta, kad studentai laisvai kalbėjo angliškai.

Liko už vizito ribų

Gaila, kad ribotas vizito laikas ir programa nenumatė aplankyti seno-

jo Vilniaus universiteto biblioteką, kur parengta speciali senųjų Didžiosios Britanijos autorių, istorikų, mokslininkų knygų, XVIII a. literatūrinių dienoraščių ir senųjų didžiosios Britanijos žemėlapių paroda. Iki lapkričio 16 d. ją dar gali pamatyti P. Smuglevičiaus salės lankytojai.

1570 m. įkurtoje seniausioje Baltijos šalyje Vilniaus universiteto bibliotekoje rinkinių pagrindą sudarė Vilniaus vyskupo Valerijono Protasevičiaus bei Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Žygimanto Augusto dovanoti rinkiniai.

Dabar bibliotekoje – 5,4 mln. spaudinių. Retų spaudinių skyriuje yra 180 tūkst. didelės mokslinės, istorinės ir kultūrinės vertės spaudinių, išleistų iki 1800 m., didžiausias pasaulyje senųjų lietuviškų knygų rinkinys.

Eksponuojamas ir 1593 m. Vilniaus jėzuitų akademijos studentų poetinių bandymų rinkinys *Trenedijos*, išleistas Vilniaus akademijos spaustuvėje. Vienos iš publikuotų giesmių autorius – Samuelis Lemknoras, akademijoje studijavęs anglas. Bibliotekos kolekcijoje – Tomo Moro, Francisko Beikono, Dunso

Skoto ir kitų filosofijos įžymybių veikalai, Džono Miltono, Samuelio Butlerio, Džonatono Swifto, Valterio Skoto kūriniai, XVIII a. leisti literatūriniai laikraščiai *The Guardian*, *The Spectator*. Kartografijos fonde saugomi unikalūs XVI–XVIII a. pasaulio kartografų sudaryti žemėlapiai, parodoje eksponuojami XVII–XVIII a. Didžiosios Britanijos žemėlapiai, senieji Londono planai.

Dėmesys mokslui – karalių tradicija

Apėjusią pusračiu Didįjį kiemą karalienę su svita pasitiko ir sveikino Lietuvos mokslo žmonės. Daugelį nustebino karalienės domėjimasis – visai ne formalus – mokslo dalykais. Dėmesys mokslui yra Jungtinės Karalystės karališkosios šeimos tradicija, einanti bent jau iš XVII a., kai buvo įkurta Londono karališkoji mokslo draugija.

Pagal protokolą Kauno technologijos universiteto rektoriui prof. Ramučiu Bansevičiui buvo skirta 80 sekundžių, per kurias jis turėjo Jos Didenybei paaiškinti eksponuotų išradimų esmę, įtaisų veikimo principą. Ant stalo buvo sudėti pjezoelektriniai robotai ir manipulatoriai. Lietuviai pirmieji pasaulyje sukūrė tokius robotus. Karalienė tuoj pat pasiteiravo, kaip tai gali būti taikoma. Pasak R. Bansevičiaus, taikymo diapozonas yra labai platus – nuo medicinos iki kosminės technikos. Karalienė nustebsi paklausė, kur galima taikyti kosmos? Rektoriui paaiškino, kad pjezoelektriniai robotai ir manipulatoriai gali dirbti labai plačiame temperatūrų diapazone, labai aukšta jų skiriamoji geba, tad šių įtaisų pagrindu pagamintos pavaros, pritaikius pjezoelektrinius jutiklius, yra labai tikslios ir patikimos.

Taigi lietuviai buvo šių pjezoelektrinių jutiklių, robotų ir manipuliatorių sukūrimo pradininkai, tie įtaisai buvo plačiai taikomi sovietinėse kosminėse programose, o dabar pasaulyje yra ir tuos prietaisus gaminančių firmų. R. Bansevičius vykdo tarptautinį ES projektą *Minnet*, jo partneriai yra 12 įvairių šalių institucijų, tarp jų – gerai žinoma *Lego* bendrovė. Kaip tik *Lego* bendrovei skirtas maketukas – labai paprastas, lengvai surinkamas, be to, jo negalima sugadinti – ir buvo pademonstruotas karalienei. Šiame maketuke įkūnytos visos svarbiausios pjezopavarų idėjos. Vietoj protokole numatytų 80 sekundžių, R. Bansevičius su karaliene bendravo bent 3 minutes.

Karalienė atidarė „Mokslo kavinę“

Vilniaus universiteto rektoriui prof. Benediktas Juodka garbiajai viešniai pasiūlė pasirašyti universiteto garbingiausių svečių knygoje. Karalienei Elžbietai II buvo pristatytas biogenetikas 2002 m. Nobelio premijos laureatas Džonas Salstonas (John Sulston) iš Jungtinės Karalystės, kuris buvo svarbiausia *Mokslo kavinės* (*Café Scientifique*) įžymybė. Šį renginį atidariusi Jos Didenybė baigė savo vizitą Vilniaus universitete, o prof. Dž. Salstonas skaitė pranešimą *Moksliniai tyrimai ir globalizacija*. Paskui vyko mokslinė diskusija, kuriai vadovavo prof. Leonidas Donskis. Pranešėjui buvo užduota daug klausimų, tad diskusija buvo įdomi.

Vilniaus universiteto rektoriui Benediktas Juodka karalienę Elžbietą II veda per Didįjį kiemą

Rektoriui Ramutis Bansevičius karalienei Elžbietai II pristato Kauno technologijos universiteto išradimus

Jos Didenybė ir Lietuvos Prezidentas sveikinas su „Mokslo kavinės“ dalyviais – prof. Leonidu Donskiu ir Nobelio premijos laureatu prof. Džonu Salstonu

Jos Didenybė karalienę Elžbietą II pasirašo Vilniaus universiteto garbingiausių svečių knygoje

Nobelio premijos laureatas prof. Džonas Salstonas po „Mokslo kavinės“ renginio tęsia diskusiją su prof. Vaidučiu Kučinsku

Skverbiantis į gyvybės paslaptis

Vilniaus universiteto Didžiajame kieme mokslo renginyje *Mokslo kavinė* (*Café Scientifique*), kurį atidarė Jos Didenybė karalienė Elžbieta II, pranešimą *Moksliniai tyrimai ir globalizacija* skaitė 2002 m. Nobelio premijos laureatas biogenetikas prof. Džonas Salstonas (John Sulston) iš Didžiosios Britanijos.

Apie pranešimą ir diskusiją mintimis pasidalyti paprašėme Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Žmogaus ir medicininės genetikos katedros vedėją, Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikų Medicininės genetikos centro direktorių, Lietuvos žmogaus genetikos draugijos pirmininką Lietuvos mokslų akademijos narį ekspertą prof. Vaidutį Kučinską.

Gerbiamasis profesoriau, kaip galėtumėte įvertinti biogenetiko iš Didžiosios Britanijos Džono Salstono paskaitą? Mačiau, kad klausėtės labai atidžiai, uždavėte svečiui klausimų.

Man žinomi prof. Džono Salstono darbai, taip pat tie, už kuriuos svečias gavo Nobelio premiją. Įdomu, kad ką tik paskirta 2006 m. Nobelio premija amerikiečiams Endriui Fajerui (Andrew Fire) ir Kreigui Melui (Craig Mello) už panašios tematikos tyrinėjimus – už naujų genų raiškos mechanizmų atradimą. Dž. Salstonui premija paskirta už tam tikros apvaliosios kirmėlės (*Caenorhabditis elegans*) genomo ir pradinio gyvybės atsiradimo bei vystymosi etapo, pradedant nuo dviejų ląstelių, bei tolesnio jų vystymosi tyrimus.

Kuo svarbūs tie darbai?

Svarbūs, norint suprasti, kaip formuojasi atskiros ląstelių grupės, o vėliau iš jų pradeda formuotis įvairūs organai, nervų sistema, ir galiausiai – visas organizmas. Prof. Dž. Salstonas tyrinėjo kaip tik nervų sistemos vystymąsi.

Tie tyrimai turi visuotinę prasmę gyvybės formoms pažinti? Kodėl pasirinktos būtent apvaliosios kirmėlės?

Kirmėlė buvo kaip modelis, nes lengviausia tyrinėti. Bet tai svarbu visiems gyviems organizmams, taip pat žmogui. Svarstoma, kada pasireiškia pirmos gyvybės formos, ir tai nėra paprasta nustatyti. DNR dar nėra gyvybė, nes apie gyvybę, matyt, drąsiau galima kalbėti tik tada, kai pradeda veikti visas organizmas. Šiandien Lietuvoje daug diskutuojama, kada atsiranda gyvybė, nuo kurios embriono stadijos galima teigti, kad individas jau pradeda gyvenimą. Deja, daugelis tų svarstymų nėra pagrįsti mokslu, bet dažniausiai yra emocinio pobūdžio.

Kiti atradimai, paskelbti pastarąjį mėnesį, parodė, kad DNR veikia automatiškai, ir tik vėliau pradeda veikti visos naujo organizmo sistemos. Štai šiems klausimams skirti ir prof. Dž. Salstono darbai. Šiandien išgirdome svečio išsakytą mintį, kad mokslininkai turi būti atsakingi už savo tyrimus, ir tą turi reguliuoti visuomenė. Todėl labai svarbu, kad mokslininkai sugebėtų susikalbėti su visuomene. Šiai minčiai lieka tik pritarti. Apskritai tai buvo labai įdomi ir gyvai pateikta paskaita.

Ar dažnai Vilniuje galima klausytis tokio lygio paskaitų?

Lietuvoje labai retai. Nėra paprasta net ir labai norint pasikviesti tokio lygio autoritetų, tuo labiau Nobelio premijos laureatų.

Nelabai turime kuo sudominti tokio lygio mokslininkus?

Nežinau, galbūt taip.

Tad kas belieka?

Pasinaudoti asmeninėmis pažintimis. Tarp kitko, Dž. Salstono kolega, su kuriuo jis ir gavo Nobelio premiją – tai Sidnis Brenneris (Sidney Brenner). Jis yra garbaus amžiaus mokslininkas, kilęs iš Pietų Afrikos Respublikos ir dirbęs įvairiose mokslo įstaigose (JAV, Didžiojoje Britanijoje ir kitur). Įdomu, kad jo protėviai kilę iš Lietuvos.

Kaip vertinate „Mokslo kavinės“ diskusijoje dalyvavusių Vilniaus universiteto studentų aktyvumą?

Vertinu teigiamai. Malonu, kad studentai atėjo, įdėmiai klausėsi pranešimo ir drąsiai klausinėjo Nobelio premijos laureato.

O kaip pati „Mokslo kavinės“ idėja?

Labai palaikytina iniciatyva, tik gaila, kad ji lauke, o lauke šalta, maniau, kad renginys vyks kurioje nors universiteto salėje. Apskritai šią Britų tarybos iniciatyvą būtina tęsti.

Švietimo ir mokslo ministerija kreipėsi į akademinę visuomenę ir kitus suinteresuotus asmenis, prašydama iki spalio 30 d. išsakyti savo nuomonę habilituoto daktaro mokslo laipsnio teikimo klausimu. Diskusijos dėl habilitacijos neslopsta jau kone nuo Nepriklausomybės paskelbimo metų, tarsi tai būtų kertinis mūsų mokslinio gyvenimo pamatas. Pasisakyti paprašėme ir Vilniaus Gedimino technikos universiteto pirmąjį prorektorius prof. Edmundą Kazimierą Zavadską, Lietuvos mokslų akademijos narį korespondentą.

Apie absoliutinimo žalą

Taigi, gerbiamasis Profesoriau, kokia yra Jūsų pozicija dėl habilitacijos?

Visa Lietuva – „specialistų“ kraštas. Visi esame „krepšinio treneriai“, kiekvienas galime pasakyti, kaip reikia pertvarkyti žemės ūkį, kaip sėti, kaip parduoti, nors daugelis net nežinome, kaip kvėpia ariama žemė, ar džiūsta sienas...

Tas pats ir dėl habilituoto daktaro laipsnio egzistavimo perspektyvų. Todėl manau, kad Jūsų klausimas apskritai ne visai korektiškas. Argi žmogus, kuris nėra gyęs daktaro ar habilituoto daktaro disertacijos ir niekada negins, gali dėl jos pareikšti kompetentingą nuomonę?

Šiuo atveju reikia ne „nuomonės“, o objektyvios sampratos ir nuostatos dėl mokslo plėtos perspektyvos, to proceso organizavimo ir vadybos. Taigi visų kvietimas pasisakyti gali būti vertinamas tik kaip nepagarba Lietuvos mokslo visuomenei.

Apie habilitacijos reikalingumą ar nereikalingumą turėtų samprotauti ir spręsti tie, kurie patys yra habilituoti daktarai?

Taip, tik tie, kurie išmano habilitacijos esmę. Be to, nesąmoningai suabsoliutinama pati sąvoka *habilitacija*. Reikia kalbėti ne apie habilitaciją, o apie antrą mokslo laipsnį. Faktas, kad daugelyje pasaulio valstybių įteisintas antras mokslinis laipsnis. Kai sakoma, kad mokslo antrojo laipsnio nėra JAV, pamirštama, kad toje šalyje kitokia sistema: tapti tikru profesoriumi (*full professor*) dar sudėtingiau, negu Lietuvoje habilituotu daktaru. Pretendentui keliami dar didesni reikalavimai.

Didžiojoje Britanijoje yra tyrėjo pagerbimo už rezultatų mokslinė veiklą laipsnis *Doctor of Science*. Toks pat laipsnis yra Danijoje ir Airijoje. Kažkodėl pamirštama, kad Prancūzijoje yra habilituoto daktaro laipsnis. Kitas dalykas, kad apginančiųjų tą mokslo laipsnį nedaug – vienetai. Ten nėra griežto reikalavimo, kad habilituotas daktaras ar gavęs *Doctor of Science* laipsnį būtinai gautų profesoriaus vietą. Ir Lietuvoje neturi būti tokio absoliutinimo. Galima įvesti tokią vertinimo sistemą, kaip yra JAV: „tikru“ (*full*) profesoriumi gali tapti asmuo įvertinus daugelio metų dirbį moksle. Habilituoto laipsnio neturėjimas vis dėlto neturi sukurti tokios padėties, kad mokslų daktaras negalėtų tapti profesoriumi. Jeigu žmogus savo gebėjimus įrodo apibendrinamas savo mokslinius darbus ir nori antrojo laipsnio, tai kodėl jam reikėtų drausti?

Vokietijoje habilitacija reikalinga norintiems dėstyti universitete?

Taip, būtent universitete, nes aukštosios technikos mo-

kyklos (Fachhochschule) dėstytojams antrojo laipsnio nereikia. Fundamentinių mokslų atstovai – fizikai, chemikai, matematikai – norėdami dirbti universitete, būtinai habilituojasi. Inžineriniuose moksluose net ir daug universitetų darbuotojų gauna „tikro“ profesoriaus laipsnį be habilitacijos. Vokietijoje nėra formalus reikalavimas, kad inžinerijos mokslų atstovai būtų vienodinami su fundamentinių mokslų atstovais. Reikalavimai skirtinguose moksluose skiriasi, kaip ir straipsnių su citavimo indeksais kiekis. Vokietijoje apie indeksus kai kurių mokslų atstovai nieko nėra girdėję ir nė kiek dėl to nesigraūžia. Labai geri savo srities specialistai projektuotojai ar gamybos praktikai yra gavę „tikro“ profesoriaus laipsnį įvertinus jų patirtį, ir būtent šie asmenys puikiai reiškiasi kaip pedagogai ne tik aukštosiose technikos mokyklose, bet ir universitetuose. Žinau daug inžinierių, ku-

sišką vadžių atleidimą moksle? Kodėl dėl habilitacijos tiek daug triukšmo, kur čia šuo pakastas?

To ir siekiama – palengvinti kelią į aukščiausius postus. Trisdešimtmetis, tik ką apsigynęs mokslų daktaro disertacija, dar toli gražu nėra pasirengęs tapti profesoriumi. Mano nuomonė tvirta, nes asmenybė turi įgyti gyvenimiškos patirties, subręsti. Savo darbu, publikacijomis žmogus turi įrodyti, kad subrendo, yra vertas atsakingų pareigų ir profesoriaus vardo. Įrodyti, kad sugeba apibendrinti atliekamus tyrimus, vadovauti doktorantams. Juk neatsitiktinai bene 95 proc. ISI žurnaluose cituojamų Lietuvos mokslininkų yra habilituoti daktarai.

Tačiau neteisinga, kai patirtis ir išmintis suplakama su citavimo indeksais. Dabar Lietuvoje mokslininkai ir mokslo institucijos vertinami pagal publikacijas ir dėl to šalies ūkis tik kenčia, nes nuvertinami taiko-

Vyresni kolegos stengiasi ilgiau dėstyti universitetuose, nes vien iš pensijos sunku išgyventi. Kas nori skursti? Jeigu universitetams tie darbuotojai reikalingi, tai jie ir stengiasi dirbti. Tai dažniausiai aktyvūs universiteto nariai. Tačiau vis dėlto ne ši priežastis lemia, kad universitetuose nedaug jaunų dėstytojų. Pamėginkite į universitetą pasikviesti gabų jauną žmogų už dabartinę asistentą ar docento atlyginimą. Be to, galimybę tęsti darbus vyresnio amžiaus kolegoms sprendžia universiteto senatas.

Išties pasaulyje ir kone visose visuomenėse gerbiami vyresnio amžiaus žmonės, bet Lietuvoje neįaučiame tos natūralios žmogiškos pagarbos. Kartais ir iš studentų lūpų išsprūsta neapgalvoti žodžiai garbesnio amžiaus profesorių adresu. Autoritetų nebereikia? Neįaučiame prarandami patuliniai žmogiškumo požymiai? Spaudos puslapiuose, televizijos ekranuose žaižaruoja jaunųjų kultas, tarsi jaunas amžius būtų savime privilegija.

Tai labai nemalonūs reiškiniai. Lietuvoje gali išgirsti sakant: „buvęs profesorius“, „buvęs inžinierius“ ar net „buvęs mokslininkas“. Ar gali būti buvęs mokslininkas? Juk neišgirsi – „buvęs dailininkas“ ar „buvęs kompozitorius“. Matyt, kažkam naudinga sumenkinti protingų, intelektualių žmonių autoritetą. Ar ne taip pat niekinamos, žeminamos Lietuvos aukštosios mokyklos? Ir kas tą daro – dažniausiai patys tų mokyklų absolventai.

Pila vandenį ant globalizatorių malūno ratų. Kartais atrodo, kad į užsienį tobulintis ponaitis

išvyko vien tam, kad grįžęs juodintų savąją Alma mater, kuri jam suteikė žinių, faktiškai atvėrė vartus į pasaulį.

Tai paprasčiausiai nepadoru ir tam tikra užsienio universitetų reklama: girdi, siųskite savo vaikus studijuoti į užsienį. Taip skatinamas „protų nutekėjimas“, o paskui kurpiamos programos, kaip tuos protus susigrąžinti. Kaip juos susigrąžinti, jeigu universiteto dėstytojų ir profesorių atlyginimas Lietuvoje mažesnis už tą, kurį kompiuterių firmelėje ar net valstybinėje tarnyboje gauna tik ką universitetą baigęs bakalauras. Statybos bendrovėje pradantis inžinierius gauna 4 tūkst. litų, o to galima tik palinkėti jį išugdžiusiam profesoriumi. Ar taip turi būti save gerbiančioje valstybėje?

Esame tarptautinės mokslo rinkos dalyviai

Neįaučiame visos valdžios iniciatyvos aukštojo mokslo gyvenime yra nenusisėkusios?

Kodėl visos? Skatinimas siekti geresnės mokslo darbo kokybės, rašyti straipsnius į tarptautinius žurnalus su citavimo indeksais buvo iš esmės teisingas. Mūsų mokslininkai labai pasitempė, pagerėjo jų publikacijų kokybė.

Bet ką vėl girdžiu. Girdi, mokslin-

ninkai prisitaikė prie tarptautinių reikalavimų, kurpia niekam nereikalingus straipsnius ir knygas, užsitikrina balus ir finansavimą, o tikri mokslininkai ir vėl pasijunta esą nustumti.

Ką reiškia „prisitaikė“? Vadinasi, prisitaikė ir visi kiti užsienio mokslininkai, rašantys į tuos žurnalus? Kai Lietuvoje atsirado žurnalų, kurie pripažįstami tarptautiniu mastu, patenka į tas pačias pasaulio, tarp jų ISI duomenų bazes, prasidėjo šnypštimas prieš tuos žurnalus – jau blogai. O juk tuose žurnaluose jau senai spausdinami straipsniai, kuriuos recenzuoja užsienio recenzentai, pagaliau savo straipsnius spausdina ir užsienio mokslininkai. Vyks ta normalus tarptautinis vertinimas, mokslinė apytaka. Mūsų mokslininkai ne „prisitaikė“, o suprato tarptautinius reikalavimus ir sugeba juos išpildyti. Esame tarptautinės mokslo rinkos dalyviai, mums nedaromos jokios lengvatoms.

Tai kodėl vis kartojama, kad prirašyta daugybė niekam nereikalingo šlamšto, – taip imituojamas ar simuluojamas mokslas?

Yra vertintojų, kurie vertina tik savo pačių ir savo srities darbus, o visa kita jiems – šlamštas. Vieną kartą jau esu sakęs, kad galima vertinti ir taip: straipsnyje mokslo yra tiek, kiek jame yra matematikos (Leonardo da Vinci žodžiais) ar kiek jame yra biotechnologijos arba nanotechnologijos. Deja, kai kurie mūsų mokslininkai taip „vertina“. Aišku, tai sukelia tik juoką, nes ką tu, žmogau, gali spręsti apie kitos krypties, šakos ar srities darbus? Tai siauro akiračio vertintojai, neįaučiantis pagarbos kito darbu. Ką aš galiu spręsti apie medicinos subtilybes ar biofiziką, jeigu dirbu visai kitoje tyrinėjimų srityje? Tačiau visų sričių „vertintojų“, absoliutaus žinojimo apolgetų dar esama apščiai.

Apsukę ratą grįžtame prie to, nuo ko pradėjome: mokslo dalykus turi vertinti tik to dalyko žinovai, o ne bet kas „iš gatvės“. Panašiai ir apie habilitacijos reikalingumą ir nereikalingumą, pagaliau ir kitus su habilitacija susijusius subtilumus turėtų vertinti, ko gero, ne bakalaurai ar magistrantai, gal net ne daktarai, bet patys tą mokslinį laipsnį turintys mokslininkai.

Kompetentingų užsienio mokslininkų ekspertizė gali būti naudinga. Tačiau jos suabsoliutinti negalima. Mane stebina, kai iš JAV atvykęs humanitaras profesorius pradeda kritikuoti prastą technikos mokslų padėtį Lietuvoje. Matyt, jam buvo pakišta tendencingai parengta medžiaga. Kitame laikraštyje skaitau, kad Lietuvoje gerai rengiami medikai ir inžinieriai, todėl jie lengvai įsidarbina, net stvarstomi užsienyje. Tai kuriuo „ekspertu“ tikėti?

Ir iš tiesų mūsų inžinieriai lengvai įstoja į užsienio universitetų doktorantūrą, o mokslų daktarai, išvykę į Didžiąją Britaniją ar kitą valstybę, dirba universitetuose dėstytojais, ten vertinami. Tai kur „vertintojų“ ir kritikų logika?

Visagalis dolerio trauka

Šiame pokalbyje nuskambėjo viena kita gaidelė, kuri jau girdėta Jūsų išimintiname pašnekesyje su biotechnologijos mokslo atstovu prof. Arvydu Janulaičiu „Mokslo Lietuvoje“ redakcijoje. Praėjo daug metų, ar nuo to laiko kas pasikeitė Lietuvos moksle?

Man atrodo, kad mokslo aplinka pasidarė dar piktesnė, nepakan-tesnė. Labai daug agresyvumo. Manau, jog mokslininkai neturėtų taip agresyviai kalbėti vienas apie kitą. Technikos ir technologijos mokslų

Dėl habilitacijos ir kitų mokslo sistemos dalykų

Vilniaus Gedimino technikos universiteto pirmasis rektorius prof. Edmundas Kazimieras Zavadskas sveikina žymiausią Lietuvos išradėją, garsų mokslininką prof. Kazimierą Ragulskį

rie be antrojo laipsnio dirba Vokietijoje katedrų vedėjais, institutų direktoriais ir panašiai.

Pagaliau ir sovietinėje sistemoje buvo galima gauti docento vardą be mokslinio laipsnio, t. y. negynus mokslų kandidato disertacijos. Profesoriaus vardą buvo galima gauti be mokslų daktaro laipsnio, apsigynus mokslų kandidato disertaciją. Tokios išimtys galėjo būti taikomos įvertinant asmenybės gyvenimiškąją patirtį, pedagoginius gebėjimus, parašytas knygas, vadovėlius.

Monografijos buvo vertinamos? Ne taip, kaip dabar, kai vertinant mokslinio darbo rezultatus, viso gyvenimo monografija kartais prilyginama moksliniam straipsniui.

Monografija monografijai nelygu. Ir mūsų laikais už vertingas monografijas kartais turėtų būti suteikiamas habilituoto daktaro laipsnis, bet norėjau pasakyti, kad ir be disertacijos kai kurie mokslininkai galėdavo gauti mokslo laipsnius. Taip būdavo ne vien menų, bet ir technikos srityje. Užtekdavo parašyti nedidelę skelbtų darbų apžvalgą.

Kas nori, kad vadžios būtų atleistos

Tarkime, Lietuvoje būtų visai atsakyta habilitacijos. Ar tai reikštų vi-

mieji darbai, reikalingi Lietuvos ūkiui. Lietuva – ne tokia turtinga valstybė, kad mokslininkai galėtų dirbti tik „pasauliniam mokslui“ ir tik fundamentinius darbus. Juk turtingose JAV, kur mokslui skiriama vos ne 3 proc. BVP, daugiau mokslininkų dirba taikomuosius darbus, o fundamentiniai darbai, kuriems paprasčiau rasti kelią į žurnalus su citavimo indeksu, sudaro tik nedidelę mokslo darbų dalį. Apskaičiuota, kad vienas straipsnis, kuris patenka į žurnalą su citavimo indeksu, JAV kainuoja apie 1 mln. dolerių. Tiek JAV skiriama pinigų ir fundamentiniam mokslui.

Lietuvos mokslininkai, tarp jų ir technikos universiteto darbuotojai taip pat išmoko rašyti straipsnius į žurnalus su citavimo indeksu, tų straipsnių kreivė smarkiai auga. Ir tai nepaisant to, kad dėstytojai perkrauti darbu auditorijose. Jiems tenka 2–3 kartus daugiau studentų nei užsienyje. Tuos žmones reikėtų labiau gerbti, o ne niekinti nuolat skambančiais teiginiais, kad rimto mokslo Lietuvoje nėra.

Aukštųjų mokyklų profesūra sparčiai sensta, galima išgirsti balsų, kad jauniems dėstytojams, norintiems užimti katedros vedėjų ir kitas aukštesnes pareigas, dirbtinai sudaromi sunkumai.

atstovai niekada taip pikta nekamba apie humanitarus, biochemikus ar nanotechnologus. Nemėginame nagrinėti ir vertinti iš savo varpinės filosofų įžvalgų ar lituanistų siekių. Dažniausiai su pagarba kalbame apie kitų sričių mokslą. Bet atsiranda norinčiųjų apie mus pasakyti ir nepalankių vertinimų... Mintyje turiu, žinoma, atskirus asmenis, o ne atskiras mokslų sritis ar kryptis.

Bendros kultūros stoka? Moksliniai laipsniai dar savai nereiškia aukštos vidinės kultūros? O gal esmė ne kultūra, bet lemia paprasčiausias normas patraukti antklodę į savo pusę? Įsivaizduojama, kad tiesiog kito mokslo sąskaita?

Aišku, stinga vidinės kultūros, bet dažniausiai lemia „visagalio dolerio trauka“. Buvęs Lietuvos universitetinių aukštųjų mokyklų rektorijų konferencijos prezidentas prof. Juozas Antanavičius pažymėjo, kad esama pasiuotusio noro už tą patį darbą gauti kelis atlygius. Iš to kyla siekis įteisinti kelias mokslo kryptis kaip pagrindines ir labai reikalingas, ir iš visų įmanomų fondų ir šaltinių joms gauti papildomų lėšų. Kartais tenka pavartyti atskaitas, ką per keletus metų nuveikia tų „prioritetinių“ kryptių atstovai. Net ima juokas, nes tiek pat padaro ir neprioritetinių sričių atstovai. Kur tie žadėti atradimai, už kuriuos suploti milijonai? Ar Lietuva už tuos papildomus pinigus pradėjo gaminti naujus preparatus, tarptautinę rinką užkariavo nauja lietuviška pramonės produkcija? Juk ne. Net ir tos srities įmonių kažkodėl neatsirado. Štai ir visa prioritėtų nauda.

Tačiau juk nesate apskritai nusistatę prieš mokslo prioritetus?

Svarbu matyti, kas slypi už pavienio fakto. Štai kad ir mūsų universiteto atsiradimo istorija, prasidėjusi nuo tuometinio Kauno politechnikos instituto filialo Vilniuje, iš kurio išaugo Vilniaus inžinerinis statybos institutas. Jam atsiradus, Vilniuje susiformavo techninė inteligentija, kurios ligi tol nebuvo. Specialistai buvo vežami iš Rusijos. Tenka girdėti kalbas, kad Lietuvoje pakanka rengti bachelorus, o magistrus mums parengs kitos, toliau pažengusios, šalys. Nejaugi siekiama, kad specialistais mus vėl aprūpint užsienis. Jie mums vadovaus, mes dirbsime. Sena dainelė.

Žinoma, į aukštąsias mokyklas patenka ir silpniau pasirengusių jaunuolių, bet gana dažnai tie silpnieji vėliau tampa gerais gamybininkais politikais, verslininkais. Universiteto pažymiai ne visada parodo tikruosius žmogaus gebėjimus. Bilas Geitšas taip pat nėra baigęs universiteto.

Apskritai mūsų valstybėje požiūris į mokslą prastas, ir jeigu taip tęsis, universitetų uždarinėti ne nereiškės – patys uždarys. Net padvigubinus dabartinį finansavimą vis tiek jis bus per mažas. Jeigu asistento atlyginimas perpus mažesnis už valstybės darbo užmokesčio vidurkį, tai kur dar galima risti? Visiškai nesureguliuoti dalykai, bet kažkam to ir reikia.

Ir pabaigoje. Suprantu, kad Jūsų nenudžiugino Švietimo ir mokslo ministerijos kvietimas pasisakyti dėl habilitacijos reikalų?

Ir negali džiuginti, nes reprezentatyviai apklausai reikia atitinkamų atsakančių asmenų išrankų. Atsakančiai atsakančiam nelygus. Yra metodai, kaip mokslininkai reikia daryti tokias apklausas. Dabar gautas nuomones susumuos, padarys klaidingas išvadas ir toliau klaidins visuomenę. Štai prieš tokias apklausas ir „nuomones“ griežtai pasisakau.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Vilniaus universiteto Ekologijos instituto vyriausiasis mokslo darbuotojas habil. dr. Vincas BŪDA.

Kiekvienai reformai reikia gaisri laiką, reikia lėšų – be jų neįmanomas nė menkiausias „krustelėjimas“. Todėl keliamo klausimo negalima atsieti nuo kitų mokslo reikalų, svarstyti be konteksto.

Kokia nauda ir kokia kaina ta nauda galėtų būti pasiekiamas? Nepamirškime, kad ji gali būti ir tikra, ir tik tariama. Prisipažinsiu, kad rimtų argumentų „už“ habilitacijos naikinimą nesu girdėjęs. Kartais pasigirstantis teiginys, kad habilitaciniam darbuvi rašyti tik gaishtamas laikas, nėra rimtas: laikas gaishtamas ir daktaro disertacijai rašyti, ir studijoms aukštojoje, vidurinėje ar pradinėje mokykloje, tačiau dėl to jų nesūloma atsisakyti...

Tuo tarpu argumentų „prieš“ habilitacijos naikinimą yra. Šiuo metu, ir habilituoti daktarai, ir nehabilituoti gali konkuruoti užimant tas pačias pareigas – juridinių kliuvinių nėra. Jei tokių būtų – sunkiau vyktų geidžiamas protų susigrąžinimas iš kai kurių užsienio šalių, tad gerai. Sutikdami, kad daugelyje Vakarų šalių iš tiesų nėra antrojo mokslinio laipsnio – habilitacijos, – negalime nepastebėti, kad ten yra nepalyginamai aukštesni reikalavimai pirmajam (daktaro) laipsniui. Mūsų šalyje šie reikalavimai visiškai menki, net atsižvelgiant į varganas galimybes – pakanka paskelbti du mokslinius straipsnius vietinėje spaudoje. Jei nenorime habilituotų daktarų, bet siekiame turėti lygiaverčius vakariečiams daktarus, turime gerokai kilstelėti kartelę siekiantiems daktaro laipsnio (tą jau senokai daro mūsų kaimynai estai). Betgi Lietuvoje mokslo daktarų vis dar trūksta daugybei naujųjų neuniversitetinių aukštųjų mokyklų! Trūksta beveik kaip oro! Be aukštos kvalifikacijos mokslininkų šios aukštųjų studijų institucijos nėra ir nebus panašios į pavadinimą atitinkančias... Beje, tie dvistraipsniai daktarai, kurie nieko daugiau nekuria, ateityje greičiausiai kels naujų problemų...

Tad šiuo metu nėra pats tinkamiausias laikas svarstyti apie habilitacijos naikinimą. To bus galima imtis tik tada, kai turėsime parengę pakankamai daktarų, atitinkančių europinius standartus. Beje, ir tada nepamirškime, kaip buvo prieškarinio Lietuvoje.

Lietuvos Respublikos Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto vyresnysis patarėjas habil. dr. Alfonsas RAMONAS.

Kaip valstybės tarnautojas šiuo metu negaliu pasisakyti prieš Mokslo ir studijų įstatyme įteisintą habilitacijos procedūrą, tačiau pasisakau prieš habilituoto daktaro laipsnio teikimą, nes nuo 2002 m. tokio laipsnio nėra jokiam Lietuvos įstatyme. Pats perėjau antrosios (habilituoto daktaro) disertacijos gynimo procedūrą, kad man nebūtų priekaištaujama – nesugebi pasiekti šio laipsnio, todėl ir priešinišes jam. Įrodžiau, kad sugebu. 2002 m. Vyriausybė buvo pateikusi Seimui Mokslo ir studijų įstatymo projektą, kuriame buvo parašyta, kad Lietuvoje teikiama daktaro ir habilituoto mokslo daktaro laipsniai. Siūliau iš Vyriausybės projekto apskritai išbraukti habilituoto mokslo laipsnio sąvoką. Tačiau Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komitete buvo paklausta: ką daryti su tais, kurie jau turi šį laipsnį. Tada pasiūliau žodį *teikiama* pakeisti žodžiu *pripažinti*. Taip ir buvo pritarta komiteto išvadoje dėl

„Mokslo Lietuva“ klausia

Ar reikalinga habilitacija?

minėto Mokslo ir studijų įstatymo projekto, kurį Seimas priėmė 2002 m. birželio 11 d. Iki šiol iš esmės nepakeistoje to įstatymo 29 straipsnio 3 dalyje reglamentuota tik habilitacijos tvarka, kurią nustato Vyriausybė.

Dabartinė habilitacijos procedūra galėtų būti (iš esmės taip ir yra) mokslininko, norinčio gauti profesoriaus vardą, prisistatymas visuomenei. Habilitacijos svarstymo metu, viešoje iš anksto skelbtoje paskaitoje mokslininkas turi įrodyti, kad tam tikroje mokslo srityje gavo naujų rezultatų, kad kėlė naujas idėjas, kad apsigynęs daktaro disertaciją parašė tam tikrą skaičių mokslinių darbų, monografijų, vadovėlių. Tokia habilitacijos procedūra gali likti, bet visiškai nereikalingas habilituoto daktaro laipsnis. Pats žodis habilitacija reiškia pripažinimą, tinkamumą profesoriaus pareigoms (lot. *habilitas*, kilm. *habilitatis* – tinkamumas). 1991 m. šis žodis nelabai vykusiai buvo pasirinktas antrojo daktaro laipsniui įvardyti. Habilituoto daktaro laipsnis yra reliktas iš tų laikų, kai SSSR buvo teikiami du mokslo laipsniai – mokslų kandidato ir mokslų daktaro. Todėl ir dabar dar yra likusių gana daug to laiko daktarų, pervadintų habilituotais daktarais, nusiteikusių ir įsitikinusių, kad Lietuvoje tebeikiama du mokslo laipsniai, nes Vyriausybės nutarimas dėl habilituoto daktaro laipsnio teikimo dar nėra panaikintas. Tai klaidina mokslininkus, kartais nebesusigaudančius, kodėl kitame Vyriausybės nutarime yra reglamentuota habilitacijos procedūra, o ne habilituoto daktaro mokslo laipsnio teikimo procedūra. Beje, iš habilitacijos nereikėtų daryti fetišo, nereikėtų ir į pačią procedūrą žvelgti labai formaliai – mano nuomone, dauguma gabių ir produktyvių mokslininkų po keletų metų sėkmingo darbo universitete ar institute turi parodyti akademinę bendruomenei savo mokslines publikacijas, skaityti viešą paskaitą, sulaukti oponentų vertinimo ir būti pripažinti tinkamai užimti profesoriaus pareigas. Jei dėstytojas ar mokslo darbuotojas, dirbantis pagrindinėse pareigose universitete ar institute, per 10 metų (po 2 kadencijų) neturi mokslinės produkcijos, tai gal labai aiškiai reikia pasakyti, kad pasiieškotų kitokio darbo.

Man visada didelę nuostabą kėlė tai, kad niekada niekas nėra kvestionavęs Aukštojo mokslo įstatyme nustatytą gana griežtą reikalavimų mokslininkui, einančiam profesoriaus pareigas. Pagal Aukštojo mokslo įstatymo 28 straipsnio 4 dalį „Profesoriaus pareigas einantis mokslininkas turi rengti mokslininkus, dėstyti studentams, formuoti mokslinių tyrimų kryptis ir joms vadovauti, skelbti tyrimų rezultatus recenzuojamuose mokslo leidiniuose“. Kažkodėl visada sakoma, kad labai svarbus antrasis mokslo laipsnis, bet niekas nekalia tokio klausimo, kad yra gana daug profesoriaus pareigas einančių

habilituotų daktarų, kurie neatitinka Aukštojo mokslo įstatymo 28 straipsnio 4 dalyje nustatytų reikalavimų. Jei akademinė bendruomenė universitete ar mokslo institute aukščiausias akademinės pareigas eiti patikėtų gabiausiems, verčiausiems mokslininkams, turintiems naujų idėjų, galintiems suburti mokslinius kolektyvus tarptautiniams ir Lietuvos projektams įgyvendinti, gal tada nebekiltų klausimų, kiek jų „antpečiuose yra žvaigždutė“.

Lietuvos mokslų akademijos prezidentui profesoriumi Zenonui Rudzikui ne kartą esu sakęs, kad pasiūlytų išrinkti į Akademiją gabius jaunos mokslininkus, neturinčius habilituoto daktaro mokslo laipsnio, bet praėjusius habilitacijos procedūrą ir tinkamus eiti profesoriaus pareigas. Džiaugiuosi, kad Akademia pradėjo pripažinti tokius mokslininkus, tinkamus būti Akademijoje.

Manau, kad diskusija tarp mokslininkų dėl dviejų mokslo laipsnių iš esmės yra diskusija tarp seno (2 laipsniai) ir naujo (1 laipsnis) požiūrio į Lietuvos mokslo progresą. Aš pasisakau už vieną stiprų daktaro laipsnį ir jaunų gabių mokslininkų teisę užimti aukščiausias akademinės pareigas.

Lietuvos mokslų akademijos prezidentas prof. habil. dr. Zenonas Rokus RUDZIKAS.

Šį klausimą performuluočiau taip: ar reikia skatinti ypač gerai dirbančius mokslininkus? Kaip Lietuvos mokslų akademijos prezidentas esu suinteresuotas, kad tokie žmonės būtų apdovanoti už savo laimėjimus: įgytų antrąjį mokslo laipsnį, taptų įvairių premijų laureatais, būtų išrinkami į Lietuvos ir kitų šalių Mokslų akademijas. Dabar įkurtoje Europos tyrimų taryboje kaip tik ir siekiama skatinti tokius darbuotojus. Panašių nuostatų laikomasi Europos Sąjungos 6-ojoje ir būsimoje 7-ojoje Bendrojoje programoje. Habilitacijos laipsnis yra viena skatinimo formų.

Lietuvoje dabar yra nustatyti minimalūs reikalavimai įvairioms mokslininkų ir dėstytojų pareigybėms. Tačiau ką daryti su tais, kurie tenkina maksimalius reikalavimus, keliagubai viršija minimalius reikalavimus? Valstybiniu mastu jais praktiškai nesirūpinama.

Daktaro laipsnis – aukščiausia studijų pakopa, o habilituoto daktaro laipsnis – viena aukščiausių mokslinės veiklos pakopų. Habilitacijos mokslo laipsnis leidžia įvertinti tuos, kurie ypač daug nuveikia mokslui, taigi yra tai patvirtinantis dokumentas. Apie habilitacijos laipsnį turėtų spręsti mokslo darbuotojai ir aukštųjų mokyklų dėstytojai, tie, kurie gali siekti šio laipsnio. Mokslininkus ir aukštųjų mokyklų dėstytojus (pastarieji pagal apibrėžimą maždaug trečdalį savo laiko turi skirti moksliniam darbui) taip pat reikia skatinti kilti karjeros laiptais, siekti pripažinimo.

Negalime akiai vadovautis Europos Sąjungos ir kitų valstybių patirtimi, nes ten yra kitokios darbo sąlygos, kitokia mokslo sistema, savi mokslininkų skatinimo mechanizmai. Pavyzdžiui, kai kuriose šalyse yra filosofijos daktaro (Ph D) ir mokslų daktaro laipsniai. Kitose šalyse yra tituluoto profesoriaus laipsnis, jis suteikiamas labai daug pasiekusiems aukštųjų mokyklų dėstytojams. Iš esmės visose šalyse mokslininkai skatinami siekti geresnių rezultatų, skiriasi tik skatinimo forma.

Habilitacijos laipsnio teikimo priešininkai kaip argumentą dažnai mini Jungtines Amerikos Valstijas – jose nėra habilitacijos. Bet ši šalis yra labai specifinė, su ja negalime lygintis. Kadangi JAV „susiurbia“ gabiausius viso pasaulio mokslininkus, konkursuose konkrečioms pareigoms užimti ten dalyvauja dešimtys ar net šimtai pretendentų. Ten nėra toks svarbus mokslinis laipsnis, nes renkamas pagal mokslinę biografiją. Lietuvoje padėtis visiškai kitokia, mes visi vieni kitus pažįstame, mokslininko profesijos prestižas menkas, todėl svarbu užtikrinti mokslinės veiklos vertinimo objektyvumą ir nešališkumą, sudaryti palankiausias sąlygas atsiskleisti gabiausiems, talentingiausiems. Pažįstu nemažai tokių mokslininkų, jie visi mielai habilitavosi, įgijo šį mokslinį laipsnį ir toliau sėkmingai dirba.

Lietuvos mokslų akademijos Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriaus pirmininkas, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto tarybos pirmininkas akad. Leonardas SAUKA.

Habilitacija būtina reikalinga, ir ne tik kaip garbės vardas, kokią dabar ją siekiama paversti. Tai vienas veiksmingiausių būdų skatinti mokslininkus gilinti savo specialybės žinias, rengti daug išsamesnius ir svarbesnius darbus. Šie darbai yra vertinami kaip daug aukštesnio lygio mokslinė veikla negu daktaro disertacija.

Švietimo ir mokslo ministerija jau ne mažiau kaip šešeri ar septyneri metai vis kelia habilitacijos problemą. Sukvietusi mokslų institucijų atstovus užduoda vis tą patį klausimą – ar ji reikalinga? – ir gauna vis tą patį atsakymą – habilitacija būtina turi išlikti. Bet po kurio laiko, tarsi nebūtų girdėjusi mokslininkų nuomones, vėl, žiūrėk, iš naujo imasi gvil-denti habilitacijos reikalingumo klausimą. Juk kompromisinis variantas – garbės vardas, nesiejamas su pareigomis, kokių dabar norima padaryti habilitaciją, yra visiškai kitas reikalas, ir visi tai supranta. Man keistai atrodo noras panaikinti akstiną mokslininkams geriau atlikti savo darbą, siekti geresnių rezultatų.

Lietuvos istorijos instituto XX amžiaus istorijos skyriaus mokslo darbuotojas dr. Riman-tas ZIZAS.

Mano nuomone, habilitacija visiškai nebūtina ir net nereikalinga. Gyvenimas ir be habilitacijos viską surikiuoja į savo vietas, atsijuoja ir atrenka. Čia esama labai daug formalumo, noro didžiutis mokslo laipsniais. Habilitacijos procedūrai mokslininkai bergždžiai eikvoja savo laiką, jėgas ir sveikatą. Juk daugumoje Vakarų šalių nėra habilituoto mokslo daktaro laipsnio, tad kodėl Lietuvoje turėtų būti kitaip?

Parengė Rūta Krasnovaitė

Atkelta iš 1 p.

Beveik penkių dešimtmečių tėkmėje keitėsi ir konferencijų dalyvių skaičius, ir tematiniai akcentai. Į pirmąsias konferencijas susirinkdavo 20–30 pranešėjų. Pastaruosius du dešimtmečius dalyvių skaičius nuolat svyruoja tarp 150 ir 200 mokslininkų.

Ligi šiol nekinta klasikinių mokslų (fizikos, matematikos, biologijos, geologijos, medicinos ir kitos) sekcijos. Tačiau kiekviena konferencija nuo XX a. aštuntojo dešimtmečio turi savo originalų veidą, t. y. tematinį kryptingumą nusakančią rubriką bei sekcijas, atliepančias laiko įvykius ar poreikius. Dabar Vilniuje vykusiame konferencijoje pasirodė 6 naujos sekcijos: *Universitetų ir mokslo institucijų istorija, Muziejai, monumentai ir technikos objektai, Archajinės žinios apie gamtą ir gamybą, Baltijos šalių bendradarbiavimo ir komunikacijos raida, Europos Sąjunga: integracija ir perspektyvos, Mokslo filosofija ir sociologija*. Be abejo, būsima konferencija Rygoje turės savų ypatybių, naujas sekcijų temas.

Baigiantis konferencijai buvo sušaukta Baltijos mokslo istorijos ir filosofijos asociacijos (toliau – BMIFA) asamblėja. Ji apibendrinusi savo veiklą, konferencijos rezultatus, išsirinko naują BMIFA tarybą. Iki kitos konferencijos ir kartu Asamblėjos jai vadovaus prof. Janis Stradinis (prezidentas, Latvija), prof. Juozas Algimantas Krikštopaitis (viceprezidentas, Lietuva), prof. Jaakas Aaviksoo (viceprezidentas, Estija).

Šio straipsnio autoriui, kaip BMIFA prezidentui (iki 2008 m. spalio 6 d.) ir konferencijos Organizacinio komiteto pirmininkui, teko pateikti (žodžiu, paskui raštu) trejų metų (2003–2006 m.) veiklos ataskaitą, kurioje nusakyti pagrindiniai trijų Baltijos mokslo istorikų veiklos bruožai, laimėjimai, dalyvavimas pasauliniuose kongresuose (Pekinas, 2005 m.) ir kituose tarptautiniuose renginiuose. Taip pat perskaityti Lietuvos mokslo istorikų ir filosofų bendrijos nutarimą, skelbiantį, kad prof. Janiui Stradiniui, prof. Janiui Kletniekiui ir Karlui Siilivaskui yra suteikiamas Lietuvos mokslo istorijos ir filosofijos bendrijos garbės nario vardas. Prof. Libertas Klimka jiems įteikė nutarimą patvirtinančius diplomus. Šis apdovanojimas yra skirtas už reikšmingus minėtų mokslininkų mokslo istorijos darbus ir už Baltijos šalių mokslininkų bendradarbiavimo ir neformalių ryšių stiprinimą.

XXII Baltijos šalių mokslo istorikų konferencija

Plenariniame posėdyje sveikinimo žodį taria prof. Juozas Algimantas Krikštopaitis; sėdi prof. Jaak Aaviksoo, švietimo ir mokslo ministrė Roma Žakaitienė, prof. Zenonas Rokus Rudzikas ir dr. Vacys Bagdonavičius

Man pačiam nelengva kalbėti apie konferencijos sėkmę, nes, paminėjęs organizacinių reikalų jūrą, žinau tos veiklos „virtuvės“ suodinus dalykus, palikusius karčias nuosėdas. Viena didžiausių bėdų – lėšų trūkumas. Negavome net minimaliausių būtinų tokių konferencijai lėšų nei iš tarptautinių fondų, nei iš Lietuvos mokslo ir studijų fondo. Konferenciją išgelbėjo dvi institucijos: Kultūros, filosofijos ir meno institutas, suteikęs didžiausią paramą, ir Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Už tai joms reiškiamė pagarbą ir padėką. Reiškiamė padėką Lietuvos nacionaliniam muziejui už Plenariniame posėdžiui ir Asamblėjai suteiktas patalpas, Balio Dvariono muzikos mokyklai už muzikinę konferencijos įžangą, Lietuvos MA Bibliotekai, Mokslininkų rūmams už nuoširdų bendradarbiavimą. Pasibaigus konferencijai visiems dalyviams elektroniniais kanalais buvo pasiūstos padėkos už pranešimus ir vaisingas diskusijas bei siūlymus.

Dalyviai sako, kad konferencija buvo sėkminga. Galbūt tai mandagumo apraiška? Aš pats neturėjau galimybių aprėpti visas devynias sekcijas. Tačiau spėjau aplankyti keturias iš jų. Įsitikinau, kad darbas

sekcijose vyko sėkmingai: buvo keliami esminiai ir dalykiniai klausimai, vyko įdomios diskusijos. Šiuo aspektu gana akivaizdūs konferencijų raidos postūmiai gilesnių ir išsamesnių tyrimų link.

Neabejoju, kad *Mokslo Lietuva* išspausdins ne vieną pašnekesį su konferencijos dalyviais, mačiau, kaip laikraščio atstovas juos kalbino.

Reikia pažymėti vieną svarbų mokslo istorijos tyrinėtojų įvykį: 2003 m. Paryžiuje susirinkę mokslo istorikai įsteigė Europos mokslo istorijos bendriją (*European Society for History of Science*), keliančią sau ambicingus tikslus. Vienas aktyviausių šios srities idėjų puoselėtojų ir steigėjų buvo profesorius Claude'as Debru; jis konferencijos Plenariniame sesijoje skaitytoje paskaitoje atskleidė ypatingą mokslo istorijos vaidmenį, įgyjant aukštąjį gamtos ir medicinos mokslų išsilavinimą. Deja, tarp klausytojų nematėme tų, kuriems tai derėtų išgirsti. C. Debru paskaitoje aptarė pagrindinius

tikslus, kurių sieks vienijantys savo pajėgas Europos mokslo istorikai.

Šių metų rugsėjo 6–9 d. Krokovoje vyko jau antroji minėtos Europos mokslo istorikų organizacijos konferencija, kurioje dalyvavo ir 6 mokslininkai iš Lietuvos. Norėčiau bent trumpai paminėti kelis dalykus, kurių svarstymas sulaukė didelio dalyvių dėmesio ir tapo visos konferencijos metu aktyviai diskutuojamais klausimais.

Vieną iš jų galima būtų formuluoti taip: „Ar įmanoma parašyti visuotinę mokslo raidos istoriją, kuri būtų universali visoms valstybėms, turinčioms skirtingą kultūrinę patirtį?“ Prof. Andrzejus K. Wróblewski iš Varšuvos pateikė šio klausimo studiją, išanalizavęs įvairių šalių mokslo istorijos knygas bei vadovėlius. Rezultatai, pateikti išraiškinguose lentelėse bei grafiškose suvestinėse, klausytojus gerokai nustebino. Pasirodo, kiekviena šalis, žvelgdama per savo subjektyviai nuspallintus akinius, pasaulinius atradimus interpretuoja skirtingai, dažnai

iškreipdama faktus. Ypač tuo pasižymi didžiosios valstybės, negalinčios pamiršti „šlovingų“ savo imperinių siekių praeities. Naujos, dar nesubrendusios valstybės taip pat ieško subjektyviai interpretuojamuose faktuose savo vietos mokslo ir technologijos istorijoje. Studijos autorius, apibendrinęs savo tyrimus, priėjo išvadą, kad dar anksti kalbėti apie objektyvią visiems priimtina mokslo istoriją. Tai tolimes ateities reikalas.

Kitas svarstytas klausimas skambėtų taip: „Universali šneka-moji kalba yra būtina mokslui. Ar įsigalinti anglų kalba yra panacėja, ar tautinių kalbų naikintoja?“ Visiems konferencijos dalyviams jau tapo akivaizdu, kad anglų kalba pastebimai „engia“ kitas kalbas. Mat mes gimtąją kalbą stengiamės „pri-tempti“ prie angliško kalbėjimo: prie jos sintaksės, išraiškų formų, savintis terminologiją; čia didžiausią įtaką daro kompiuterizacija, sparčiai plintanti skaitmeninės technikos galia. Buvo svarstomos įvairios išeitys. Pritačiau prof. C. Debru siūlymui: valstybių švietimo sistemos privalo orientuotis į tokią žmogaus lavinimo programą, kuri jaunuolį išmokytų laisvai kalbėti bent dviem užsienio kalbomis. Tuomet jam atsivertų keliai įgyti platesnį ir gilesnį išsilavinimą, rinkintis studijas užsienyje. Šiandien jau nepakanka vienos institucijos diplomo. Sėkmingos karjeros konkurencijos karštingė apimtame pasaulyje gali tikėtis baigusieji bent dvi bakalaurnių studijų kryptis, turintys kelis magistro diplomus, įgytus autoritetinguose universitetuose.

Gali kilti klausimas, kodėl kalbėdamas apie konferenciją Vilniuje, prisiminiau Krokovo mokslo istorikų forumą? Pirmiausia todėl, kad abiejų konferencijų tikslai sutapo: jos siekia ugdyti istorinę mokslininkų savimone, telkti Europos mokslo istorikų bendriems tyrimams. Antrą minėtų konferencijų bendrumą galima nusakyti trumpai: neišvengiamas universalios mokslo kalbos poreikis. Tenka pripažinti, kad konferencijose silpnai vyraujančios kalbos įgūdžiai slopino minties raiškos galimybes. Bet dalyvių geranoriškumas ir tolerancija veiksmingai naikino bendravimo kliūtis.

ŠIAULIŲ UNIVERSITETO TARYBA

skelbia viešą konkursą Šiaulių universiteto rektoriaus pareigoms eiti.

Pretendentai turi pateikti šiuos dokumentus:

- 1) fakulteto tarybos teikimą ir kandidato sutikimą balotiruotis arba kandidato prašymą, jei kandidatas į rektorius išsikelia pats;
- 2) profesoriaus atestato kopiją;
- 3) trumpą gyvenimo ir mokslinės veiklos aprašymą;
- 4) Šiaulių universiteto plėtros viziją (iki 3 p.).

Konkurso dokumentai pateikiami Šiaulių universiteto raštinei (Raštinės vedėja Kristina Tankūnienė, tel. (8 ~ 41) 595 822, faks. (8 ~ 41) 595 809, el. paštas rastine@cr.su.lt), Vilniaus g. 88, 76285, Šiauliai, iki 2006 m. lapkričio 10 d. 15 val.

Rektorius bus renkamas Senato posėdyje 2006 m. gruodžio 20 d.

Šiaulių universiteto Taryba

Po Asamblėjos: pirmoje eilėje Asamblėjos nariai profesoriai Romualdas Šviedrys, Janis Kletniekas, Juozas Algimantas Krikštopaitis ir Libertas Klimka, taip pat Rygos technologijos universiteto doc. Alida Zigmunde

Baltijos šalių mokslo istorijos ir filosofijos konferencijoje Vilniuje bendraujame su Tartu universiteto rektoriumi, Baltijos mokslo istorijos ir filosofijos asociacijos viceprezidentu, Europos universitetų asociacijos tarybos nariu prof. Jaaku Aaviksoo. Svečias taip pat yra Estijos mokslo istorikų ir filosofų draugijos prezidentas, Estijos mokslų akademijos narys, Tartu universitete tęsia optikos ir spektroskopijos tyrinėjimus.

Mokslui svarbus visuomenės supratimas

Gerbiamasis prof. Jaakai Aaviksoo, su kokiomis mintimis atvykote į Baltijos mokslo istorijos ir filosofijos konferenciją Vilniuje?

Pirmiausia noriu atkreipti dėmesį, kad Baltijos šalių bendradarbiavimas mokslo istorijos ir filosofijos srityje jau turi gana ilgą ir turiningą praeitį. Deja, tai viena iš nedaugelio bendradarbiavimo sričių, kuri tęsiasi sovietmečiu ir naujaisiais laikais, tikiuosi, kad tęsis ir ateityje. Šį bendradarbiavimą būtina išsaugoti, nes mokslas iš esmės yra tarptautinis ir

Mokslas užtikrina, kad rytdiena bus geresnė už šiandieną

Plenariniame posėdyje pranešimą skaito Tartu universiteto rektorius prof. Jaak Aaviksoo

visuotinis reiškinys, svarbus visoms trims Baltijos valstybėms. Dėmesys mokslu raidai mus labai suartina, pagaliau juk mums dabar kyla panašių

problemų, jų kilo ir praeityje. Nuo seno mus daug kas siejo. Todėl labai džiaugiuosi, kad galiau dalyvauti šioje Baltijos mokslo istorijos ir filoso-

fijos konferencijoje Vilniuje, kur per plenarinį posėdį turėjau garbės skaityti pranešimą.

Ar Estijoje mokslo istorija laikoma solidžia moksline disciplina, o gal tai marginalinė tyrinėjimų sritis, sunkiai deranti dabartinio šalies mokslo panoramoje?

Į šį klausimą man nėra lengva atsakyti. Juk kasdieniais moksliniais rūpesčiais užsiėmęs fizikas ne kiekvieną dieną prisimena jam aktualius mokslo istorijos dalykus. Daug kas pasakys: kam mums žvalgytis į praeitį, jeigu turime tiek daug neišspręstų dabarties ir ateities problemų. Kita vertus, tam tikrais momentais visi tyrinėtojai ima suvokti, kad mokslas nėra tik tai, ką šiandien turime savo laboratorijose. Mokslas – tai visuomeninis reiškinys, todėl jam labai svarbus visuomenės supratimas ir palaikymas. Ir paprasti žmonės turi suprasti, kad mokslininkų veikla yra labai naudinga visuomenei, kiekvienam tos visuomenės nariui ir jo vaikams.

Mokslo istorija tai įrodo?

Parodo ir įrodo. Tuo mokslo istorija ir vertinga.

Tačiau juk naudinga ne vien dėl tokios, sakykime, „taikomios“ reikšmės?

Žinoma, mokslo istorijos reikšmė tuo neišsemiamą. Siaurąja prasme mokslo istorijos išmanymas motyvuoja pačius tyrinėtojus, tačiau platesnė visuomeninė mokslo istorijos reikšmė pirmiausia ta, kad ji padeda žmonėms suvokti, kam apskritai žmonijai reikalingas mokslas ir ką ši veiklos sritis suteikia. Juk mokslo istorija akivaizdžiai padeda suprasti, kaip žmonija pasiekė viską, ku galime didžiulis. Ši pažinimo sritis mums padeda suvokti ir tai, kaip žmonijos veikla plėtosis ateityje.

Platumą derinti su gilumu

Ar Jūs, gerbiamasis profesoriau, nemanote, kad vertinant dabartinę mokslą, taip pat mokslo istoriją, pernelyg pabrėžiama tarsi taikomoji, iškart ir aiškiai apčiuopiama nauda?

Apie taikomąjį ir fundamentinį mokslą gerai pasakė vienas mokslininkas, kurio pavardės taip staiga neprišmeniu: esmė ne ta, kas fundamentalu ir kas taikomasis vertės, esmė – kada kuris mokslas reikalingas. Geras mokslas visada bus ir taikomasis, o fundamentinės žinios – visada pritaikomos.

Nukelta į 13 p.

Parodoje – Baltijos šalių mokslo istorikų ryšiai

Spalio 5–6 d. Vilniuje ir Kaune vyko XXII Baltijos šalių mokslo istorikų konferencija *Historia Scientiarum Baltica*. Ta proga Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje spalio 5 d. atidaryta paroda *Baltijos šalių mokslo istorikų ryšiai*, kurioje buvo atskleistas beveik penkis dešimtmečius trukęs Lietuvos, Latvijos ir Estijos mokslo istorikų bendradarbiavimas.

Parodoje Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje buvo eksponuojamos konferencijų programos, pranešimų tezės, pranešimų pagrindu išleisti leidiniai, literatūra apie konferencijas. Kai kurios konferencijos buvo skirtos konkrečioms mokslo istorijos klausimams, pavyzdžiui: Pabaltijo moksliniai ryšiai XVIII–XX a. (VII konferencija), Lietuvos mokslo istorija (IX), TSRS mokslų akademijos (Peterburgo akademijos) įkūrimo 250-osioms metinėms (X), Tartu universiteto veiklos atnaujinimo 175-osioms metinėms (XI), Vilniaus universiteto 400-osioms metinėms (XII), Tartu universiteto 350-osioms metinėms (XIII), Rygos politechnikos instituto 125-osioms metinėms (XV), mokslui, pasitinkančiam trečiajį tūkstantmetį (XXI). Bene daugiausia pranešimų – 190 – išklaudyta konferencijoje, skirtoje Rygos politechnikos instituto 125-osioms metinėms. Dalyvių skaičiumi vis dar nepalenkta X konferencija, sulaukusi daugiau kaip 500 dalyvių ne tik iš Pabaltijo, bet iš visos TSRS. XXII konferencijoje dalyvavo gausus būrys mokslininkų bei mokslu besidominčių žmonių, išklaudyti 142 pranešimai. Ji skirta Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto 225-osioms, Medicininės literatūros Lietuvoje 475-osioms bei farmacijos praktikos

Lietuvoje 500-osioms metinėms.

Parodoje siekta ne tik apžvelgti iki šiol vykusias konferencijas (sudaryta chronologinė lyginamoji lentelė *Baltijos šalių mokslo istorijos konferencijos*), bet ir parodyti organizatorių. Pabaltijo mokslo istorikai buvo pavaldūs Visasajunginiam mokslo istorikų ir filosofų susivienijimui, tačiau įgavo teisę rengti savarankiškus mokslo istorikų forumus. 1987 m. buvo atsiskirta nuo TSRS organizacinio komiteto ir susivienyta į Baltijos šalių mokslo ir filosofijos asociaciją, kuri 1993 m. buvo priimta į Tarptautinę mokslo istorijos ir filosofijos sąjungą (*International Union of the History and Philosophy of Science, Division of History*).

Parodoje mėginta atskleisti nacionalinių Lietuvos, Latvijos ir Estijos mokslų istorijos bei filosofijos asociacijų veiklą. Lietuvos mokslo istorikų nuveikti darbai: tai knygų serija *Iš mokslų istorijos Lietuvoje* (7 tomai),

Krikštopaitis, pavaduotojai prof. Kęstutis Makariūnas ir prof. Libertas Klimka, padeda ir Kauno technologijos universiteto garbės daktaras Niujorko politechnikos universiteto Bruklino Mokslo ir technologijos istorijos katedros vedėjas prof. Romualdas Šviedrys ir kiti. Lietuvos mokslo istorikų ir filosofų bendrija rengia konferencijas *Scientia et historia*. Buvo pažymėta, kad Lietuvoje kasmet vyksta technikos mokslų istorijai skirtos konferencijos, organizuojamos Vilniaus Gedimino technikos universitete prof. Algimanto Nako. Šiemet įvyko jau dešimtoji.

Latvijos mokslo istorija neatsiejama nuo Stradinių giminės: Paulas Stradinis suorganizavo pirmąją konferenciją 1958 m., darbą pratęsė sūnus Janis Stradinis, pastarojo du sūnūs irgi yra mokslininkai. Parodoje buvo išskirta Latvijos technikos mokslo istorija (2 tomai), kurią redagavo autorių kolektyvas, tarp jų ir J. Stradinis bei Janis Kletniekas.

Sunkiausia buvo atskleisti Estijos mokslininkų veiklą, nes literatūros nėra daug.

Dar viena galimybė mokslo istorikams geriau susipažinti tarpusavyje – dalyvavimas Tarptautiniuose mokslo istorikų kongresuose. Jie vyksta kas penkeri metai. Dar tarybiniais laikais Pabaltijui tarptautiniuose kongresuose atstovavo mokslininkai iš Lietuvos: P. Slavėnas, J. Jurginis, S. Biziuolevičius, I. Petrauskienė ir kiti. Dabar vienas aktyviausių Tarptautiniuose kongresuose iš Baltijos valstybių yra prof. J. A. Krikštopaitis. Jis skaitė pranešimus ir 2001 m. Meksikoje bei 2005 m. Kinijoje vykusiuose XXI bei XXII kongresuose. Iš dalies Lietuvai atstovauja Niujorko politechnikos instituto profesorius bei Kauno technologijos uni-

Parodoje Armelle Debru, Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos Informacijos skyriaus vedėja dr. Birutė Railienė ir prof. Claude Debru

Edmundo Laucevičiaus didelės apimties dvitomis *Popierius Lietuvoje*, Romano Plečkaičio veikalai apie filosofijos pradžią Lietuvoje ir kiti darbai, atskleidžiantys mokslo istorijos kryptis Lietuvoje. Šiandien mokslo istoriją populiarina Lietuvos mokslo istorijos ir filosofijos asociacijos prezidentas prof. Juozas Algimantas

versiteto garbės daktaras R. Šviedrys. Prieš porą metų profesorius Clode'as Debru iš Paryžiaus ėmė organizuoti Europos mokslo istorikų kongresus. Šiemetinis vyko Krokovoje. Paskutinis parodos skyrius – *Žymūs mokslo istorikai*. Jame atskleidžiama prof. J. Stradinio veikla, eksponuojama dalis jo išleistų mokslinių darbų. Jo darbų bibliografijoje yra keli tūkstantiniai pozicijų. Išskirtinė asmenybė ir kitas latvių mokslininkas doc. J. Kletniekas. Jis fotogrametriniu metodu tyrė kultūros paveldo objektus įvairiuose kraštuose: Lietuvoje, Kretoje, šešis kartus Egipte, Peru ir kitur. Stebina šio žmogaus neišsemiamą energiją ir nuveiktų darbų mastai. Šuo metu jis rengiasi ekspedicijai į karo nuniokotą Libaną tirti romėnų laikotarpiu paminklų. Prof. J. Stradinis ir doc. J. Kletniekas 2006 m. tapo Lietuvos mokslo istorikų ir filosofų bendrijos garbės nariais. Šiame skyriuje atkreiptas dėmesys į estų mokslininko Heino Eelsalu (1930–1998 m.) darbus astronomijos srityje. Jis, gyvendamas ir dirbamas Tartu, padėjo suartėti ir estų mokslininkams, vadovaujamiems prof. K. Silivasko iš Talino, ir visų Baltijos valstybių mokslininkams. Išskirtas ir profesorius J. A. Krikštopaitis, buvęs Baltijos šalių mokslo istorijos ir filoso-

Po parodos atidarymo

fijos asociacijos prezidentas, Lietuvos skyriaus prezidentas. Už ilgąmetę veiklą mokslo labai jis 1994 m. Lietuvos mokslų akademijos ir Theodoro Grotthuso fondo valdybos apdovanojamas Theodoro Grotthuso premija bei medaliu, 2002 m. tapo Latvijos mokslų akademijos ir Latvijos mokslo istorikų bei filosofų bendrijos garbės nariu.

Parodos atidaryme įžanginį žodį tarė Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos direktorius Juozas Marcinkevičius, taip pat kalbėjo Baltijos šalių mokslo istorijos ir filosofijos asociacijos prezidentas prof. J. A. Krikštopaitis, prof. C. Debru iš Paryžiaus, Niujorko politechnikos instituto Bruklino profesorius ir Kauno technologijos universiteto garbės daktaras R. Šviedrys, J. Kletniekas įteikė dovanų Lietuvos mokslų akademijos bibliotekai Latvijos mokslo istorikų pastaruoju metu išleistų darbų. Prie parodos rengimo labai prisidėjo profesorai J. A. Krikštopaitis ir L. Klimka.

Eglė Paškevičiūtė-Kundrotienė, parodos rengėja, Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos informacijos skyriaus bibliotekininkė

Tomas Venclova skaityti apie Josifo Brodskio lankymąsi Sudervėje; klausosi Ramūnas Katilius, Pranas Morkus, Irena Veisaitė, Vytautas Toleikis ir Ilona Matulionienė

Ant buvusios kordegardijos stogo laipiojo jaunatviškasis Josifas Brodskis; toliau – dabartinės Lietuvos Respublikos Prezidentūros rūmai

Pradžia Nr. 15

Tęsiame pasakojimą apie Nobelio premijos laureato Josifo Brodskio pirmąją kelionę į Lietuvą 1966 m. rugpjūtį. Venclovų namuose šiomet paminėtos poeto viešnagės keturiasdešimtosios ir dešimtosios poeto mirties metinės.

Kaip Brodskui šovė mintis įsikurti Vilniuje

Tolesnius įvykius R. Katilius sugebėjo tik išvardyti, bet susieti su konkrečia diena jau neįstengė. Prisimena, kaip klaidžiojo po Vilniaus senamiestį, išlandžiojo buvusio dominikonų vienuolyno koridorius ir vidinį kiemą, į kurį buvo galima nusileisti per antrą aukštą. Josifas staiga nusprendė, kad jam reikėtų vietos, kur jis Vilniuje galėtų gyventi ar bent kurį laiką pagyventi. Matyt, leningradietiška gyvenimo atmosfera jį gerokai išvargino. Vėliau Ina Vapšinskaitė vos neišnuomojo Josifui vasarnamio, bet tuo metu Josifas apie apsigyvenimą Vilniuje jau nebegalvojo.

O vienuolyne jam labai patiko – ypač vienišumo pojūtis, kuris susijęs su jo tuometine nuotaika ir dvasine būseną. Poetui pakako ryžto net paskambinti į vienas duris ir pasirodžius moters veidui, jis kreipėsi *Pani* – tiek lenkų kalbos mokėjo ir suprato Vilniaus savitą tautinį pobūdį. Taigi tos ponios jau rusiškai Josifas ėmė klausinėti, ar čia kas nors nenuomoja kambario. Niekas nenuomojo, tad poeto noras įsikurti buvusio dominikonų vienuolyno pastate tuojau pat buvo pamirštas.

Vaikštinėjant po senamiestį, pasakojant apie baroką ir gotiką pakeičiui į Šv. Onos bažnyčią, atrodė, kad Josifas tų pasakojimų klausosi nelygiai. Nors tai gal ir netiesa, nes vėliau parašytose eilėse poetas labai gerai orientavosi Vilniaus realijose ir senamiesčio architektūros stiliuose. Jo kūryba prisodrinta pasaulio kultūros įvaizdžių, simbolių, tad jo apsiskaitymas ir erudicija stulbina. Tačiau pamokoms, paskaitoms ir pamokslams tiesiog jautė alergiją dar nuo mokyklos laikų. Priminsime, kad Josifas buvo baigęs tik septynias vidurinės mokyklos klases ir iš aštuntos klasės išėjo – metė mokyklą, nes toliau ji jam netiko. Aišku, čia būtų gera proga panagrinėti, kiek apskritai svarbu baigti mokyklą, universitetą, ką tai duoda ir ko negali duoti. Matyt, nelygu asmenybė. Niekada nestudijavęs univer-

Josifas Brodskis: pirma kelionė į Lietuvą (4)

sitate, atsidūręs Vakaruose Brodskis pramoko net ir senųjų kalbų, ypač lotynų, nes to reikėjo jo kaip poeto erudicijai ir išsilavinimui.

Brodskis įtiko Vilniaus katinui

Tai štai beslaminėjant po Vilniaus senamiestį su Ramūnu Katiliumi ir Pranu Morkumi, Josifas Brodskis kažkokioje tarpnavartėje pamatė susitraukusį kačiuką. Paėmė jį ir įsikišo į užantį, po švarku. (Nes visą gyvenimą jautė kompleksą, kad turi per siaurus pečius, todėl reikia nereikia stengėsi nešioti švarką. Tiesą sa-

Josifo Brodskio piešinys juodu tušinuku kitoje lapelio su Johno Donne'o eilių pažodiniiais vertimais pusėje. Iš *Eilės ir Ramūno Katilių archyvo*

kant, tie pečiai nebuvo nei siauri, nei platus, bet sau tokią „ligą“ poetas buvo įsikalbėjęs ir stengėsi nebūti vien su marškiniiais.)

Benamį katiną poetas nešėsi eidamas pro Vilniaus architektūros grožybes ir glostė, kol tas patenkinamas pradėjo murkti. Josifas kuo nuširdžiausiai apsidžiaugė: ne dėl Šv. Onos ar kitų bažnyčių grožybių, o dėl to, kad įtiko katinui. Kur jį vėliau dėjo, istorija ir draugų atmintis nutyli.

Dėl bičiulio katinų ir kompleksų turi ką pridurti Tomas Venclova. Viename laiške Josifas parašė: „Vakaruose žmonės kažkokie keisti, be kompleksų, o kompleksai, kaip mudu žinome, puošia žmogų“. O dėl katinų – tai juos Josifas išties labai mėgo. Kiek žinoma T. Venclovai, Brodskio katinas Misisipis gal ligi šiol gyvas, bent prieš keletą metų dar tikrai gyveno, o juo rūpinosi poeto literatūrinė sekretorė Ann Kjellberg.

Toks tad buvo pirmas J. Brodskio pasivaikščiavimas po Vilniaus senamiestį. Ar visi tie nuotykių tilpai į vienos dienos pasivaikščiavimą, o gal pasakotojai kelių dienų įvykius suplaka į vieną pasakojimą, nėra paprasta atsakyti.

Poetas ant kordegardijos stogo

Vieną vėlų vakarą Vilniaus draugai ėjo su Josifu Šv. Ignoto gatve, kuri tada buvo vadinama K. Giedrio vardu. Per kiemus, tik Vilniaus berniukščiams žinomais keliais išėjo ant buvusių generalgubernatūros rūmų (dabar – Prezidentūra) kordegardijos stogo. Tai Peterburgo imperatoriškojo architekto Vasilijaus Stasovo XIX a. pradžioje suprojektuotas pastatėlis su kolonomis – generalgubernatūros sargybos būstinė. Josifą sužavėjo gal ne tiek peterburgiško ampyro architektūros aplinka, kiek pats buvimas ant stogo. Peterburge jis taip pat buvo išlandžiojęs Petropavlovskaja tvirtovės ir kitus stogus. Apskritai mėgo landžioti po įvairiausių užkaborius. Su Audroniu Katiliumi K. Kalinausko gatvės pradžioje buvo užsiropštę į statomą gana aukštą pastatą. Adui buvo įdomu kaip architektui, o Josifui – kaip poetui. Ramūnas, regis, net nelipo, nes buvo rizikinga. Josifas su Adu pavojų nepaisė.

Pasitinkant Lietuvos Tūkstantmetį

Ligi tol išraiškiai tylėjęs Pranas Morkus prakalbo tik kartą – paneigė draugų nuomonę, kad jaunystėje svajojęs įkurti pagrindinę Lietuvos vyriausybę. Taigi, kitų ragintas ir visai provokuojamas prabiliti, P. Morkus pasiūlė prisiminimus konstruktyviai pasukti kiek kita kryptimi – šiokių tokių apibendrinimų vaga. Analitiškajam Pranui, daugelio radijo vaidinimų, vaidybinių, dokumentinių ir animacinių filmų scenarijų autoriui, visa ši J. Brodskio pirmojo buvimo Vilniuje rekonstrukcija priminė Agatos Kristi detektyvo Erkiulio Puaro tyrinėjimus: pagal žanro reikalavimus antroje dalyje turėtų paaiškėti, kad

Brodskis Vilniuje iš viso nebuvo... Tačiau kol to neįvyko, pats P. Morkus ryžosi gelbėti padėtį ir kūrybos žanrą, pasinerdamas į šiokių tokių apibendrinimus. Pasiklausykime.

J. Brodskis buvo linksmas žmogus, ne koks neurasteniškas niurzga, kaip galėtų susidaryti išpūdis iš ligi tol išdėstytų jo buvimo Vilniuje nuotrupų. Buvo normalus keikūnas, eilėse sugebėdavo sodriems rusiškams keiksmazodžiams suteikti ir poezijos atspalvio. Tą, beje, skaitytojais galėjo pajusti ir iš T. Venclovos cituotos jo poezijos *a la Cantemir* paskutines eilutes. Ir gyvenime poetas bendraudavo gana lengvai, nuširdžiai, o jaunystėje neišvengė meilės dramų. Neišvengiama kūrybinio gyvenimo dalis.

Pasak P. Morkaus, ši J. Brodskio Lietuvoje praleistų dienų rekonstrukcija, savotiškas tyrinėjimas turėtų prasme, jeigu tai būtų knygos pra-

džia ar albumas *J. Brodskis Vilniuje*. 2009 m. minint Tūkstantmetį nuo pirmojo Lietuvos vardo paminėjimo istorijoje, Vilnius metus laiko bus Europos kultūros sostine, tad toks J. Brodskui skirtas albumas su nuotraukomis ir rekonstruota iliustratyvine dalimi būtų labai prasmingas. Gerą pavyzdį parodė lenkai. 1993 m. Brodskis atvyko į Lenkiją, kur Silezijos universitetas jam suteikė garbės daktaro vardą, dalyvaujant bičiuliams Česlavui Milošui ir Tomui Venclovai, tas trijų dienų Brodskio apsilankymas Katovicuose aprašytas pasisekimą turėjusioje knygoje – *Elzbieta Tosza, Stan Serca. Trzy dni z Josifem Brodskim*, Ksiaznia, 1993.

Toliau plėtojant P. Morkaus pasiūlymą, galėtume pridurti, kad tai turėtų būti keliomis kalbomis išleistas albumas. Jame turėtų būti J. Brodskio nuotraukų Vilniuje ir Lietuvoje, jo lankytos vietos ir, žinoma, to pirmojo, gal ir kitų apsilankymų metu sutikti žmonės, su kuriais poetui teko bendrauti.

Tarp žmonių, kurie bendravo su J. Brodskiu, turėtų būti ir Jurgis Blekaitis, lietuvių išeivijos poetas, teatrologas ir literatūros kritikas. Jis buvo pirmasis J. Brodskio vertėjas į lietuvių kalbą, kai poetas jau gyveno JAV. Vėliau J. Brodskio eiles vertė į JAV gyventi išvykęs T. Venclova. Be

Šv. Ignoto gatvė toliau įsiremia į Liejyklos gatvę

to, J. Blekaitis poetą pirmasis pristatė 1976 m. *Santaros-Šviesos* suvažiavime. Beje, kartą T. Venclova pasiūlė J. Brodskui spėti, kur J. Blekaitis yra gimęs. Poetas paspėjo, bet kaip čia gali atspėti nežinodamas. Labai nustebo išgirdęs, kad J. Blekaitis gimęs Kellomäki miestelyje, kuris sovietų laikais tapo Komarovu. Tai ta pati vasarvietė, kur gyvendavo Ana Achmatova, o J. Brodskis praleido nemažai savo gyvenimo dienų, kai buvo apsigyvenęs netoli žymiosios poetės. Parašė ir eilėraščių, skirtą tam miesteliui.

Žinoma, J. Brodskui skirtame albume turėtų būti atspindėtos ir vietos, kurias poetas Lietuvoje yra lankęs, taip pat tos, kurios pateko į jo eilėraščius, minimos laiškuose. Visi prisiminimų renginio dalyviai sutiko, kad tokia knyga būtų labai vertingas lietuvių įnašas į Brodskio kūrybos ir gyvenimo kelio tyrinėjimus.

Tik štai kas išaiškėjo. Kad ir kaip būtų gaila, bet nėra Lietuvoje padarytų J. Brodskio nuotraukų. Ir štai kodėl nėra. Kaip tvirtina R. Katilius, visi vilnietiškosios aplinkos J. Brodskio draugai ir bičiuliai puikiai suprato, kiek visiems svarbus ir nepakartojamas tas bendravimas su poetu. Be to, tai buvo labai grakštus ir lengvas bendravimas, ir tuo metu atrodė, kad bet koks faustiškas mėginimas „sustabdyti žavingą akimirka“ būtų neabejotinai ardes visą bendravimo spontaniškumą ir žavesį. Taigi pernelyg didelis lietuviškas subtilumas šiuo atveju padarė meškos paslaugą istorijai, nes išgyvenant akimirkos žavesį ir nepakartojamumą, buvo pamiršta amžinybė. Ne paskutinį vaidmenį atliko tomis aplinkybėmis visiškai suprantamas atsargumas. Todėl, nors daugelis namuose turėjo fotoaparatus, į susitikimus su poetu jų aparatų nepasiimdavo. Tai Ramūno versija.

Pranui Morkui atrodė, kad būta ir tam tikro nerūpestingumo, gal net neatsakingumo ateities matais matuojant: niekas per daug rimtai nežiūrėjo į susitikimus su poetu, juo labiau nevertino amžinybės požiūriu. Tai buvo lengvas neįpareigojantis bendravimas. Šiandien iš laiko nuotolio daug kas atrodo kitaip. Daug daugiau vaizdingų detalių galėjo būti užrašyta dienoraščiuose, užfiksuota. Jeigu to nebuvo padaryta, tai didelė netektis.

Kaip Brodskis Vytį vaizdavo

Keliavo į Trakus. Ne tik lankė pilį, bet ir plaukiojo ežerais jachta. Svarbiausias buriuotojas buvo Adas, tačiau be Ado šio epizodo išplėtoti nepavyko.

Lankantis Trakuose, T. Venclovai įstrigo toks momentas. Josifas li-

po į Trakų salos pilies donžoną, o į aukščiausią donžono aukštą vedė išoriniai mediniai laiptai su turėklais. J. Brodskis permetė koją per turėklą, pakėlė ranką, tarsi laikytų kalaviją – vaizdavo lietuvišką Vytį. Sušuko: „Aš – Lietuvos herbas“. Tai buvo pavojingas pokštas, gerokai pašiurpinęs poeto draugus lietuvius.

Įdomu, kad Vytis aprašytas ir J. Brodskio 1971 m. eilėraštyje *Lietuviškasis divertimentas*, dedikuotame T. Venclovai. Taigi lietuviško istorinio herbo motyvas J. Brodskui buvo svarbus.

*Драконоборческий Егорий,
копье в горниле аллегорий
утратив, сохранил досель
коня и меч, и повсеместно
в Литве преследует он честно
другим не видимую цель.*

*Nors alegorijų vinjetė
drakonžudys šv. Jurgis ietį
prarado, betgi liko jam
arklys ir kardas, ir lig šiolei
po Lietuvą jis vaikos uoliai
tai, kas jam žinoma vienam.*

(Vertė G. Patackas)

Kauno prestižą gelbėjo panorama nuo Aleksoto kalno

Į Kauną J. Brodskį, jo bičiulius Ramūną Katilių ir Virgilijų Čepaitį savo automobiliu vežė Pranas Morkus. J. Brodskui padarė įspūdį Kauno panorama, atsiskleidžianti nuo Aleksoto kalno. Iškilmingai pareiškė: „Kam reikalinga visa Europa, jeigu visa ji čia?..“ Galimas daiktas, tai buvo aliuzija į Napoleoną Bonapartą, kuris 1812 m. nuo Aleksoto kalno stebėjo prancūzų kariuomenės kėlimąsi per Nemuną.

Vis dėlto Kaunu poetas šiek tiek nusivylė. Jis tikėjosi išvysti gerokai vakarietiškesnį miestą. Bent tokie gandai sklido Petrapilyje: Kaunas yra beveik tikri Vakarai, čia galima pamatyti nepaprastų „fifų“, ypatingų madų ir t. t. O čia – miestas kaip miestas. J. Brodskis jautėsi truputį apgautas. Tik Aleksotas gelbėjo Kauno prestižą poeto akyse.

Apie Kauno vaizdą nuo Aleksoto rado ką pridurti ir T. Venclova. Jam iš ne vieno tų laikų atvykėlio yra tekę girdėti, kad Kauną apžvelgus iš Aleksoto, žmogus būna priblokštas puikios miesto panoramos, dviejų didžiausių Lietuvos upių santakos, tad daugeliui gali pasirodyti, kad Kaunas didingesnis ir už Vilnių. O nusileidus nuo Aleksoto, nuomonė pasikeičia: Vilnius vis dėlto yra Vilnius.

Kampinis Liejyklos gatvės namas greta buvusio Liejyklos g. 1, kur apsistodavo Josifas Brodskis

Šv. Dvasios bažnyčia ir buvusio dominikonų vienuolyno pastatai

Vaizdas į buvusio Liejyklos g. 1 kiemą, kur antrame aukšte gyveno Katiliai

Dabar kiemas atrodo taip

Iš Kauno grįžo per Aukštadvarių. Ten nepaprastai vaizdingas kelias ir puikūs kraštovaizdžiai. Pietavo, regis, Aukštadvario restorane, nors apie upėtakius, kurių ten būdavo galima paskanauti, šiandien niekas neatšiminė. Atmintis turi savo atrankos kriterijus.

Tomas Venclova į Kauną kartu nevažiavo. Kodėl? Tuo metu jis turėjo bjaurią alergiją nosiaryklėje, kuri tiesiog mirtinai kamuodavo. Dėl negalavimo neįstengė lydėti J. Brodskio. Alergija praėjo tik Amerikoje, tad T. Venclova šmaikštuoja, kad tai buvo alergija tarybų valdžiai.

Senas angliškas filmas

Taigi kiekvieną J. Brodskio buvimo Lietuvoje dieną kažkas vyko, nes lietuviai bičiuliai savo svečiui būdavo sugalvoję vis kokią nors programą. Tačiau vieną dieną Ramūnas, Elė ir Josifas liko namuose be aiškesnio veiksmų plano. Prieš tai Josifas eidamas pro šalį buvo nusižiūrėjęs, kad senųjų Mokytojų namų kino teatre, visai prie pat Liejyklos gatvės, bus rodomas senas angliškas filmas pagal Čarlzo Dikenso romaną. Labai lėtas, daiktiskas, britams būdingas filmas – tokius Josifas, pasirodo, labai mėgo. Tai štai jis nupirko tris bilietus į tą kino salę ir su Katiliais nuėjo į filmą. Šis Josifo žingsnis galėjo būti ir savotiškas padėkos žingsnis juo besirūpinantiems. Poetas atvyko į Vilnių visai be pinigų, niekada jų ir neturėjo. Katilių šeima jį maitino, žmogus norėtų kuo atsilyginti, bet kuo? Trys bilietai po 45 kapeikas galėjo būti pagal poeto kišenę. Tai štai senuosiuose Mokytojų namuose būsimoji pasaulinė įžymybė su Katiliais žiūrėjo anglišką filmą.

Mūsų klausytis ilgai negali

Vieną vakarą vyko didysis eilių skaitymas, į kurį iš anksto buvo sukviesti J. Brodskio draugų draugai. Tarp jų buvo Kama Ginkas, Ado Katiliaus klasės draugas, dabar – plačiau žinomas teatro režisierius. Regis, buvo ir Ida Kreingold (jau mirusi). Buvo gal 12 ar 15 žmonių, tad kai kam teko sėdėti ant iš virtuvės atsineštų taburečių arba stovėti.

Josifas visus pribloškė savo skaitymo būdu – gal net daugiau, negu eilėraščių turiniu ir forma. Jo skaitymas buvo fantastiškas. Apie tai T. Venclova turi įrašą savo dienoraštyje, tiesa, padarytą vėlesniais metais ir kitų skaitymų metu. Jis taip pat yra rašęs, kad ilgai klausytis J. Brodskio eilių buvo sunku, nes Josifo balsas buvo labiau pritrenkiantis už eiles: angelo arba mūzos klausytis ilgai turbūt neįmanoma.

T. Venclovai giliai įsiminė vienas J. Brodskio skaitytas labai ilgas ir rimtas eilėraščių *Tu nujosi (Ты поскачеешь)*. Tai J. Brodskis pagal Ge-

tę. Tomas prisiminė tada pasakęs, kad autorius ir yra tas berniukas, kurį vejasi miško karalius, turėdamas mintyje labai plačių reiškinių erdvę, kuri tame eilėraštyje aprėpiama. Prisimena ir paties J. Brodskio atsakymą: „Eilėraščiai egzaltuoti, bet kai juos rašiau, egzaltacijai buvo tam tikrų priežasčių“.

Ką daugiau skaitė Josifas Brodskis, Tomas Venclova sakosi neprisimenąs. J. Brodskio atmintis buvo gera, ilgus eilėraščius skaitė be popierėlio. Beveik viską, ką buvo parašęs, galėdavo skaityti mintinai. Kai kuriose vietose galėdavo užsikirsti. T. Venclova priminė V. Čepaičio pastabą: girdi, skaitydamas eilėraščius, Josifas rašo juos iš naujo. Jei ką nors primiršdavo, tai čia pat prikurdamo naują žodį.

Kai pateko į Ameriką, piktingosi amerikiečių poetais, kurie savo eilėraščius skaito iš popierėlio. Kaip jie gali nemokėti savo pačių eilių! To pasipiktinimo J. Brodskis neslėpė, viešai apie tai kalbėjo.

R. Katilius yra klausęs J. Brodskio, ar jam neatrodo, kad jo eilėraščiai kartais pernelyg ilgi. Brodskis atsakė: „Ilgumas – tai irgi literatūrinė priemonė. Tai tokia pat priemonė, kaip metafora, palyginimas.“

Ir poetai kartais būna drovūs

Kitaip nei Josifas, Tomas labai varžėsi skaityti savo eiles, nebent artimiausiems draugams, ir tai retai. Tiesa, tekstus draugams duodavo mielai. Būdinga istorija, nesusijusi su J. Brodskiu, bet susijusi su poetais Andrejumi Sergejevu ir Leonidu Čertkovu (abu jau amžinąjį atilsį). Jie lankėsi Vilniuje, pasak P. Morkaus, bene 1971 metais. R. Katilius su šiais poetais sėdėjo ant Trijų kryžių kalno. Regis, Andrejus paskaitė savo eilių. Paskui pradėjo kalbėti, kad labai gerbia ir myli Tomą Venclovą, norėtų pajusti, kokias eiles jis rašo. Daug nesvarstydamas Ramūnas paskaitė kelis draugo eilėraščius ir čia pat padarė jų žodinius vertimus į rusų kalbą. Maskviečiams to pakako, nes jie išklauzė eilių fonetinį skambėjimą lietuviškai, išgirdo ir jų prasmę. Suprato ir įvertino T. Venclovą. Vėliau gal maskviečiai, o gal ir pats Ramūnas Tomui prasarė, kad buvo toks jo eilių skaitymas ant Trijų kryžių kalno. Gal koki pusmetį po to Tomas vengė Ramūno, nesikalbėjo, negalėdamas atleisti, kad jo eilės galėjo būti skaitomos kitiems poetams be jo sutikimo.

Bus daugiau

Šv. Ignato gatvės perspektyvoje – Šv. Dvasios bažnyčia ir buvusio dominikonų vienuolyno pastatas

Kalbą nagrinėti kaip bet kurį fizinį objektą (2)

Pabaiga. Pradžia Nr. 16

Salose, Rokiškio rajone, kur vasarą vyko Trečioji kalbotyros vasaros mokykla, toliau kalbamės su maskviečiu kalbininku mokslų (habil.) daktaru Antonu Cimerlingu (Anton Zimmerling).

Kalba – tai tam tikrų sistemų visuma

Priminėte mokslinės fonologijos pagrindėją kalbininką Nikolajų Trubeckojų. Lietuviams N. Trubeckojaus pavardė gali būti įdomi ir tuo, kad tai Gediminaičių dinastijos palikuonis.

Tikrai taip. Tiesa, man nežinoma,

Arba tada, kai kalbos dar tik formavosi.

Tai paslaptis ir tyrinėtojams. Kartais susiduriame su geografinės lingvistikos paradokais, kai Šiaurės Europos kurios nors tautelės kalboje paplitę vadinamieji duslieji sonoriniai garsai – l, m, n, r tariami per nosį. Pasirodo, tie patys per nosį ta-

mis. Tie caksėjimai, šūkčiojimai ir klyktelėjimai nepastebėti kitose kalbose ir regionuose, arba bent jau beveik nežinomi.

Gal bušmenų ir hotentotų caksėjimai – tai paukščių ir kitų gyvūnų skleidžiamų garsų mėgdžiojimas?

Galimas daiktas, tačiau čia yra pavojus paskelbti bušmenų kalbos atžvilgiu esant arčiau gamtos. Taip, jie gyvena miškingose Afrikos platumose, taigi labai susiję su gamta. Tačiau tai nereiškia, kad pliaukšimieji, spragsimieji ar caksimieji garsai yra primityvesni už bet kurį lietuvių ar rusų kalbos garsą.

Kodėl pirmą kartą žmogus taip ilgai tylėjo

Tačiau į paprastą klausimą „kodėl?“ mokslas bent kol kas nepajėgęs atsakyti? Gal pats klausimas neteisingai formuluojamas?

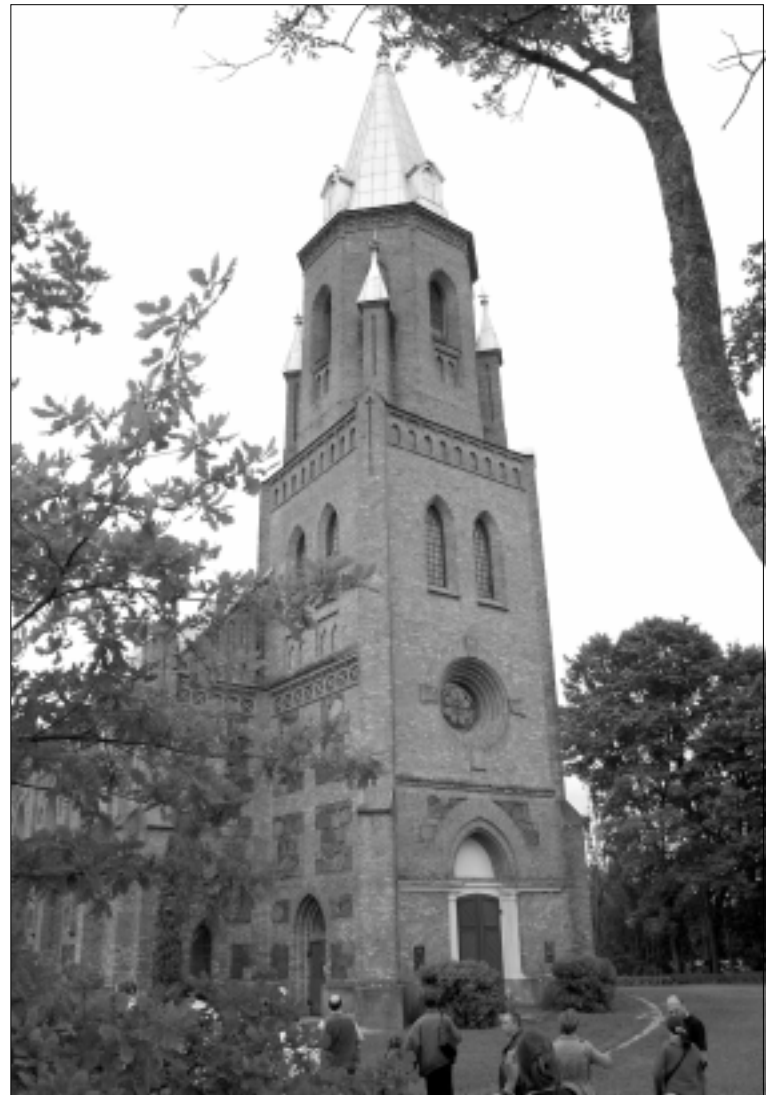
O ar galima paaiškinti, kodėl vienoje Žemės rutulio vietose randama aukso ar alavo, o kitose – ne? Bijau, kad tikslaus atsakymo gali ir nebūti.

Vis dėlto geologija yra gana tikslus mokslas, kuriam nereikia būrimo iš kavos tirščių.

Neginčysiu. Geologai randa ryšių tarp Žemės paviršiaus struktūros ir gelmėse glūdinčių iškasenų, o kalbininkai patenka į sudėtingesnę padėtį, nes tokio akivaizdaus ryšio tarp aplinkos, kurioje gyvena kalba, bei vidinių kalbos reiškinių nėra. Tad šiuo požiūriu analogijos tarp gamtos mokslų ir lingvistikos nerasime, nors geografinis išsidėstymas ir panašus.

Tai lingvistikos ligšiolinių taikomųjų metodų silpnoji vieta? O gal nekorektiška kelti klausimų, kurie šiam mokslui neturi prasmės?

Klausimai „kodėl“ ir „kaip“ yra visiškai dėsningi, mokslui būtini. Kitas dalykas, kad ne visada galime į juos gauti patenkinamus atsakymus dėl esamo mokslo lygio. Pavyzdžiui, kol kas nepavyksta išaiškinti, kaip atsiranda bušmenų bei hotentotų šūk-

Svarbiausias Panemunio miestelio architektūrinis akcentas – bažnyčios neogotikinė varpinė

čiojimai, klyktelėjimai. Tai problema. Aišku, kad jeigu koks nors reiškinys egzistuoja, tai reikia pamėginti išsiaiškinti, kuriuo momentu atsirado ir kuriose kalbose paplito.

Abejotina, ar pavyktų rasti kokį lingvistus padrašinantių bušmenų rašytinį šaltinį.

Tokių rašytinių šaltinių rasti nepavyks, tačiau yra tam tikros mokslinio tyrimo procedūros, kurios gali padėti.

O antropologijos metodai? Gal žmogaus kaukolės struktūra, gomurio ir gerklų ypatybių tyrinėjimai padėtų išspręsti kai kuriuos klausimus?

Tai labai trapus ir nepatikimas tyrinėjimų pagrindas, sprendžiant lingvistines problemas. Mūsų kolega Sergejus Starostinas, deja, jau miręs, tyrinėjęs pačius kalbų giminystės pamatus, manė, kad praėjo kelios dešimtys tūkstančių metų nuo to laiko, kai susiformavus šiuolaikiniam žmogui būdingoms gerkloms ir kalbos aparatui, žmogus pagaliau prabilo. Žmogus „pavėlavo“ prabilti apie 30 tūkst. metų, nors turimas kalbos

aparatas jau leido jam kalbėti. Kodėl mūsų protėviai taip ilgai tylėjo, sunku pasakyti. Šiandien bušmeno, lietuvių ir kino kalbos aparatų tarpusavyje priešinti negalėtume, skirtumų nėra, nors visų šių kalbų garsai labai skirtingi. Garsinis kalbos aparatas visų vienodas, todėl lietuvis puikiausiai galėtų išmokyti bušmenų šūkčiojimus ir caksėjimus, lygiai kaip ir specifinius kinų kalbos garsus. Žinoma, tam reikia specialaus pasirengimo.

Taigi, jei ne mes, tai mūsų palikuonys kiniškai išmoks – skamba drąsiančiai.

(Juokiasi.) Bent jau odos spalva nereiškia, kad žmogus negalėtų išmokyti bet kurios pasaulio kalbos garsų.

Tad ką vis dėlto tiria kalbų tipologija

Prie ko veda kalbų tipologų tyrinėjimai? Ką žmonija gerai suvoks po 50, gal po 100 metų, jeigu ir toliau plėtos kalbų tipologijos metodus?

Kol kas tipologija – tai pasaulio kalbų tyrinėjimo metodas. Kita vertus, tai ir teorinė disciplina. Vienas mokslininkas teigė, jog teorija be faktų – niekas, kita vertus, ir faktai be teorijos – tai tušti maišai, kurie patys nestovės. Taigi, neturėdami maišo, t. y. teorijos, negalėsime aprašyti turimų faktų. Problema ta, kad nežinome, kiek pasaulyje yra kalbų ir kiek jų išmirs per artimiausius 30–50 metų. Pasaulyje daug kalbų, kuriomis kalba 20–50, tegul ir 100 žmonių. Jeigu tų kalbų neprašysime, jos žmonijai bus visiškai prarastos. Tuo užsiima tipologai, bet tai taikomasis uždavinys.

Fundamentinis tipologų uždavinys – tikrinti universalistų, operuojančių dedukciniais metodais, tvirtinimą, esą veiksnių ir tarinių turi visos kalbos, o papildinio neturi tam tikros kalbų klasės. Tipologai visa tai gali patikrinti, o jeigu aptiks prieštaraujančių duomenų, galės įrodyti, kad universalistų ar deduktyvistų teiginiai neišlaiko kritikos, arba bent jau yra prieštaringi. Taip trumpai apibūdindamas kalbų tipologijos reikšmę.

Gedimino Zemlicko nuotraukos

Mūsų pašnekesio dalyvis mokslų (habil.) daktaras Antonas Cimerlingas ir vienas iš Salų vasaros kalbotyros mokyklų organizatorių Akselis Holvutaus

ar šio kalbininko moksliniame pavelde yra lietuviškų tekstų, bet jo palikimas mums tebėra aktualus, ir net jo klaidos mums įdomios kaip mokslinio pažinimo dalykai. Bet mes truputį nukrypome nuo temos, nes pradėjome kalbą apie uždaras sistemas.

Antai žodžių tvarka kalboje yra tam tikra uždara sistema, kurią patogiau aprašyti formaliai arba pusiau formaliai, t. y. matematiškai – terminais, transformacijos terminais, draudimais, atmetimo filtrais, nes kalboje esama ir nepageidaujamų dalykų.

Panašiai ryšius tarp veiksmažodžio ir jo argumentų taip pat galima nagrinėti išreiškiant tam tikrais matematiniais parametrais. Tai ir daroma nuo XX a. vidurio. Galima pasakyti, kad kalba – tai ne vien uždara sistema, bet tam tikras „agregatas“, kurį sudaro įvairios sistemos. Kai kurios jų yra uždaros, kitos susipina, gal net kertasi tos pačios kalbos erdvėje. Kalbu labiau apie kalbos modelį, remdamasis turimomis maksimaliai visuminėmis žiniomis apie kalbą. Kalba yra toks darinys, kurio tam tikros dalys „susiorganizuojamos“ ir yra palyginti uždaros sistemos. Tačiau tas uždarumas nėra absoliutus. Yra veiksniai, susiejantys vokalizmą su konsonantizmu, kartais net fonetiką su sintakse ir su morfologija.

Jokia kalba neegzistuoja vakuume, net jei tai būtų salos gyventojai, kurie mažai bendrauja su išoriniu pasauliu, kalba.

Kodėl bušmenai ir hotentotai caksi

Kad taip yra šiais laikais, suprasti nesunku, bet kaip skirtingos kalbos santykiavo tarpusavyje, tarkime, priešistoriniais laikais?

Salų vasaros kalbotyros mokyklos dalyviai apžiūri Pandėlio bažnyčią

Pandėlio bažnyčios altorius

**Kaip čia yra, kad nesugebama su-
skaičiuoti, kiek pasaulyje yra kalbų?
Kodėl tai sudėtinga?**

Manau, kad pasaulio kalbų nėra daugiau kaip 10 tūkstančių. Mokslininkai pateikia skirtingus skaičius: nuo 3 iki 10 tūkstančių. Aišku, kad paklaida labai didelė, nes be rašytinės kalbos ne visada aišku, ypač sudėtingesniais atvejais, kur atskira kalba, o kur tik dialektas. Kai kuriuose Kaukazo rajonuose kiekvienas aūlas kalba savąja kalba. Panašiai Naujojoje Gvinėjoje, Amazonės džiunglėse ir kitose sunkiai pasiekiamose Žemės rutulio vietose. Indo-europiečių kalbos ištirtos daug geriau, negu kitų šeimų kalbos. Antai Indijoje yra nemažai indoeuropiečių kalbų. Vis dėlto indoeuropiečių kalbų šeima nėra didžiausia pasaulyje.

Kad mažų tautelių kalbos neišmirtų

**Tikriausiai kasmet miršta po
kalbą, o gal net po kelias. Ką žmonija
praranda?**

Kalbos žūva panašiai kaip gyvūnų rūšys. Prarasdami kalbą, mes prarandame duomenis, informaciją, jau nekalbu apie tai, kad su nykstančia kalba prarandama ir dalis to regiono kultūros. Prarasdami kalbinius duomenis, nuskurdiname ir visą kalbų šeimą, kuriai priklauso nykstanti kalba. Tai viso kalbinio regiono praradimas.

**O ką prarandame mes, lietuviai,
rusai, anglai, jei kur nors Kenijoje ar
Burundyje miršta paskutiniai mažos
tautės atstovai, mokėję savąją kalbą?**

Ką praranda žmonija, paaiškės vėliau. Su senovės prūsų išnykimu žuvo ir prūsų kalba, kuri buvo jungiamoji baltų ir slavų kalbų grandis. Laimė, išliko tam tikrų prūsų kalbos duomenų, kai kuriuos pavyksta rekonstruoti. Jei-gu to nebūtų, nuolat kiltų daugybė klausimų, o į juos šiandien kalbininkai vis dėlto randa atsakymus.

**Kaip apsaugoti tas nykstančias
kalbas? Bent mokslui, jei jau iš gyve-
nimo traukiasi.**

Yra tarptautinė programa, kuria stengiamasi padėti nykstančioms kalboms. Tačiau daugiausia priklausoma nuo pačių tų kalbų atstovų – ar jie turi pakankamai jėgų ir noro išlaikyti savo kalbą.

Europoje taikomi ir kai kurie ekstralingvistiniai metodai, kai, pavyzdžiui, fryzų kalbai Nyderlanduose ar farerų kalbai Danijai priklausančiose Farerų salose paskelbiamas pavojus, o tos kalbos paplitimo regionai reikalauja autonominių teisių ir t. t. Tomis kalbomis leidžiami laikraščiai ir žurnalai, bent jau kalbos požiūriu tai naudinga. Vis dėlto jeigu tėra 100 kuria nors kalba kalbančių žmonių, tai jau nebūtų problemos sprendimas. Jei patiems tų tautelių nariams atrodo paranku per-eiti į didesnės tautos kalbą ir kultūrą, vargu ar kokios nors priemonės galėtų numalšinti tą norą.

Ne kiekvieną pavyzdį reikia perimti

**Lietuvių kalbai išnykimas dar ne-
gresia, bet yra nemažai pavojaus žen-
klų. Kad ir mokslo rezultatų vertini-**

Salų vasaros kalbotyros mokyklos dalyviai Panemunio bažnyčios šventoriuje

**mas. Jei vertinami tik straipsniai, iš-
spausdinti anglų kalba ISI žurnaluose,
tai kaip tai pavadinti: lietuvių
mokslo terminijos ir apskritai lietuvių
kalbos stiprinimu ar silpninimu?**

Mokslininkui svarbu, kad ten, kur jis dirba, būtų mokslinė aplinka, ir būtų tokia aplinka, kurioje būtų galima bendrauti gimtąja kalba. Lietuvos mokslininkams – lietuvių kalba. Štai kodėl man atrodo labai svarbu tai, ką daro Akselis Holvutas Lietuvių kalbos institute. Jis leidžia lietuvių kalba mokymo priemones, autoritetingų mokslininkų prašo parašyti įvadu-
s ir kitą kalbotyros sritį. Kai kurias iš tų knygų A. Holvutas užsako Salų kalbotyros vasaros mokyklų lektoriams, kai kurias iš jų pats A. Holvutas verčia į lietuvių kalbą. Tai svarbu ir būtina daryti jau vien tam, kad būtų plėtojama lietuvių kalbos mokslinė terminija. Manau, kad tai ir turėtų būti kiekvieno mokslininko pareiga, nes labai svarbu, kad kiekviena nacionaline kalba būtų galima išreikšti visa, kas rašoma ir didžiosiomis pasaulio kalbomis.

Beje, lietuvių kalba lingvistų pasaulyje nėra laikoma mažos tautos kalba – tai viena iš klasikinių Europos lingvistų kalbų.

**Tačiau mokslininkams svarbu da-
lyvauti pasaulinio mokslo procese, o su
lietuvių kalba toli nenuvažiuoti. Ten-
ka spausdinti publikacijas anglų kal-
ba. O terminijos reikalams plėtoti siū-
loma mokslo populiarinimo literatūra
arba įvairių sričių mokslų santraukos.**

Man atrodo, kad būtų absurdas, jeigu Lietuvos aukštosiose mokyklose studentams būtų dėstoma anglų kalba, nors tai įprasta šalyse, kur dauguma studentų – užsieniečiai. Tada pereinama prie tarptautinio bendravimo kalbos. Taip yra Norvegijoje ir kai kuriose kitose šalyse.

**Šio skandinavų pavyzdžio nereikė-
tų perimti?**

Blogas ar geras pavyzdys – ne man spręsti. Tik man atrodo, kad skandinavai yra kitame akademinio mokslo lygmenyje, bent jau palyginti su buvusios Tarybų Sąjungos nepriklausomomis valstybėmis. Vakarų Europos šalyse, taip pat Skandinavijoje bet kuris dėstytojas ir studentas praktiškai gali kalbėti ir rašyti darbus dviem arba trim kalbomis. Mūsų regione tokią kalbinę kultūrą dar reikėtų ugdyti. Bet kuriuo atveju man atrodo nenormalu, kai norvegas į norvegą kreipiasi angliškai. Šiuo metu teisinga nuostata, kad mokoma ir dėstoma gimtąja kalba, o užsienio studentai turėtų mokytis kalbos, kuri toje šalyje yra įprasta.

Man atrodo, kad Lietuvoje dėstymą lietuvių kalba palaiko pati Lietuvos švietimo ir aukštojo mokslo

sistema. Manau, kad nereikia kelti klausimo, kuria kalba rašyti straipsnį – gimtąja ar anglų. Jeigu straipsnį parašau anglų kalba ir išspausdinu prestižiniame žurnale, tai rusų kalba tą straipsnį būtinai spausdinu Rusijoje. Štai toks sprendimas, manau, yra pats teisingiausias. Taip reikėtų daryti ir lietuviams.

Vasaros mokyklų reikėtų ir moksleiviams

**Pokalbio pabaigoje pamėginkime
apibendrinti Salų gramatikų vasaros
mokyklos reikšmę jaunų kalbininkų
ugdymui, apskritai kalbos mokslui
Lietuvoje.**

Rusijoje rengiamos panašios jaunųjų lingvistų mokyklos, tačiau jos orientuotos į jaunesnę auditoriją. Tose mokyklose dalyvauja moksleiviai, kurie domisi kalbos mokslu. Rengiamos matematikų ir būsimųjų kalbininkų olimpiados – tai tradicijai jau apie 30 metų. Tų olimpiadų užduotys tokios, kad norinčiam teisingai atsakyti moksleiviui visai nebūtina mokėti papuasų ar darginų kalbas. Reikia suprasti matematiką, kombinatoriką, logiškai mąstyti ir mokėti teisingai perskaityti pateiktą užduotį. Tada bet kuris moksleivis gali įveikti olimpiados užduotis, o jei susidomi būtent kalbine medžiaga,

kos kūrimui. Manau, kad ta gramatika atitiks pasaulinio lingvistikos mokslo reikalavimus, bus puiki pasipirtis dėstytojams, mokytojams ir studentams. Pranešimai, kuriuos išgirdome Salose, kaip tik ir atspindi darbą, kurį dirba A. Holvutas, Artūras Judžentis ir kiti Lietuvių kalbos instituto darbuotojai.

Šiandien kaip tik išklausėme labai įdomų jauno kalbininko Jurgio Pakerio pranešimą, kuris buvo ir techniškai parengtas labai pavyzdin-gai. Net toks prastai lietuviškai suprantantis lingvistas kaip aš galėję pasisemti naudos. J. Pakerio pateiktus faktus galėjau palyginti su rusų ir vokiečių kalbomis, rasti panašumų ir skirtumų. Gavau duomenų, kuriuos galėsiu pritaikyti savo paskaitose Maskvoje.

Mačiau, kaip kolegės iš Lenkijos, Šveicarijos, Sankt Peterburgo domisi lietuvių kalba, ir man tai labai malonu.

**O pati vietovė – Salų miestelis, ap-
leisti Salų dvaro rūmai?..**

Vietovė nuostabiai graži. Manęs neerzina ir apleisti rūmai – prie apleistų rūmų ir parkų mes Rusijoje pripratę. Vis dėlto net ir apleistas dvaras man atrodo patraukliau, negu į naujojo milijonieriaus rankas patekę ir sutvarkyti, bet neprieinami mokslininkams ir studentams rūmai.

Savitos architektūros Panemunio klebonijos pastatas

tai gali turimą matematinį modelį taikyti kalbinėms užduotims spręsti.

Salų vasaros mokykla unikali tuo, kad orientuota į studentus magistrantus ir doktorantus. Būtų gerai Lietuvoje rengti panašaus pobūdžio vasaros mokyklas ar būrelius ir mokyklinio amžiaus jaunuoliams, kad kuo jaunesni žmonės įgytų kalbotyrinio raštingumo pradmenis.

Esu tikras, kad Salų mokyklos naudingos ir Lietuvos akademinėi veiklai, nes tų mokyklų rengėjai – tai Lietuvių kalbos instituto mokslininkai. A. Holvutas vadovauja naujos akademinės lietuvių kalbos gramati-

Tikėkimės, kad ateityje Lietuvos valstybė imsis ryžtingų veiksmų ir kultūros paveldas bus tvarkomas, prižiūrimas. Jei ateityje atsiras Salų dvaro rėmėjų ar fondų, kurie padės juos tvarkyti, pritaikyti dabarties reikmėms, bus puiku. Tada naujam gyvenimui prisikels ir Salų miestelis.

Kol kas Salų vasaros mokyklos kalbininkams primena gal net lauko sąlygas, o prie jų mes juk taip pat pripratę.

Labai patiko kultūrinė programa, kuri buvo pasiūlyta Salų vasaros mokyklos dalyviams. Tai ir Kauno styginių kvartetas, kuris mums grojo Mocartą ir lietuvišką muziką, ekskursija kateriu po Dviragio ežerą, pėsčiųjų žygiai, ekskursijos – visa tai puiku. Galėjau pajusti Šiaurės Lietuvos kraštovaizdį. Rokiškyje didelį įspūdį paliko Liongino Šepkos drožinių ir skulptūrų ekspozicija, tik gaila, kad negalėjome įsigyti nė vieno atviruko, jau nekalbant apie DVD įrašus. Tai nepateisinama.

**Dėkodamas už turiningą pašneke-
sį, kartu noriu išreikšti išitikinimą,
kad tai ne paskutinė vasaros mokykla
Salose, kurioje galėjau Jus kalbinti.**

Ačiū, aš taip pat to tikiuosi.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

*Redakcija nuoširdžiai dėkoja Lie-
tuvų kalbos instituto direktoriaus pa-
vaduotojui dr. Artūriui Judžentčiui už
pagalbą rengiant šį pokalbį
spaudai.*

Maironis – dar ne visas išdainuotas (3)

Pradžia Nr. 16

Su dainininku Danieliumi Sadausku toliau kalbamės apie lietuvių giedamąją poeziją, kuriai jis skiria ypatingą dėmesį.

Išgiedojo „Anykščių šilėlį“ ir A. Baranausko giesmes

Pradėję ne žingsnis po žingsnio, o nuo sudėtingiausio uždavinio – nuo kopimo į Mažvydo viršukalnę. Toliausiai nuo mūsų nutolusi rašytinio lietuviško žodžio epocha ne itin pažįstama. Norint pažinti, reikia būti gerai susipažinus su Vakarų Europos to meto kultūros paveldu – literatūra, muzika ir kitomis kultūros raiškos formomis. Jums teko savarankiškai gilintis į tą epochą. Gal būtų buvę lengviau ir natūraliau pradėti kad ir nuo Maironio? Tuo labiau, kad Maironį tauta dainavo J. Naujalio pasiūlytomis melodijomis. Tad kaip nutiko, kad savo kelią į giedamosios poezijos lankas pradėję ne nuo mums visiems artimo Maironio, o nuo laiko tolybėse dunksančio Mažvydo literatūrinio ir muzikinio piliakalnio?

Maironis yra ištis didžiausias lietuvių tautinio atgimimo poetas, o ir pats atgimimas XIX a. pabaigoje buvo didžiausias stebuklas, koks tik kada nors yra įvykęs lietuvių tautos gyvenime. Maironis, jo poetinis žodis prikėlė merdintią tautą. Gal nėra atsitiktinumo, kad prie Maironio atėjau daug vėliau. Po M. Mažvydo buvo A. Baranauskas, išgiedoju jo *Anykščių šilėlį* ir giesmes. Perkelti Baranausko giesmynus ir giedamąją poeziją į muzikos sales man buvo labai didelis ir malonus darbas.

Po A. Baranausko ėjo A. Vienažindys, A. Strazdas, vėliau – V. Kudirkas ir J. Basanavičius, paskui – A. Vaičiaitis. Ir tik po visų šių mūsų poetų kilo mintis imtis Maironio. Tam paskatino Spaudos atgavimo 100-metis.

Ar buvo dar kas nors neišdainuota iš Maironio? Radote, kas ligi tol buvo nepasakyta? Net ir prisilietus J. Naujaliui?

Tiesiog pasigedau Maironio mūsų atlikėjų koncertų repertuaruose. Kalbu jau apie mūsų nepriklausomy-

bės laikus. Vieno kito pažįstamo kompozitoriaus paklausiau, ką jie yra parašę pagal Maironio žodžius – dauguma prisipažino nieko neparašę. Pasirodo – kol kas parašytas tik vienas kitas kūrinių.

Tada ėmiau gilintis, surinkau apie keliasdešimt Maironio eilėraščių, kurie per Pirmosios nepriklausomybės laikotarpį buvo labiausiai judinti kompozitorių. J. Naujalis čia nepralenkiamas. 42 metus vargonininkavęs Kauno arkikatedroje, bendravęs su Maironiu, rašė muziką jo tekstams.

Man padarė įspūdį Alfonso Nykos-Niliūno pasakyta mintis: negalima Maironio skaityti nuogomis akimis – jį reikia skaityti kaip kažką šventa ir neliečiama, priimti kaip komunią; atskirdami jo eilėraščių tekstus nuo giliai į mūsų sielą įdainuotų melodijų, juos lyg nurengtume ir nebeturėtume teisės į juos žiūrėti nuogus... Tada ir pamaniau: o kiek gi mūsų kompozitoriai, jeigu jie skaito Maironį, nesigėdi žiūrėti į jo apnuogintus tekstus? Surinkau iš įvairių šaltinių pagal Maironio tekstus parašytus muzikinius kūrinius ir susidariau tam tikrą nuomonę. Tarybiniais metais buvo parašyta labai mažai, o Atgimimo metais – beveik nieko.

Tauta, vedama Atgimimo šūkių, taip nuskubėjo į priekį, kad Maironį pamiršo – jis tapo nebeaktualus?

Kai kurie poetai taip pat sakė: „Labanakt, Maironi“, toks pasenęs ir nebeaktualus jis jiems atrodė. Tačiau šiandien paseno tų modernistų, o ne Maironio eilės. Ir jie laimingi, pakliuvę nors į mažą lentynėlę Maironio aštuonių kambarių muziejuje. Gal todėl šiuolaikiniai kompozitoriai mažiau kuria pagal Maironį, nes jaučiasi „modernesni“, kitoks jų harmonijos pajutimas.

Žinoma, Maironis dabar turėtų skambėti naujai. Todėl ir raginau kai kuriuos kompozitorius imtis Maironio tekstų: harmonizuoti, orkestruoti, labiausiai norėjau, kad kas nors parašytų naują kūrinių. Artėjant 2004 m. lietuviškosios spaudos lotyniškaisiais rašmenimis atgavimo 100-mečiui nutariau išleisti Maironio dainų kompaktinę plokštelę. Darbas užsitęsė trejus metus,

Draugijos „Lietuvai pagražinti“ renginyje, skirtame etnologei prof. Angelei Vyšniauskaitei paminėti, dr. Vacys Bagdonavičius, prof. Antanas Tyla ir dainininkas Danielius Sadauskas

dešimtis kartų skaičiau jo eilėraščius ir mačiau, kad dar ne viskas padaryta. Kai kuriems kompozitoriams prisipažinus, kad nieko nėra parašę pagal Maironio eiles, paskaitydavau posmą: „Išnyksi kaip dūmas, / Neblaškomas vėjo / Ir niekas tavęs neminės...“ Raginau: „Sėsk prie instrumento ir mėginkime kurti“.

Vilniaus universiteto bibliotekos senos knygos paleotipas

Ir Jūsų bylojimai paveikdavo?

Kai kuriuos kompozitorius paveikdavo. Būta įsimintinų dalykų. Štai Vytautas Mikalauskas. Išties įdomus pavyzdys. Susitikome ekologinėje parduotuvėje – kolega nusiminęs, nosį nuleidęs. „Vytai, kas yra?“ – klausiu. „Na, tai va – nesikuria“, – atsako. „Pasakyk, Maironio ką nors padarei?“ – remiu prie sienos. Primenu, kad ypatingi metai,

lietuviškosios spaudos atgavimo šimtmetis, o Maironis juk yra didžiausias Lietuvos atgimimo dainius. Žodžiu, kalbinu kolegą ką nors parašyti pagal Maironio eiles. Susidomėję, aš jam pasiūliau trumpą Varnakalnio kalnelyje parašytą tekstą *Suolelis*. Po trijų dienų kolega atneša parašytą kamerinį kūrinių – labai gražų, šiltą. Paprašė, kad duočiau dar ką nors iš Maironio eilių. Pasiūliau ištraukti iš *Jaunosios Lietuvos* – septintąją giesmę „Ir kas do naktis / Dega žvaigždės aukštai / Bemirkčioja tartum akutės...“

Išvažiavau į Briuselį, grįžęs po mėnesio skambinu. Ir ką išgirstu – kompozitorius miręs. Tai štai paskutinis kūrinių, kurį jis entuziastingai kūrė, buvo Maironio *Suolelis*. Vytas man ir liko spindinčiomis akimis ir drebančiomis rankomis laikantis eilėraščio kopiją. Argi ne prasminga? Štai koks kūrėjo likimas. Panašiai galėčiau papasakoti apie kiekvieną dainą, sukurtą pagal Maironio žodžius.

Tegul nedidelis, bet kompozitoriaus sau pastatytas paminklas – prisilietus Maironio eilių.

Jei kas rašytų kompozitoriaus V. Mikalausko biografiją, manau, paminėtų šį faktą.

Už karvę neparsidavė

Šiandien Maironis mums yra aukštosios poetinės ir muzikinės tradicijos etalonas. Bet šiandieninė Lietuva gyvena kitus laikus: kasdien sekame žinias iš Irano, sužinome, kad Japonijoje gimė būsimo imperatorius. Globalizacijos skersvėjai mus perpučia skersai ir išilgai, tad kaip pasiekti, kad ir Maironis būtų ne vien tradicija ir bibliotekinė vertybė, ne vien praeities lobis nevarstoma skrynija, bet mūsų gyvenimo aktualija?

Maironio idealus galima išreikšti labai įvairiai. Galima pagavia melodiją, kurią žmonės dainuotų. Tačiau galima ir kitaip: interpretuoti gilesnę prasmę, globalizacijos laikų nuotaikas išreikšti per muziką, kaip tai dar 1982 m. padarė Bronius Kutavičius. Mano kompaktinėje plokštelėje šis kūrinys įrašytas, tai *Reminiscencijos*. B. Kutavičius keletą Maironio eilučių panaudojo labai prasmingai: vargonai – kaip visus vienijantis instrumentas; klavesinas – judantis tarsi niekad nesustojantis laikas ir smuikas lyg sielos styga. Dainininkas išdainuoja prasmingus Maironio žodžius *Kaip tie metai prabėgo*, jie nuskauba tarsi iš anapus.

Labai šiuolaikiškai sukomponuotas – kraupūs disonansai, kaip pats likimas, ardo gyvenimo tėkmę –

bet tai šiltas, nešabloniškas, kūrinys. Puikus mūsų laiko jausenos tonas. O smuikas, lyg inkluzais, primena Česlovo Sasnausko, Juozo Naujalio ir Balio Dvariono melodijas... B. Kutavičius trijų autorių melodijas panaudojo kaip muzikinę reminiscenciją. Štai kaip simboliškai ir moderniai galima interpretuoti Maironį. Užteko tik kelių eilučių teksto, kurį talentingas kompozitorius įprasmino muzikoje.

Neabejotinas Lietuvos muzikinės kultūros laimėjimas?

Manau, kad laimėjimas. Bet Mažoji baroko salė buvusioje Bonifratų bažnytytėje šio kūrinių niekaip nenorėjo įsileisti į savo koncertų repertuarą.

Kodėl?

Todėl, kad Maironis ir kad gali pasirodyti pesimistiškas kūrinys – taip atrodė tos koncertų salės administratoriams. Juk ten skamba „veltui ieškai nors vieno atminimo branga, ant kurio neliūdėtų kapai“.

Sovietų okupacijos laikais Lietuvos televizija buvo pradėjusi rengti kaimo kapelių koncertus. Iš kolūkių suvažiudavo kapelos, atsiveždavo sūrių ir alaus – būdavo rengiami savotiški muzikiniai festivaliai. Paskutiniame teko ir man dainuoti. Tačiau aukštoji partinė vadovybė nutarė, kad reikia daugiau dainuoti apie dabartinį dirbantį žmogų. Festivaliai baigėsi.

O B. Kutavičiaus kūrinys pagal Maironio žodžius nebuvo „apie dirbantį tarybinį žmogų“. Kutavičius mane telkėsi tą kūrinių atlikti abejodamas, ar apskritai bus leidžiama atlikti. Nuspręsta, kad perklausoje Kompozitorių sąjungoje tą kūrinių pirmasis atliktų koks ideologiškai patikimas solistas, o koncertuose jau galėtume atlikti mes. Reikėjo aprobuoti. Taip ir buvo. Sovietiniais laikais B. Kutavičius nebuvo partiniu lygmeniu toleruojamas. Triskart buvo siūlytas kandidatu nacionalinei premijai, bet vis kildavo kliuvinių. Kartą vienas Kompozitorių sąjungos narys man pasakė, kur B. Kutavičiaus silpnoji vieta – girdi, neparašęs nė vienos tarybinės dainos. Jei parašytų – gautų premiją. Sutikęs B. Kutavičių prie Katedros, sakau: „Broniau, dėl neparašytos tarybinės dainos ir vėl liksi be premijos.“ „Danieliau, aš už karvę neparsiduosiu“. Mat tada Lietuvos respublikinė premija buvo maždaug tokia, kiek kainavo karvė. Mano didžiausia pagarba B. Kutavičiui už principingumą.

Skriaudžių kaimo, iš kurio kilusi prof. Angelė Vyšniauskaitė, kanklių ansamblio „Kanklės“ atlikėjos, mininčios savo ansamblio 100-metį

Atkelta iš 7 p.

Taigi siaurąja prasme taikomasis mokslas yra toks, kuris praktinės naudos duos po metų ar trejų, o fundamentinis taikomasis mokslas realios naudos atneš po 10, o gal po 100 metų.

Ar mokslo istorijos disciplina dėstoma Estijos aukštosiose mokyklose?

Dėstoma, bet ne kaip atskira programa. Manau, kad geriausia būtų mokslo istorikus rengti ne bakalauro, bet magistro lygiu, kai studentas jau turi tam tikrą pasirengimą. Turime suvokti, kad mūsų šalis ne šiaip mažos, bet labai mažos, todėl visus tuos dalykus dėstyti kaip atskiras disciplinas tiesiog neįmanoma arba bent jau labai sudėtinga. Vis dėlto esu tikras, kad kasmet Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje reikėtų parengti po 5–6 mokslo istorijos magistrus. Tai realu.

Kauno technologijos universitete jau rengiami mokslo istorijos ir socialologijos magistrai. Tik klausimas, ar jie galės išdarbinti pagal įgytą kvalifikaciją.

Mokslo istorikai gali dirbti aukštosiose ir vidurinėse mokyklose, Švietimo ir mokslo ministerijose, įvairiose mokslininkų ir kitose organizacijose. Ne šimtai tokių darbo vietų, bet dešimtyse mokslo istorikai galėtų dirbti ir visuomenei būtų labai naudingi.

Kaip vertinate šią Vilniuje vykstančią Baltijos mokslo istorijos ir filosofijos konferenciją?

Po pirmojo plenarinio posėdžio man neteko dalyvauti konferencijos popietinėse diskusijose, tad būtų per drąsu pirmą dieną vertinti visą konferenciją. Tačiau matydamas, kiek solidžių mokslo istorijos tyrinėtojų atvyko į Vilnių ne vien iš Baltijos šalių, bet ir Prancūzijos, JAV, Japonijos, kitų šalių, neabejoju, kad mokslo pasaulis suvokia tokių konferencijų prasmę ir vertę. Tad Vilniaus konferencijos reikšmingumas man nekelia abejonių.

Su Jūsų kolegomis diskutavome, kad į konferencijas sugebame pritraukti vieną kitą prancūzų ar japonų, tačiau pamirštame artimesnių kraštų mokslo istorikus, pavyzdžiui, čekus, vengrus. Lyg ir pamirštame, kad būtina stiprinti Vidurio Europos šalių bendro ar bent panašaus istorinio likimo suvokimą.

Galima pasiūlyti daug gerų dalykų, padedančių gerinti šių konferencijų darbą. Tačiau plėsdami horizontą, ne visada sugebame įsigilinti į savo pačių sistemą, todėl visada pasisakau už protingą kompromisą. Platumą ir įvairovę visada reikia derinti su gilumu. Manau, kad Estija, Latvija ir Lietuva yra tiek susijusios, kad yra visos galimybės mums kartu gilinti ir turtinti bendras mokslo istorijos temas. Todėl dėkoju organizatoriams, kurie mane pakvietė dalyvauti šioje diskusijoje. Man labai malonu.

Kokiomis kryptimis Baltijos šalių mokslo istorikams ir filosofams reikėtų veikti, telkti savo pastangas?

Mokslas pirmiausia įdomus patiems mokslininkams, tyrinėtojams, kurie suinteresuoti spręsti tam tikras problemas, taip pat mokslo istorijos klausimus.

O visuomenė?

Aišku, svarbu ir visuomenei, tačiau kaip visa tai surišti į vieną tvirtą mazgą? Baltijos šalyse, kaip ir, beje, visoje Europoje, būtina siekti, kad visi piliečiai, kad ir kas jie būtų – politikai, valdininkai ar paprasti darbininkai, ūkininkai – suprastų, kur glūdi mokslo reikšmė dabartinei visuomenei.

Ir kame glūdi?

Mokslas mums užtikrina, kad rytdiena bus geresnė už šiandieną.

Mokslas užtikrina, kad rytdiena bus geresnė už šiandieną

Mokslo istorikai: prof. Libertas Klimka ir Lietuvos mokslo istorijos ir filosofijos bendrijos garbės daktaras prof. Janis Kletniekas parodoje

Man atrodo, kad tai vienintelė žmonių veikla, kuri jau šiandien investuojama į ateitį tikrąja šio žodžio prasme.

Bet kodėl šią mintį taip sunkiai suvokia politikai ir visuomenė. Gal Estijoje kitaip?

Šitai suvokti galima tik žvelgiant iš istorinės perspektyvos. Labai sunku suprasti, jei mąstymo perspektyva siekia tik iki kitų eilinių rinkimų. Manau, kad tai silpnoji politikų vieta. Investicijos į švietimą ir mokslą subrandina vaisius ne iki naujų rinkimų pradžios. Todėl svarbu numatyti bent 5–10 metų perspektyvą. Iš to ir kyla mokslo istorikų užduotis: išaiškinti visuomenei lyg ir paprastus dalykus, kad mokslas sudaro investicinę ir fundamentinę pagrindą visuomenės raidai. Bet ne iš karto, o tolesnėje ateityje.

Kartais kai kurie „Mokslo Lietuvos“ skaitytojai pastebi, kad per daug rašome tarsi mokslo istorijai skirtų straipsnių. Net rašydami apie dabartį, stengiamės rasti ir publikacijose pateikti išliekamąją vertę turinčius dalykus. Tada išgirstame patarimų laikraščiuose daugiau spausdinti vadinamųjų aktualijų, tegul ir neturinčių išliekamosios vertės. Mums būtų įdomu išgirsti Jūsų, mokslininko, mokslo istorijos autoriteto ir Tartu universiteto rektoriaus nuomonę.

Mokslinėje, kaip ir bet kurioje kitoje veikloje, nepakanka vien gerai dirbti savo darbą. Mokslininkai gali pasiekti puikių rezultatų savo laboratorijoje, parašyti puikią publikaciją, bet to nepakanka. Savo gaminių, kad ir kokio pavidalo jis būtų – publikacija, gaminy ar paslaugos – dar reikia sugebėti pateikti visuomenei.

Su naujomis galimybėmis ateina naujos problemos

Paklausiu apie visuotinesnius dalykus. Baltijos valstybės, būdamos Europos Sąjungoje, jaučiasi saugesnės, bet tai nereiškia, kad daugiatautėje Europoje išsaugosime savo tapatumą, savi-tumą. Pagaliau, gal ilgainiui išstipsime kaip tautiniai vienetai?

Žinoma, aš teigiamai vertinu mūsų valstybių buvimą Europos Sąjungoje, bet tai reiškia, kad problemos, kurios ligi tol vargino Europos Sąjungą, dabar yra ir mūsų problemos. Kartu atsiranda ir galimybių tas problemas spręsti, ir už tai mums bus dėkingi ne vien Baltijos šalių, bet ir visos Europos Sąjungos žmonės, o tai juk daugiau kaip pusė milijardo gyventojų. Taigi su naujomis problemomis atsirado ir naujų galimybių.

Konferencijos plenariniame posėdyje skaitėte pranešimą, kuriame nagrinėjote globalizacijos iššūkius. Vienas jų – anglų kalba, kuria buvo bendraujama ir Vilniaus konferencijoje.

Anglų kalba, aišku, slopina na-

Parodos „Baltijos šalių mokslo istorikų ryšiai“ atidaryme: prof. Juozas Algimantas Krikštopaitis, prof. Jaak Aaviksoo, prof. Claude Debru ir doc. Žibartas Jackūnas

cionalines kalbas. Kita vertus, aš pats vis labiau įsitikinu, kad užsienio kalbų mokėjimas, taip pat anglų kalbos vartojimas, psichologiškai net palaiko mano gimtosios estų kalbos išlikimą.

Kaip tai?

Juk pradėdame suprasti, kaip gerai būti savo namuose, tada, kai pabūname svetur. Taip yra ir su savo gimtąja kalba.

Labai įdomus palyginimas. Vis dėlto savo pranešime Jūs minėjote ir nemažai globalizacijos grėsmių.

Manau, kad neįvertiname pa-

saulėje vykstančių procesų, nes pernelyg užsidarome savyje. Jei esame stiprūs, turėtume labiau atsiverti pasauliui. Nėra tokių grėsmių, kad turėtume vien tik gintis. Geras pavyzdys – Suomija. Pagal gyventojų skaičių ji ne ką didesnė už kitas Baltijos šalis, bet suomių atsivėrimas Europos procesams šiai šaliai suteikė pastebimą vietą. Priešingas pavyzdys – Švedija. Švedai mėgino užsidaryti savyje, jausdamiesi esantys istoriškai labai svarbūs. Ir nors švedų dvigubai daugiau negu suomių, bet pastarieji pasaulyje šiuo metu daug geriau žinomi už švedus. Suomijos atvirumas pasauliui, siekimas bendradarbiauti, kartu kurti ateitį, šią šalį išskiria geriausia prasme.

Ar tokia suomių veikla neturėjo reikšmės jų specifiniai santykiai su jau nuėjusia nuo istorijos arenos Sovietų Sąjunga, o dabar – su Rusija?

Suomija gana radikaliai atsiribojimo nuo buvusių ryšių su šiuo kaimynu ir tapo entuziastingu Europos procesų dalyviu.

Tikriausiai sutiksime, kad globaliajame pasaulyje į priešakinį frontą išeina jėgos, kurioms Vakarai neranda adekvataus ir rezultatyvaus atsako. Turiu mintyje kad ir islamo kraštus.

Manau, kad tai yra vienas svarbiausių šiandienos iššūkių. Nelabai įsivaizduoju, kaip Europai pavyks su juo susidoroti. Mes, europiečiai, labai menkai pažįstame islamo kraštus. Sutikčiau su tais vertintojais, kurie teigia, kad čia esama esminio nesuskalbėjimo. Todėl stebėdami santykių su islamo kraštais peripetijas, nuolat susiduriame su mums nelauktais įvykiais.

Mums iracionaliais įvykiais?

Būtent – mums iracionaliais. Tai europiečiams labai sudėtinga problema, vargu ar šiandien kas pasiūlys gerą būdą, kaip ją išspręsti.

Parodos „Baltijos šalių mokslo istorikų ryšiai“ atidaryme: prof. Juozas Algimantas Krikštopaitis, prof. Jaak Aaviksoo, prof. Claude Debru ir doc. Žibartas Jackūnas

Per UNESCO surengtą tarptautinę konferenciją „Kultūrų dialogas“ (2001 m.) Irano atstovas pabrėžė, kad aktyvesnio to dialogo vaidmens turėtų imtis būtent mažos šalys, tokios kaip Lietuva ar kitos Baltijos šalys, nes į jų balsą islamo šalys kartais galėtų labiau įsiklausyti, negu į didžiųjų valstybių. Mažos šalys diskusijai galėtų telkti skirtingiausioms pozicijoms atstovaujančių valstybių atstovus.

Tai skamba gražiai, bet užtenka pažvelgti į islamo kraštų istoriją. Ką pastebiu? Ten visiškai nėra pagarbos silpniesiems, todėl atsargiai vertin-

čiau gražius Rytų kraštų žmonių žodžius ir pažadus. Tai gali būti nuoširdūs žodžiai, bet kas užtikrins, kad jie tikrai tokie. Ar nėra taip, kad per mažas valstybes, o juk jų yra labai daug, islamo šalys nori stiprinti savo tarptautines pozicijas? Todėl teigiamai vertindamas tokius teiginius, vis dėlto būčiau gana atsargus. Mums gal reikėtų kreipti mažiau dėmesio į savo pačių viltis, bet daugiau stebėti ir vertinti kitų mums aktualių valstybių vystymosi vidinę logiką.

Gal mokslo istorijos disciplina čia gali atlikti savotiško mediatoriaus vaidmenį?

Neabejoju, kad gali atlikti, jei į tų šalių istoriją įtrauksime ir tų kraštų mokslinio pažinimo, mokslinės pasaulėžiūros veiksnius. Labai svarbu suvokti, kokią reikšmę įvairioms šalims ir visuomenėms turėjo ir turi mokslas, mokslininkai. Manau, kad tai dar labai menkai tyrinėti mokslo istorijos ir kultūros arealai.

Lėkimas į ateitį strategiškai nėra visavertis

Kaip jūsų aplinkoje, tarp Tartu universiteto dėstytojų, profesorių, vertinami mokslo istorijos ir filosofijos dalykai, kiek jiems svarbu giliau pažinti kitų kraštų ir tautų kultūras.

Manau, ne tiek svarbu, ką jie abstrakčiai jaučia ar nejaučia, bet kaip tą įgyvendina kasdienėje savo veikloje. Štai šiuo požiūriu būčiau kuklesnės, santūresnės nuomonės. Juk ne paslaptis, kad mūsų visuomenė skuba gyventi ateitimi ir pamiršta, kad būtent tas lėkimas stringalvais į ateitį turi ne vien teigiamą reikšmę. Nežinant savo tautos praeities, nesuvokiant tos raidos priežasčių ir padarinių ryšių, bet koks lėkimas į ateitį strategiškai nebus visavertis. Taktine prasme – taip, mes galime skubėti tik pirmyn, bet strategiškai mūsų judėjimui nuolat kils didelių rūpesčių. Todėl ir manau, kad mūsų visuomenėje dar labai daug žmonių, nesugebančių suvokti ir įvertinti humanitarinę mokslo reikšmę. Juk tas suvokimas gal net svarbiau už patį mokslą.

Pačiame pažinime, žinojime, žiniose glūdi didelės judėjimo ir priekį potencialas?

Nėra lengva įvertinti tokių teiginį, nes yra mokslininkų, kurie beveik nieko nežino, kas vyko praeities kartų moksle, bet puikiausiai kuria naują mokslą. Yra ir priešingų atvejų: žmogus puikiausiai orientuojasi praeityje, bet negali nieko naudingo sukurti dabarčiai ir tuo labiau ateičiai. Todėl vengčiau vertinti, kas yra gerai ir kas blogai. Vis dėlto yra tam tikros tendencijos. Kartais atrodo, kad naujajame mūsų šalių nepriklausomybės raidos etape, kai sparčiai siekiame vis naujų laimėjimų, kartais pernelyg nutolstame nuo savo praeities. Kartu netenkame ir suvokimo, kuo ta praeitis mums galėtų būti svarbi ir naudinga.

Per 16 mūsų nepriklausomybės metų Estijos mokslo reikalai pagerėjo ar pablogėjo?

Žinoma, reikalai gerėja, bet norisi, kad būtų dar geriau. Techniniu ir informaciniu požiūriu mūsų mokslas sustiprėjo, pagaliau vis didėja ir investicijos į mokslą. Vis didesnės tarptautinio bendradarbiavimo galimybės, tad naujus pokyčius galima vertinti tik teigiamai.

Ačiū už mintis. Gaila, kad jau po pirmos konferencijos dienos Jums tenka vykti atgal į Estiją, kur laukia kiti neatidėliotini darbai.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Lietuvos humanitarai jau pasigenda naujų reguliariai kas ketvirtį einančio stambiausio ir skaitomiausio Lietuvoje Vytauto Didžiojo universiteto leidinio *Darbai ir Dienos* tomų. Tęsdamas ketvirtajame dešimtmetyje profesoriaus Vinco Krėvės-Mickevičiaus įkurto literatūros studijų žurnalo linkmę ir numeraciją, dabar šis leidinys aprėpia nepalyginamai platesnę – filosofijos, etnologijos, istorijos, filologijos, menotyros, komunikacijos ir informacijos – tematiką, kuri leidžia reikštingai įvairinti humanitarumą.

45-ajame tome mokslinis redaktorius profesorius habilituotas daktaras Leonas Gudaitis atskleidė, kaip *Darbai ir Dienos* įgijo naują kokybę – virto liuanistine humanitarų enciklopedija. Gaila, šio atradimo svarbą nustelbė administracinis akibrokštas: po Lietuvos mokslų akademijos periodinių leidinių ekspertizės 2005 m. *Darbu ir Dienų* produkcija – keturi kaip visada masyvūs tomai su aštuoniais geriausių tekstų atspaudais, t. y. 12 knygų, galinčių pretenduoti į akademinį Lietuvos mokslinių žurnalų leidybos rekordą, pelnė rekomendaciją perpus sumažinti Valstybės dotaciją.

Kreipėmės į gerbiamą profesorius, prašydami pareikšti savo nuomonę dėl susidariusios padėties. Jis tik apgailėjo savo kolegų ekspertų, kurie dabar tikriausiai jaučiasi blogiau negu jis su redakcine kolegija, ir pasidžiaugė, kad *Darbus ir Dienas* perima redaguoti patyręs spaudos žmogus – prof. habil. dr. Egidijus Aleksandravičius. Tačiau L. Gudaitis sutiko atvirai papasakoti apie nelengvas savo redaktorinės veiklos peripetijas ir paaiškinti, kodėl jis išleido *Darbu ir Dienų* redagavimą iš savo rankų.

Leonas GUDAITIS

Mėginimai išsaugoti savastį sovietmečio grimasų teatre mane įspraudė į keistoką moralinių antinomijų trikampį: nemeluok, nors tuo neįveiksi melo; išlik laisvas mintyse; jei nerandi teigiamų pavyzdžių aplinkui, tai tapk pavyzdžiu sau. Taigi kamavausi kurdamas potencialaus veikimo bet kuriomis sąlygomis iliuziją, kurią kartais prablaivydavo žmona su pašaipėle – „Lenino anūkas“. Geriausi norai nepakeitė mano esmės: koks naivus buvau, toks ir likau...

Nors pasiusk – žmogaus veiksmus valdo būtinumas, nulemtas jo prigimties. Nietzsche's, Lombroso vertimai ir genialiojo Kanto įtaiga dar žalioje jaunystėje mane pastūmėjo į fatalizmą. Jo valdose lig šiol patogiai jaučiuosi, galėdamas pateisinti savo bei kitų poelgius ir rasdama egzistencinių atsakymų, kurių nepagrįsi jokia logika.

Kaip gamtoje ar visuomenėje, taip ir žmoguje yra vienokių ar kitokių ciklų, kurių neįmanoma pakeisti, bet galima nustatyti jų ribas. Pasitaiko ir proregių, todėl verta būti dėmesingam sau. Taip vieną dieną likimiškai pajutau savo redaktorinės veiklos ribotumą ir laikinumą. Tai nei sutrikdė, nei nuliūdino: visa, kas turi pradžia, turės ir pabaigą; bus mažiau pinigų, mažiau ir išlaidų. Ne nuo mano valios tai priklausė, ir ne aš nustatinėjau terminus. Tačiau dar labiau įtikėjau manye užkoduoto magiško skaičiaus 12 simbolika. Kuo įtiki, tą, pasirodo, ir turi.

Pradėjęs žurnalistinį darbą per chruščiovinį atlydį, 12 metų skurdau *Kauno tiesos* sekretoriato. Savo laimei neklampojau glitais politikos purvyno, atsidėjau labiau techniniam negu kūrybiniam darbui. Dvasios atgaja buvo mano sumanytas ir redaguojamas dienraščio literatūrinis priedas *Kūrybinė savaitė* – 253 numeriai, kurie atjaunino ir atgaivino Kauno kultūrinį gyvenimą. Tiesioginis mano darbas buvo vertinamas neblogai, bet literatūrinių praeities tyrinėjimų redaktorius nepageidavo – jie nesiderino su visa kita laikraščio medžiaga.

Tačiau tas laikas nedingo veltui: išsiplėtė mano visuomeninis akiratis, sukaučiau universalią asmeninę biblioteką; kaip ir mokslo dienomis labai daug skaičiau, perverčiau specialiajame fonde daugelį nepriklausomas Lietuvos leidinių.

Per lemtingą atsitiktinumą tapęs *Nemuno* žurnalo vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoju, likau šioje redakcijoje 12+12=24 metus. Tai buvo kurortas, bet ne visiškai. Kad ir kaip atrodytų nepateisinama ir nepaaiškina-

Fatališkoji istorija

Atsisveikinant su *Darbaus ir Dienomis*

2005 m. Lietuvos mokslo premijos laureatas prof. Leonas Gudaitis

ma, šis žurnalas man buvo toks pat svetimas, kaip mano straipsniai – vyriausiesiems redaktoriams. Neturėjau noro vaizduoti didelio viršininko, todėl nesikišau į organizacinius reikalus, bet atsidėjau dalykiniam ir stilistiniam redagavimui. Kūrybingoje aplinkoje, tarp geranorių bičiulių, atsigavo pasitikėjimas savimi. Atsirado laisvesnio laiko ir galimybių pavažinėti traukiniu į Vilnių rinkti archyvinės medžiagos, parašyti ir tyliai apginti mokslų kandidato disertaciją, išleisti kelias studijas, iš savo atrastų rankraščių parengti mažai žinomų praeities rašytojų knygų, tautinio atgimimo sąjūdžiui reikalingų leidinių. Nemuninio laikotarpio knygas, kurios susilaukė gausių ir palankių nuomonių, pastaraisiais metais išdrįsau pateikti Lietuvos mokslo premijai.

Gana vangiai įsiterpiau į Vytauto Didžiojo universitetą. Per Jurgio Baltrušaičio tyrinėjimus pažįstamas profesorius Bronius Vaškelelis, parvykęs į Lietuvą ir tapęs rektoriumi, 1994 m. pasiūlė man atkurti tarpukario *Darbus ir Dienas*, profesorius Vytautas Kubilius – apginti literatūrologinę trilogiją apie lietuvių literatūrinę spaudą 1904–1927 m. kaip habilitacinę disertaciją, o paskui, išsisukdamas iš Lietuvos literatūros katedros vedėjo pareigų, delikatai jas įpiršo man kaip kauniečiui. Taigi nori nenori teko kišti galvą į katedros jungą ir kartu tempti *Darbu ir Dienų* vežėčias.

Redaktoriauti pradėjau pasirinkęs keturis redakcijos kolegijos narius – garbės svečius, o prie paskutinio slenksčio atsidūriau padaręs archetipinę klaidą – ne su dvy-

lika, o su trylika žymių mokslo žmonių žurnalo metrike. Tačiau nesiskundžiau likimui – man jie buvo ir liks vienas už kitą svarbesni, nes netrukė dirbti. Universitete kaip katedros vedėjas, dėstytojas ir redaktorius pirmą kartą pajutau laisvo, savarankiško darbo paskatas. Tai buvo dangiška palaima, bet ne visiškai. Tos paskatos ne tik neatpalaidavo, bet dar labiau sustiprino atsakomybę, kuri dėl rūsčios mano kantiškosios saviplakos ir šiaip jau buvo perdėta.

Kaip redaktorius aš vengiau viso to, ko visa savo esybe nepakenčiau, pirmiausia – abstrakčių ir nieko nauja nesakančių tekstų. Pagal savo pomėgius nepalioviau ieškoti nestandartiško mąstymo, tikro naujumo, įdomumo, rizikingumo, tačiau tokių rašinių buvo ir tebėra nedaug. Pykdė ilgose įžangose negrabūs formaliųjų reikalavimų šablonai, todėl ėmiau juos braukinėti, jungti, perpasakoti natūraliais žodžiais. Išmėtęs anuometinėje bibliografijoje įsigalėjusius horizontalius brūkšnelius, susikūriau savišką nuorodų sistemą, kurią išlaikiau iki 44-ojo tomo. Taigi mėginau priartinti mokslą, nemokšų pravardžiuojamą išdžiūvusia medžio šaka, prie savęs, kad nenustočiau jo mylėjęs.

Nuo šeštojo *Darbu ir Dienų* numerio perėjau prie teminių tomų. Universitete tada buvo rašomos pirmosios vakarietiško tipo disertacijos, todėl reikėjo jungti tarytum nesuderinamus dalykus: iš anksto numatytą žurnalo tematiką su žmogiška būtinybe paskelbti po vieną įvairių sričių doktorantų straipsnį ir daktarams, profesoriams privalomą mokslinę publikaciją. Nors nuolat stigo patikimų au-

torių, neleidau kartotis pavardėms ir paversti leidinį grupės draugų kromeliu. Būtiniausi daugumos mokslų kuriančių humanitarų poreikiai, regis, buvo patenkinti. Kaip tai pasisekė, man būtų sunku ir turbūt neįmanoma paaiškinti. Galbūt dėl to, kad atsidaviau intucijai? Šiaip ar taip, tai nebuvo žaidimai patamsyje, o didesnėmis ar mažesnėmis viltimis masinantis akademinis tekstų ieškojimo šišas.

Aš ne blogiau už Vytauto Didžiojo universiteto katedrų vedėjus pažinau esamą mokslinį potencialą – ne tik doktorantų darbų tematiką, bet ir apgintus magistrinius ar geriausius bakalaurinius darbus. Įsitikinęs, kad pakanka vietinės medžiagos, jau buvo paprasta telefonu (ne internetu!) susisiekti su kitomis aukštosiomis mokyklomis, institutais, išsiaiškinti jų podėlius ir susitarti dėl skubių publikacijų su turimų ar baigiamų rašyti tekstų autoriais.

Darbu ir Dienų tematiką tarytum savaime formavo humanitarinių mokslų poreikiai. Aš tiesiogiai bendravau su jaunimu negąsdindamas jo akademiniais reikalavimais, išdėstytais žurnalo pabaigoje, gyvu žodžiu perdavinėjavau savo ir pasitelktų kolegų, neabejotinų specialistų, pastabas. Kitokia recenzavimo praktika turint prieš akis kasmet kone po šimtą nekantrių pretendentų į prestižinio, neskelbtomis nuotraukomis iliustruojamo žurnalo puslapius, buvo fiziškai neįmanoma. Tuos debutantus, kurių tekstai pralindo pro mano redaktorių koštuvą, galiau drąsiai vadinti savo mokiniais, ir jie, ne kartą girdėjau, mano taip pat. Rekomendaciniai raštai man buvo ir tebėra nepakenčiami. Daugumą mano neužsakytų tekstų su pernelyg aiškiai pačių autorių parašytomis ir darbų vadovų pasirašytomis teikimais patardavau pasiūsti kitiems leidiniams.

Kebliau būdavo, kai mano išprašytas iš žinomo autoriteto, bet anksčiau neskaitytas straipsnis nuvildavo. Tik retais atvejais gražindavau tokį rašinį autoriui – stengiausi negausinti mūsų jauno universiteto priešų skaičius. Mokslinius pusgaminius be skrupulų taisydinėjau, braukinėjavau, perrašinėjavau, neretai sulaukdamas autorių padėkos „už pataisytą kalbą“. Dėl nuolatinių skubinimų stengiantis išlaikyti žurnalo leidybos grafiką neatsigyniau nepabaigtų tekstų. Tai buvo skaudžios likimo rykštės man, kad pagaliau susiprasčiau, jog neįmanoma iš šlapių pliauskų skelti kibirkštis.

Sklinda legendos, kad aš visus tekstus perrašinėdavęs. Tai nesąmonė. Aš žinau, kas yra autorinė teisė, ir jaučiu, ką būtina taisyti, o iš ko pasimokyti. Be abejo, daugelis, tik ne dauguma straipsnių reikalavo ne vien stilistinio redagavimo, bet ir rimtų dalykinių korektūrų. Kai ką teko perrašinėti ne po kartą.

Visa *Darbu ir Dienų* redakcinė medžiaga – autorių straipsniai, korektūros, manieji taisyimai, pataisymai ir nutaisymai nuo 1-ojo iki 45-ojo tomo pūpsa Vytauto Didžiojo universiteto archyve, storuose aplankuose, užima daug lentynų. Ši medžiaga kada nors galėtų praversti Lietuvos mokslo tyrinėtojų, nes anksčiau ar vėliau mūsų žurnalas dėl paties turinio ir medžiagos pateikimo formų juos turėtų sudominti kaip naujosios liuanistinės humanitarikos studijų objektas.

Esu nekaltas, kad gimiau tinginys, todėl visai nesigailiu be apčiuopiamos naudos prasėdėto ir pragulėto laiko. Negana to, tinginystė buvo ir tebėra nuostabiausia mano gelbėtoja: aš neįstengiau virsti grafomanu ir nesiemiau tokių darbų, kurie man būtų buvę nemalonūs. Profesorius Vinco Krėvės-Mickevičiaus įsteigtus *Darbus ir Dienas* ištvėriau 12 metų redaguoti tik todėl, kad tai yra daugiaprasmiškas antikinio Hesiodo tradicijas kūrybiškai perėmusių abiejų nepriklausomybės epochų simbolis. Jis sakrališkai jungia praeities ir dabarties tyrėjus į vieną neperskiriamą humanitarų šeimyną. Toks žurnalas neturi nusileisti iki gatvės grindinio, privalo likti aukščiausia mūsų siekių, išmonės, gabumų viršūne. Todėl netausojau raudonų kaip vėžio akelių šio unikalaus leidinio, o kartu su juo ir Lietuvos humanitarinių mokslų lygmeniui kilstelėti bei jį išlaikyti.

Vien dėl to, kad mano redaguojamas leidinys išliktų, jį sudarinėjau teminiu principu, paspartinęs leidybą keturis kartus per metus. Mėginimas aprėpti visą šiuolaikinę liuanistinę humanitarinę kultūrą po aštuonerius metus paslapčia vykdyto eksperimento baigėsi bendradarbiams ir skaitytojams netikėtu, o man – pagaliau išlanktu atradimu – enciklopedišku 30 teminių tomų sąvadu. 45-ajame *Darbu ir Dienų* tome paskelbiau straipsniuką, kuriame rekomendavau perrikuoti 6(15) – 44 tomus mano pateikta grandine.

Šis atradimas man pačiam nesuteikė tokio palengvėjimo, koks patiriamas nudirbus sunkų darbą. Pasijutau bestovis plyname lauke prie nugėto medžio kamieno. Užsimojęs suformuoti nebūtą humanitarinį sodinį, tomas po tomo nukapojau visas šakas, ant kurių sėdėjau. Kaip toliau elgtis? Apsimesti, kad nieko neįvyko, ir naujais variantais tiražuoti žinomą tematiką bei problematiką? Ne! Tai bandos instinktas... Aš įpratęs nuolat eiti į nežinią, būti pirmas arba joks!

Istorija, ta nusivalkiojusi kekšė, ironiškai žvelgė į akis: redaktoriau, ką darysi? Dėdamasis abejingu, jai atsakiau: pasitraukime ten, kur mums abiem priklausau, – antrasis „Darbu ir Dienų“ etapas, kuriam tu buvai mane pasišaukusi, yra baigtas. Dabartis tegul ieško kito, trečiojo, redaktoriaus.

Redakcijos žodis

Profesorius Leonas Gudaitis pažvelgė į redaktoriaus profesiją savišku kūrybinės individualybės žvilgsniu, pastebėdamas nemažai jam trukdžiusių ir padėjusių dirbti veiksnių. Visai mūsų mokslinei spaudai dabar kaip niekada iškyla opių ir sudėtingų socialinių problemų. Kokius uždavinius sprendžia kiti humanitariniai leidiniai? Kokia jų paskirtis – ramiai publikuoti viską, ką gauna su palankiomis rekomendacijomis, ar stebėti, kas dedasi pasaulyje, ir kurti naujas Lietuvos mokslo strategijas? Kas pasikeitė tokioje spaudoje per šiuolaikines globalizacijos pervertas? Ar pajėgsime joje išsaugoti lietuviškąją savivoką? Šie ir daugybė kitų klausimų laukia atgarsio, poleminių svarstymų, pozityvių pasiūlymų. Mūsų laikraščio skiltys tokiai problematikai visada atviros.

Tokią „Mokslo Lietuvą“ daro ne tik redakcija

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo ekspertai išskėlė daug laikraščio trūkumų, o Andriaus Navicko nuomone, *Mokslo Lietuva* iš visų apžvelgtiausių leidinių atrodo prasčiausiai. Žinoma, ekspertų nuomonė dar ne aksioma. Man, pavyzdžiui, gali atrodyti, kad tokio vertinimo turėtų susilaukti ir *Šiaurės Atėnai*, kitam gali atrodyti dar kitaip...

Mokslo Lietuvoje man teko dirbti nuo antrojo numerio. Būdamas atsakinguoju sekretoriumi, gana gerai susipažinau, su kokiomis problemomis tenka susidurti tokiam specifiniam laikraščiu, todėl noriu pareikšti keletą savo pastabų. Laikraštis kadaise buvo gana populiarus. Jo tiražas siekė net 5 tūkst., o jo priedas *Step by step* – net 30 tūkst. Beje, ir Mokslininkų sąjungoje tada buvo per 2 tūkst. mokslininkų. Kodėl taip atsitiko, kad mokslininkai apleido šią organizaciją, jau esu savo nuomonę išsakęs. Dabar kalba ne apie tai, o apie laikraštį. Jo tiražas vis mažėjo iš esmės ne tik dėl redakcijos kaltės. Mano nuomone, taip atsitiko todėl, kad Mokslininkų sąjungos vadovai vis norėjo jį paversti vien savo rupu, panaudoti jį kovai su mokslo autoritetais, padaryti jį grynai politiniu leidiniu. Mokslo institucijos ir net valdžios įstaigos manė, kad laikraštis turi vykdyti bet kokius jų nurodymus. Užot prenumeravus laikraštį, kartais būdavo nurodoma kokį numerį surasti ir kam nunešti. Švietimo ir mokslo ministerijos darbuotojai kartą pasipiktino, kad į pateiktų paketų kainą įskaičiavome vnyojamąjį popierių, virvę, atvežimo išlaidas. Iš visų pusių plaukdavo pastabos, kodėl nesužinome ir nerašome apie renginius. Deja, nedaug nuo tokios nuomonės nutolo ir ekspertai. Doc. Almantas Samalavičius pastebė, kad apie vienas konferencijas rašoma kaip apie dešimtmečio įvykį per kelis numerius (pastaba, žinoma, teisinga), o apie kitas – nė eilutės. Tās eilutes technikos amžiuje ir turėtų elektroniniu paštu pateikti mokslo institucijos. Kiek bebūtų redakcijoje darbuotojų, jie niekada nespės visko sužinoti apie viską. Vis prisimenu, kaip iš JAV tada atvykęs mikrochirurgas A. Butkus stebėjosi, kad Lietuvos mokslininkai laukia, kol kas susidomės jų darbais. Jis sakėsi per metus išsiunčiaus iki 100 pasiūlymų ir informacijų ir jei gaus 2–3 pakvietimus, esąs laimingas. Iš čia išplaukia ir kita abejotina docento pastaba – rašiniai paviršutiniški. Kitaip ir būti negali. Jei žurnalisto rašiniai būtų profesoriaus lygio, jis ir dėstyty aukštojoje mokykloje. Žodžiu, dar gąji nuomonė – jūs apie mus rašykite, ir rašykite taip kvalifikuotai, kad joks mokslininkas neprikibtų, o mes stebėsime, kad rašytumėte gerai. Laikraštis turi būti mokslininkų diskusijų vieta. Dirbant *Mokslo Lietuvoje* kartą atėjo visas lapas skaičių, kurie turėjo pagrįsti autoriaus teiginį, kad jis įrodė Ferma teoremą. Po publikacijos vėl gavome skaičių kirbinę, kuri turėjo įrodyti, kad ji neįrodyta. Taip ta diskusija „įrodyta“, „neįrodyta“ tęsėsi, berods, kelerius metus. Ar gali čia ką nors patarti žurnalistas? Manau, jis turi daryti viską, kad tokių diskusijų būtų daugiau, o ne stengtis pats viską aprėpti. Mokslininkai, norėdami gero laikraščio, patys turi aktyviai jį rašyti. Vietoje to vis dar pasitaikydavo atvejų, kad kai kurie iš jų „negeras“ rašančiųjų mintis vis dar norėdavo pakoreguoti. Dėl to netekta kai kurių labai kvalifikuotų autorių.

Norėtusi keletą žodžių tarti ir apie Fondą. Žinoma, ekspertų kompetencija netenka abejoti, bet Andrius Navickas, teigdamas, kad Fondas nėra labdaros organizacija, turėtų pastebėti, kad jis kai kam ar tik toks ir nebus. Žinau, tuoj šoksimė aiškinti, kad yra projektai, konkursai ir t.t. Bet netgi valstybinėse įstaigose, kurias pro padidinamąjį stiklą stebi opozicija, spauda, beveik be išimties konkursus laimi „savi“ žmonės. Kas analizavo, kiek iš Fondo gavo paramos giminės,

Kokios reikia „Mokslo Lietuvos“

Redakcija gavo pirmuosius skaitytojų laiškus, atsiliepiantįs į raginimą kartu pamąstyti, kokios reikia *Mokslo Lietuvos*. Įdomu, kad greičiausiai reagavo tie, kurie patys dirba spaudos darbą arba yra su juo susiję. Už tai jiems esame dėkingi. Mokslininkai, kaip dažniausiai būna, įpratę išsakyti nuomones prieš tai gerokai pasvarstę. Matyt, taip bus ir šiuo atveju.

Pirmuose redakciją pasiekusiuose laiškuose autoriai ne tiek svarsto, kokia turėtų būti *Mokslo Lietuva*, kiek reaguoja į ekspertų vertinimą. Spausdiname jų nuomones, nes skaitytojams pažadėjome tai daryti.

Vis dėlto diskusijų dėl laikraščio ateities nenorėtume suvesti tik į pačių ekspertų darbo ekspertavimą. Jie savo poziciją išsakė, redakcija į kritiką ir pastabas atsižvelgia: mėginame aktualinti ir gerinti publikacijų turinį, gerai suprasdami, kad tobulumui ribų nėra.

mokslo draugai, bičiuliai, ar nebuvo tokių atvejų, kai gavusioje paramą redakcijoje atsirado giminais? Kažkodėl apie skaidrumą, viešumą Fonde nekalbama. Neteko skaityti jokių diskusijų spaudoje, per radiją, televizijoje. Čia mokesčių mokesčių pinigai. Jiems būtų labai įdomu sužinoti, kiek, kam ir už ką eina tie pinigėliai. Ar remiami leidiniai yra tik tribūna kai kam pasireikšti, tuščiai, metų metais paplepėti tomis pačiomis temomis, ar jie be pačių autorių kam įdomūs? Kokie jų tiražai? Kiek prenumeratorių? Nepriklausomybės pradžioje galėjai sužinoti visų leidinių tiražus, kiek prenumeratorių, kiek jų parduota, kiek atiduota makulatūrai. Kodėl dabar tai paslaptis? Tegu sau tai daro komerciniai leidiniai. Jų pinigai – jų reikalas, bet čia gi mūsų visų pinigai! Mano nuomone, kol to nebus, tol gyvuos vis mirštantys, bet remiami leidiniai, arba pusgyviai leidiniai, kuriems gyvybę palaiko tik dirbtinės Fondo širdies pinigine kraujotaka.

Juozas Elekšiš
„Gydytojų žinių“ reporteris

Tiems, kurie dirba, reikia padėti

Esu pedagogas. *Mokslo Lietuvą* „atradau“ prieš septynerius metus. Džiaugiuosi jį skaitydamas. Prenumeruoju.

Mano galva, kiekvienas periodinis leidinys turi užsiimti ir švietėjiška veikla. *Mokslo Lietuva* tai ir daro. Šį laikraštį skaito ne tik mokslininkai ir ekspertai. Žinau, kad juo domisi kelių Vilniaus gimnazijų mokytojai, net moksleiviai. Taip turėtų būti ir kitose mokyklose. Čia savo rekomendacijomis galėtų prisidėti ir Švietimo ir mokslo ministerija. Gaila, kad *Mokslo Lietuvos* nėra spaudos kioskuose.

Vyriausiąjį redaktorių Gediminą Zemlicką reikėtų tik pagirti už darbštumą ir produktyvumą. Žinoma, į laikraštį galėtų, net turėtų, rašyti ir patys mokslininkai.

Beliaka tik pakartoti – tiems, kurie dirba, reikia padėti.

Jonas Bagdonas
pedagogas

Gerbiama „Mokslo Lietuvos“ redakcija!

Perskaičiau jūsų laikraštį išspausdintus dviejų Ekspertų vertinimus (2006 m. spalio 12–25 d., Nr. 17 (351)) ir jie man pasirodė užsakyti, biurokratiški, piktoki, pagiežingi. Panašiomis „nuodėmėmis“ būtų galima „kalinti“ daugelį, gal visus leidinius – svarbu, kieno ir kokia akimi į juos pažiūrėsi. O ta „akis“ jaučiasi „iš aukščiau“, taigi...

Pono Eksperto ironija, gal net sarkazmas, visur suspėjančio (rašau be kabučių) Redaktoriaus adresu tikrai ne

vietoje, neetiška. Šiais dvasingumo saulėlydžio laikais kiekvienas, čia pasinaudosi pono Eksperto lakiu, daugiaprasmiu posakiu, „visur lakstantis redaktorius“ yra Dievo dovana skaitytojui. Prisisiveizi krūvas visokiausios rūšies makulatūrinių (panašų į tuos, kuriuos iš savo pašto dėžučių mėto daugiabučių laiptinėse gyventojai) spaudinių, kurių redaktoriai sau nekvaršindami galvos pila skaitytojui bet kokias Lietuvos, pasaulio ir tikros, ir netikros realybės pamazgas, paskalas, nešvankius niekelius, plagijuodami internetą, bulvarinius leidinius – bet ką ir bet kaip spausdindami. Lieka negausus būrelis kultūros, meno, mokslo periodinių leidinių, kurie, priešingai aplink užiančiam, cypiančiam, urzgiančiam, grūmojančiam bei krauju plūstančiam ekranui, spalvotam žodžio ir vaizdo niekalui, stengiasi žmoguje rasti žmogų, o ne džiaugtis kaip anie – žmogumi, virstančiu pasiutusiu žvėrimi. Tai gi, rasti žmogų, besiremiantį tomis aukštosiomis vertybėmis (kurių prasmės šiame, tegu ir kintančiame pasaulyje lyg ir nesinorėtų aiškinti), asmenybe, galutinai sužlugdantį ir sunaikinantį bedugnį šulinį. HOMO CONSOMIENS – štai mūsų laiko žmogaus sąvoka. Vartojantysis žmogus. Mąstančios asmenybės valdžios, koncertų, grupuočių, firmų gaujų yra ignoruojamos ir naikinamos (nesenos žūty: Politkovskaja, mūsų Pociūnas ir daugelis kitų).

Kasdien patiriame, išgirstame kaip mus melagingai informuoja mūsų pačių išrinktos valdžios tarnai, t. y. aukšti ir žemi pareigūnai apie šalyje vykdomas reformas visose srityse, bet regime atvirktinius, priešingus „projektams“ rezultatus. O juk vyriausybėje, ministerijose, departamentuose, valstybės tarnybose dirba nemažai mokslininkų, įvairių sričių specialistų, tyrėjų, analitikų, ekspertų ar pan. Leidinys juk ne valdžios, o visuomenės įrankis, valdžia nėra paklusni leidiniui... O jeigu kreiptume mūsų žvilgsnį aukštai aukštai – kaip elgiasi mūsų vyriausybė, jai pavaldžios, mūsų gyvenimą vairuojančios (deja, labai dažnai sukeliančios „avarijas“) institucijos, departamentai, kitos įstaigos, įstaigėlės?.. Vagystės, apgavystės, kyšininkystės „mokslo“ veisiasi ir tobulėja, tad ar mokslininkai leidžia specialius mokslinius leidinius, kuriuose mokslo vidaus problemos, pertvarkos procesai bei jų išvados ir turėtų būti specialistų nagrinėjimui. *Mokslo Lietuva*, populiarus, įdomus ir informatyvus dvasiaitinis laikraštis, jo Redaktoriaus kalbina įvairių sričių garsius mokslininkus. Tuose tikrai įdomiuose pokalbiuose, garsių specialistų atsakymuose ir atsispindi mokslų problematika šiuolaikinėje Lietuvoje, Europoje, pasaulyje. Svarbiausia – nepataikauti (kas būdinga Lietuvos politikai) nei

sparčiai globalizuojamai Europai, nei vietiniams subiuokratėjusiems mokslo tarnams. Kiek netikro mokslo, meno mūsų visuomenėje! Tuo dalyku ponai Ekspertai galėjo rimčiau pasidomėti, o ne kibti prie minėtame *ML* numeryje išvardytų leidinių, labai reikalingų civilizacijos „progreso“ teršalų dusinamai tai visuomenės daliai, kuri dirba ir kuria ne „dėl gardaus valgio šaukšto...“ Vienas iš tokių leidinių – *Mokslo Lietuva*. Panašūs leidiniai gyvuoja šiame išparduodamame, išniekinamame pasaulyje tik entuziastų dėka. Gerbiame ponams Ekspertams patarčiau leisti savo leidinį, atitinkantį šiuolaikinės niveliuojamos Europos dvasią: intelektualų, analitinį, imlų visoms (be išimties!) reformoms, pokyčiams moksle bei visuomenėje. Kritikuoti visažinio, vizionieriaus tonu kitų žmonių

atliekamų gerus, humanistinius darbus (turiu omenyje *Mokslo Lietuvą* ir kitus leidinius) – juokinga misija, primenantį sovietinius imperinius laikus, kuai komunistų partijos ideologai – ždanovai, preikšai, niunkos, zimanai ir kiti – triuškinio partijos organais (ne savo!) jiems nepatinkančius, per mažai bolševikinės dvasios atspindinčius literatūrinius leidinius bei kitą spaudą...

Lietuvą vis dar valdo neišnykstančios iš mūsų sąmonės ir gyvenimo praeities šmėklos. Na, jeigu „PARTIJA ZOVIO...“ – čia kita kalba... Dedu tašką, linkėdamas *Mokslo Lietuvai* išverti „partinį“ spaudimą, nes skaitytojai (svarbiausias kokybės rodiklis) tikrai mielai skaito laikraštį, populiarų, įdomų, lietuviškos dvasios, spausdinamą ant tvirto, balto popieriaus, redaguojamą kietu redaktoriaus, o gerbiame Ekspertams patarčiau artimiau bendradarbiauti su mokslininkų laikraščiu.

Sėkmės!

Petras Mikša
Leidinio „Lietuva ir Čekija“
leidėjas ir redaktorius

LIETUVOS MUZIKOS IR TEATRO AKADEMIJA

skelbia konkursą pedagogų ir katedrų vedėjų pareigoms
užimti 5-erių metų darbo kadencijai:

pedagogų Vilniaus fakultetų katedrose:

Fortepijono	profesorius ir docento;
Vargonų ir klavesino	docento ir lektoriaus;
Muzikos istorijos	docento ir lektoriaus;
Muzikos teorijos	docento ir 3-jų asistentų;
Pedagogikos	3-jų lektorių;
Kūno kultūros centre	docento ir asistento;
Choro dirigavimo	profesorius, 3-jų docentų ir 2-jų lektorių;
Styginių instrumentų	asistento;
Kamerinio ansamblio	2-jų docentų;
Džiazo skyriuje	lektoriaus ir asistento;
Dainavimo	profesorius ir asistento;
Vaidybos ir režisūros	profesorius, docento, lektoriaus ir 2-jų asistentų;
Meno istorijos ir teorijos	asistento;
Šokio ir judesio	2-jų asistentų

pedagogų Kauno fakulteto katedrose:

Fortepijono	docento;
Styginių instrumentų	lektoriaus

katedrų vedėjų Vilniaus fakultetuose:

Etnomuzikologijos;
Choro dirigavimo

Pedagogų ir katedrų vedėjų pareigoms užimti 3-jų
metų darbo kadencijai:

pedagogų Vilniaus fakultetų katedrose:

Vargonų ir klavesino	asistento;
Muzikos istorijos	2-jų asistentų;
Muzikos teorijos	asistento;
Etnomuzikologijos	docento;
Pedagogikos	lektoriaus;
Filosofijos ir kultūros mokslų	docento;
Styginių instrumentų	4-rių asistentų;
Dirigavimo	2-jų lektorių

pedagogų Kauno fakulteto katedrose:

Fortepijono	lektoriaus;
Bendrojo fortepijono ir vargonų	docento ir lektoriaus;
Styginių instrumentų	2-jų lektorių ir asistento;
Pučiamųjų instrumentų	9-ių lektorių;
Dainavimo	8-ių lektorių ir 3-jų asistentų;
Muzikos didaktikos ir dirigavimo	profesorius, lektoriaus ir 2-jų asistentų;
Muzikos teorijos ir istorijos	3-jų lektorių;
Visuomenės mokslų	2-jų lektorių

katedrų vedėjų Vilniaus fakultetuose:

Filosofijos ir kultūros mokslų

Pastaba: konkursą laimėjusiųjų darbo krūviai ir etato dalis nurodoma darbo sutartyje.
Prašymai rektorius vardu priimami iki 2006 m. lapkričio 10 d.

Rektorius

Dr. Antanas PETRAUSKAS
Socialinių problemų analitikas

Valstybinis socialinis draudimas aktualus visiems mokslo ir studijų institucijose dirbantiems asmenims. Taigi ką reikėtų žinoti tiems, kurie norėtų turėti ramią senatvę?

Pasikeiskite pažymėjimą

2006-iejį – antri metai, kai į turimus senos formos valstybinio socialinio draudimo pažymėjimus nedaromi įrašai apie darbuotojų gautą darbo užmokestį ir *Sodrai* pervestas įmokas.

Kadangi apdraustųjų valstybinio socialinio draudimo įskaitos taisyklių nėra nustatytas senų pažymėjimų pakeitimo naujais terminas, tai jie galios tol, kol bus pakeisti naujais.

Norintieji senos formos valstybinio socialinio draudimo pažymėjimą pakeisti į naują, savo nuolatinės gyvenamosios vietos *Sodros* teritoriniam skyriui turi pateikti seną pažymėjimą, asmens dokumentą ir 30x40 mm dydžio spalvotą arba nespalvotą nuotrauką.

Pateikus minėtus dokumentus, naujos formos valstybinio socialinio draudimo pažymėjimas – laminuota kortelė – nemokamai bus išduotas tą pačią dieną. O senasis dokumentas, jau su atitinkamu įrašu, bus gražintas.

Atlikite darbdavio patikrą

Kadangi naujajame valstybinio socialinio draudimo pažymėjime nėra duomenų apie asmens gautas draudžiamąsias (darbo) pajamas ir apmokėtas valstybinio socialinio draudimo įmokas, darbuotojams gali kilti abejo-

Ką apie „Sodros“ pensinį aprūpinimą reikėtų žinoti mokslininkams

nių dėl darbdavių sąžiningumo. Jas išsklaidyti padės *Sodros* apdraustų asmenų įskaitos bazėje kaupiama informacija apie kiekvieną valstybinio socialinio draudimo apdraustą darbuotoją. Jau minėtas teisės aktas kiekvienam apdraustajam, pateikiamam asmens dokumentą ir valstybinio socialinio draudimo pažymėjimą, suteikia teisę susipažinti su minėtoje duomenų bazėje apie jį sukauptą informaciją. Dėl to galima kreiptis į bet kurį *Sodros* teritorinį skyrių. Mokestis už pažymą apie asmens valstybinio socialinio pensijų draudimo stažą ir draudžiamąsias pajamas neimamas.

Atsižvelgiant į laikotarpio, kuriame gyvename, dinamiškumą, darbdavių patikra turi prasmę: minėtoje duomenų bazėje laiku fiksuoti netikslūs duomenys užtikrins teisingą mokamos ar dar tik ateityje priklausiančios pensijos arba kitos išmokos dydžio apskaičiavimą.

Padėkite sukaupti duomenis

Ne vienam iš *Sodros* pensiją gaunančiam asmeniui teko gerokai pa-

vargti, kol surinko pensijos skyrimui reikalingus dokumentus.

Valstybinio socialinio draudimo pensijų skyrimo ir mokėjimo nuostatai kiekvienam asmeniui suteikia teisę dokumentus, įrodančius įgytą pensijų draudimo stažą ir turėtas draudžiamąsias pajamas pateikti savo nuolatinės gyvenamosios vietos *Sodros* teritoriniam skyriui.

Visus asmenis, kurie turėtų apsilankyti *Sodroje*, galima suskirstyti į dvi grupes: 1) gyventojai, kuriems senatvės pensijos amžius sukaks iki 2008 m. gruodžio 31 d. Tai moterys, gimusios iki 1948 m. gruodžio 31 d. imtinai, ir vyrai, gimę iki 1946 m. birželio 30 d. imtinai; 2) gyventojai, kuriems senatvės pensijos amžius sukaks 2009 m. sausio 1-ąją ir vėliau. Į šią grupę patenka moterys, gimusios 1949 m. sausio 1-ąją ir vėliau, ir vyrai, gimę 1946 m. liepos 1-ąją ir vėliau.

Į pirmąją grupę patekusiems asmenims reikia pateikti dokumentus apie savo iki 1993 m. gruodžio 31 d. įgytą pensijų draudimo stažą ir gautas draudžiamąsias pajamas. Į antrą grupę pateksiantiems asmenims užteks pateikti tik dokumentus apie iki nurodytos datos įgytą pensijų draudimo stažą.

Minėti duomenys įrodomi juos pagrindžiančių dokumentų originalais: darbo knygelėmis, darbo stažo pažymėjimais, archyvų pažymomis, darbdavių išduotomis pažymomis apie gautas draudžiamąsias pajamas ir kt. Pačiam asmeniui neturint galimybės pateikti šiuos dokumentus, jų iš darbdavių ar archyvų pareikalautas *Sodros* teritorinis skyrius.

Iš *Sodros* biudžeto lėšų pensijas jau gaunantiems asmenims ir tiems, kurie iki 1994 m. sausio 1 d. pensijų draudimo stažo nėra įgiję, *Sodroje* apsilankyti nereikia.

Apdraustųjų asmenų įskaitos informacinėje duomenų bazėje sukaupti duomenys taip pat pravers skiriant netekto darbingumo, našlaičių ir našlių pensijas, motinystės, tėvystės, motinystės (tėvystės) pašalpas, nedarbo išmokas, kompensuojamuosius vaistus. Taigi nelaukdami senatvės, pensinio amžiaus būsimoms pensinėms išmokoms skirti reikalingus dokumentus sutvarkykite jau šiandien. Tai atlikę būsite ramūs, net jei prarastumėte minėtus dokumentus, mat jų kopijas turėtų *Sodra*.

Socialinių problemų analitikas dr. Antanas Petrauskas

Kreipkitės dėl pensijų skyrimo iš naujo

Pensijos skyrimas iš naujo – galimybė gauti didesnę pensiją ir turėti sotesnę senatvę. Bet koku atveju iš naujo paskirta ir pradėta mokėti pensija nebūtų mažesnė už mokėtą iki tol. Kas gi turi teisę į iš *Sodros* biudžeto lėšų mokamos pensijos skyrimą iš naujo? Atsakymo į šį kas šeštą dirbančiam pensijos gavėjui aktualų klausimą ieškome nuo 2005 m. liepos 1 d. įsigaliojusiam Valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo naujojoje redakcijoje ir šių pensijų skyrimo ir mokėjimo nuostatuose.

Minėtų teisės aktų nustatyta, kad senatvės ar netekto darbingumo pensija, paskirta turint būtina pensijų draudimo stažą, gali būti paskirta iš naujo pagal naujus pensijų draudimo stažo ir draudžiamųjų pajamų duomenis pensijos gavėjo prašymu. Tam po nurodytos pensijos paskyrimo reikia būti įgijusiam ne mažesnę kaip dvejų metų pensijų draudimo stažą.

Tuo atveju, kai senatvės ar netekto darbingumo pensija buvo paskirta turint minimalų pensijų draudimo stažą tokiai pensijai skirti, bet neturint būtinojo pensijų draudimo stažo, nurodyta pensija gavėjo prašymu gali būti skiriama iš naujo, kai po pensijos skyrimo įgyjamas būtinais pensijų draudimo stažas senatvės ar netekto darbingumo pensijai skirti. Šiuo atveju asmuo po minėtos pensijos paskyrimo gali būti įgijęs ir mažesnę negu dvejų metų pensijų draudimo stažą.

Šios dvi senatvės ar netekto darbingumo pensijos skyrimo iš naujo nuostatos taip pat taikomos ir skiriant netekto darbingumo pensijas nesulaukusiems senatvės pensijos amžiaus, invalidumo pensijų gavėjams. Be to, netekto darbingumo pensijos gavėjui nustačius didesnę netektą darbingumo jo prašymu tokia pensija irgi yra skiriama iš naujo.

Visais atvejais invalidumo ir netekto darbingumo pensijų gavimo laikas iki asmeniui sulaukiant senatvės pensijos amžiaus yra prilygina-

mas pensijų draudimo stažui, skiriant jam senatvės pensiją pirmą kartą arba skiriant ją iš naujo.

Asmeniui, turinčiam teisę į jam mokamos pensijos skyrimą ir naujo, prašymą reikia paduoti savo nuolatinės gyvenamosios vietos *Sodros* teritoriniam skyriui.

Sprendimas dėl pensijos skyrimo iš naujo būtų priimtas ne vėliau kaip per 30 kalendorinių dienų po prašymo su visais reikiama dokumentais gavimo.

Naujo dydžio pensija būtų paskirta nuo kito mėnesio, po to, kai pensijos gavėjas padavė prašymą skirti pensiją iš naujo, pirmos dienos. O netekto darbingumo pensijos gavėjui nustačius didesnę negalią, naujo dydžio netekto darbingumo pensija skiriama nuo tos dienos, kurią nustatytas didesnis netektas darbingumas.

Renkitės permainoms

Asmenims, įgysiantiems teisę gauti senatvės pensiją, pradedant 2009 m. sausio 1-ąją ir vėliau, draudžiamųjų pajamų koeficientas bus apskaičiuojamas pagal to asmens draudžiamąsias pajamas, turėtas tik nuo 1994 m. sausio 1 d. Žinant to meto ekonominę padėtį, nesunku suvokti, kad daugeliui asmenų gali tekti nusivilti jiems apskaičiuotos pensijos dydžiu. Taigi bent priešpensiniu laikotarpiu reikėtų susirasti labiau jūsų sugebėjimus ir sumanymus vertinantį darbdavį. Daugeliui žinoma, kad tam, kad daugėtų dirbančių gyventojų, ilginamas pensinis amžius. Nors vyrų senatvės pensijos amžius nustatytą ribą – 62,5 metų – pasiekė dar 2003 m., bet moterų nustatytą senatvės amžių – 60 metų – sukako tik šiemet, t. y. 2006-aisiais.

Dar 2004 m. Vyriausybės patvirtintoje Lietuvos konvergencijos programoje kaip viena iš priemonių, sulėtinančių dirbančiųjų gyventojų mažėjimą ir sumažinančių finansinę našumą ateityje sulygininti moterų ir vyrų pensinį amžių ir prailginti jį iki 65 metų.

Apskaičiuota, jei pensinis amžius ir toliau nebūtų ilginamas, tai 10-iaj valstybinio socialinio draudimo įmokų mokėtojų 2025 m. tektų 8 pensininkai, o 2050 m. – 11 pensininkų. O ilginant pensinį amžių iki 65 metų 2025 m. 10-iaj tokių įmokų mokėtojų tektų 7, 2050 m. – 9 pensininkai.

2005 m. pabaigoje šalies Vyriausybės patvirtintoje Nacionalinėje Lisabonos strategijos įgyvendinimo programoje jau nurodyti ir metai, nuo kada planuojama tiesiogiai su pensijų sistemos reforma susijusi užimtumo didinimo priemonė – senatvės pensijos amžiaus didinimas. Tai 2012 m. Nuo jų ir ketinama pradėti senatvės pensijos amžių didinti po 2 mėnesius vyrams ir 4 mėnesius moterims kasmet, kad abiejų lyčių asmenų senatvės pensijos amžius 2026 m. pasiektų 65 metus.

Nesunku suvokti, kad prie numatomo pensinio amžiaus ilginimo bus prisidėjusi ne tik *Sodros* biudžetą tuštinanti antroji pensijų sistemos reformos pakopa – savanoriško pensijų kaupimo sistema, bet ir ekonominė emigracija iš Lietuvos, dėl to prarandama kvalifikuota darbo jėga yra skaičiuojama šimtais tūkstančių jaunų žmonių.

VALSTYBĖS STIPENDIJŲ MOKSLININKAMS KONKURSAI

Švietimo ir mokslo ministerija skelbia konkursą valstybės stipendijoms mokslininkams gauti.

Valstybės stipendijų mokslininkams konkursas organizuojamas vadovaujantis Valstybės stipendijų mokslininkams nuostatais, patvirtintais Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. lapkričio 27 d. nutarimu Nr. 1425 *Dėl valstybės stipendijų mokslininkams įsteigimo* (Žin., 2001, Nr. 101-3603).

Valstybės stipendijų mokslininkams konkursas organizuojamas dėl dviejų rūšių valstybės stipendijų:

– valstybės stipendijų, kurios skiriamos 2007 metams ne vyresniems kaip 35 metų amžiaus mokslininkams, jų vykdomiems aktualiems moksliniams tyrimams paremti;

– aukščiausio laipsnio valstybės stipendijų, kurios skiriamos 2007-2008 metams, jau pasiekusiems išskirtinių rezultatų ne vyresniems kaip 65 metų mokslininkams.

Kandidatus valstybės stipendijų mokslininkams konkursui gali siūlyti mokslo ir studijų institucijos. Savo kandidatūras taip pat gali pasiūlyti ir patys pretendentai. Konkurse gali dalyvauti asmenys, jau turintys mokslo laipsnį.

Paraiškos valstybės stipendijų mokslininkams konkursui priimamos nuo 2006 m. lapkričio 6 d. iki 2006 m. gruodžio 5 d. imtinai.

Informaciją apie reikalavimus konkursui teikiama dokumentams galima rasti internetinėje svetainėje <http://www.smm.lt/naujienos/konkursai.htm>.

Paraiškos valstybės stipendijų mokslininkams konkursui pristatomos į Švietimo ir mokslo ministerijos Mokslo ir technologijų departamento Mokslo ir technologijų skyrių (Z. Sierakausko g. 15, Vilnius; III a., 308 kab.) arba siunčiamos paštu adresu: Švietimo ir mokslo ministerijos Mokslo ir technologijų departamentui Mokslo ir technologijų skyriui (Z. Sierakausko g. 15, LT-03105 Vilnius), informacija teikiama tel. (8-5) 266 34 67.

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas

Kalbos redaktorė Rūta Krasnovaitė

Stilistė Vilma Balsytė

Dizainerė Jolanta Mitalauskaitė

Patarėjai: V. Būda, S. Goberis, J. Puodžius, A. Ramonas, J. Ulbikas, E. K. Zavadskas.

Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius

El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel/faks. (8-5) 212 12 35

Laikraštis internete: <http://ml.lms.lt>

Redakcija, pritardama ne visoms autorių mintims, jas toleruoja.

Perspauddinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://ml.lms.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“.

ISSN 1392-7191

Leidžia

UAB „Mokslininkų laikraštis“

SL Nr. 169

Spausdino

UAB „Sapnų sala“

S. Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius